Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

2018
2

Kiss Ottó prózája | Acsai Roland, Kemenes Géfin László, Tóth Éva versei | Kálai Sándor, Keszeg Anna, Péter Róbert, Helmut Reinalter és Vári László tanulmányai | Farkas Balázs és Juhász Ernő képregénye | Kritikák Szécsi Noémi, Karafiáth Orsolya, Király Kinga Júlia, Csutak Gabi, Ughy Szabina és Kiss Judit Ágnes könyveiről

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemléző folyóirat

Szerkesztők:
Biró Annamária *(tanulmány)*, Demus Zsófia *(képregény)*, Vass Norbert *(kritika)*, Vincze Ferenc *(főszerkesztő)*, Zsávolya Zoltán *(szemle)*
Főmunkatársak:
Buda Attila, Csillag István, Zahari István, Zsolnai György
Olvasószerkesztő:
Szenkovics Enikő
Korrektor:
Kovács Emőke

A szerkesztőség címe:
Postacím: 1462 Budapest, Pf.: 629.
Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif@racio.hu
www.szepirodalmifigyelo.hu
Szerkesztőségi titkár: Rodics Eszter

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Layout Factory Grafikai Stúdió

Megjelenik minden második hónap végén
Előfizetési díj: 3000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:
Agria, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Búvópatak, Confessio, Credo, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposion, Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvár), Hévíz, Híd, Hitel, Irodalmi Jelen, Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget, Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló, Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Palócföld, Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, Prae, Sikoly, Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Szőrös Kő, Tekintet, Tempevölgy, Tiszatáj, Új Forrás, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely, Vigilia, Zempléni Múzsa

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,
terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.
Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknél,
az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban
és a Központi Hírlap Centrumnál
(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).
További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: *mondAt Kft.*, www.mondat.hu

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány
Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke
ISSN 1585-3829

TARTALOM

SZEMLE

Tóth Éva: *Hóhatár* (Lyukasóra, 2018/1.) **3**
Acsai Roland: *A terminátor könyve* (Vigilia, 2018/1.) **4**
Papp Mário: *Az oroszlánok elfogadása* (Napút, 2018/1.) **5**
Kemenes Géfin László: *A szeméttelep* (Korunk, 2018/1.) **6**
Kiss Ottó: *A fekete esernyő* (Bárka, 2018/1.) **13**
Csombor Rita: *Meggyfa és borostyán* (Apokrif, 2018/1.) **15**
Tönköl József: *Úgy sírom a gyönyörű macskamézet* (Agria, 2018/1.) **16**
Pruzsinszky Sándor: *Jó halál* (Kortárs, 2018/2.) **17**

SZABADKŐMŰVESSÉG

Kálai Sándor – Keszeg Anna: *A szabadkőművesek helye a kortárs populáris kultúrában* **25**
Péter Róbert: Unio mystica *a szabadkőműves titkok drámai kinyilatkoztatásában?* **35**
Helmut Reinalter: *A szabadkőművesség társadalmi és politikai szerepe* **49**
Vári László: *Szabadkőművesség Magyarországon ma és tegnap* **59**

KÉPREGÉNY

Juhász Ernő – Farkas Balázs: *Szertartások* **76**

KRITIKA

Szarvas Melinda: *Társ[…]bírálat* (Szécsi Noémi: *Egyformák vagytok*) **84**
Réti Zsófia: *Nem szirén, Ariadné* (Karafiáth Orsolya: *Szirén*) **89**
Tóth Anikó: *Nem az a hős, aki ellenszegül* (Király Kinga Júlia: *Apa Szarajevóba ment*) **94**
Vidosa Eszter: *Az emlékezés szürrealitása* (Csutak Gabi: *Csendélet sárkánnyal*) **99**

Kovács Boglárka: *Egy történet? Határeset*
(Ughy Szabina: *A gránátalma íze*) **103**
Varga Kinga: *Dimenziók között*
(Kiss Judit Ágnes: *A Halál milongát táncol*) **108**

■ **REPERTÓRIUM**

2018. január–február (Zahari István) **112**

Számunk szerzői **132**

Lapszámunk borítóján Juhász Ernő grafikája látható.

Lapunk megjelenését támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Együttműködési Alap

SZEMLE

Tóth Éva

HÓHATÁR

Idáig tart a csökönyös
növényzet hosszú menetelése
A harsogva zöldellő lombos erdők tavaszi
felvonulása már rég elmaradt
Elszánt fenyők kaptatnak fölfelé
utánuk ritkuló sorokban
de aztán ők is leteszik a fegyvert
mint Világosnál a magyar sereg
Csak a gyalogfenyők kúsznak tovább zihálva
mint sebesültek az aknamezőn
majd néhány görcsös rángás és ők is abbahagyják
Van azért itt is élet még: zuzmók mohák
a sziklahasadékban, egysejtűvé
alacsonyodva életben lehet maradni
de akkor inkább még egy lépés fölfelé
a tiszta és romolhatatlan
havon
a fagyhalálba

Lyukasóra, 2018/1.

Tóth Éva (Debrecen, 1939 – Budapest, 2017) verset írt, műfordítással foglalkozott. József Attila-díjas volt.

Acsai Roland

A TERMINÁTOR KÖNYVE

A prédikátor könyve szerint
Az ember utolsó lehelete az égbe száll,
Míg az állaté a földbe,
De ez se biztos.

Az ember utolsó leheletét úgy képzelem,
Mint egy apró ejtőernyőst,
Felhőszínű, mint egy medúza,
Visszahullik az égbe,
Talán még integet is a testnek,
Ami a földön maradt,
Aztán egy belégzésnél eltűnik Isten tüdejében,
És évszázadokig vár a következő kifújásig.

Az állatok utolsó lélegzete selymes bundájú,
Fekete állat, nem lát semmit, csak lapátkezével tapogat,
És belefúrja magát a földbe,
Valószínűleg így keletkeztek a vakondok,
Minden vakond egy állat utolsó lehelete,
Sírhalmokat túrnak a kertbe.

Vigilia, 2018/1.

Acsai Roland 1975-ben született Cegléden. Verset ír.

Papp Márió

AZ OROSZLÁNOK ELFOGADÁSA

Elém jönnek az oroszlánok
várnak rám időtlenül
mégis félelmesen

Szemmel láthatóan van mit számonkérniük a világon
s elmondhatatlan munkájukban
nyomatékkal kimutatják
számolnak velem

Talán ki sem térhetnék előlük
de a kibúvót nem is keresem
mert vannak oroszlánok mindenütt
s előbb-utóbb meg is mutatkoznak
és akkor már nem csak nekem
de addigra minden készen kell legyen

Végtére is mi történhet velem

Ti mindenben rejtező oroszlánok
tegyetek bármit
csak ne hagyjatok el
jöjjetek várjatok
türelmesen
rettenetesen

Napút, 2018/1.

Papp Márió 1948-ban született Budapesten. Verset ír.

Kemenes Géfin László

A SZEMÉTTELEP

Dánél Mónikának

Nihil igitur mors est ad nos neque pertinet hilum, quandoquidem natura animi mortalis habetur

In memoriam T. S. Eliot, Ezra Pound, Weöres Sándor, Vas István e gli altri migliori fabbri

I. A holtak sírbatétele

Október, te legrohadtabb hónap, ki termelsz
Lyukas zászlót a meddő televényből, mixelvén
Szabadságot őrző emlékezést, s csak baszogatsz
Ólmos esőddel/botoddal vánnyadt gyökérzetet.
Pedig jó meleg lett nektek Kádár kuckójában,
Míg tarlótokat takarta síri hóvilág,
S ülő gumókkal hazajáró lelkünk etette.
Lepetélésként jött a nyár, bele a Balatóba,
Felhőszakadással, Badacsonynak szík ligeténél
Mentünk ASAK-kal a napsütésbe, kis faludi házig,
Méregdrága zsírban tocsogó fogason fennakadva,
Idván rá a hegy szürke baráti levét, s fostuk órácskát a szót.
Fuck, I ain't no Murkn, I'm Magyar like my Jewish grandmother.
Meg amikor serdülők valánk, urambátyónál Tokorcson
Kimentünk hintázni, én beleszédültem Hugiba. Ő mondta:
Lackó, Lackó,
Kapaszkodj. Belém, ne az Évibe. Mégis, zsupsz le Sopronnak, át a határon.
Bérci tetőn? Nem vagyok honn, az sem az én világom.
Éjjelin tévézek, narkó-pornó, télre lekopnék Floridába.

Mily gyökérzet kuplungozik, mily brácsák ágaznak
Kifelé ebből a kavicsos szemétdombból? Anyaszülte,

Ki hallgatózol, mint komenista a fűben, fingod sincs,
Mert száműzött törmelék a te képed, lesüt a telehold,
A kiszáradt juhar nem kínál árnyékszékkel, tücsök nem muzsikol,
S apadó kanadai kútból sem jő vízcsobogás. Csupán
A még-vörheny haza vár vissza panelos faluvégre,
Térj hát szépen be a nyáreste alá hol pacsirta szól,
S majd mutatok én neked olyat, hogy kicsattan a kukkolód:
Reggelinél E. Fehér, Moldova, Berecz haja szála se görbül,
Este feketéllő márciusban Sütő bal szeme világa buggyan ki elébed,
Marosszéki kerek erdőben szekus lakik, kidaloltatja nevét, akiét akarja

Home is where one starts from. As we grow old
The world becomes stranger and stranger
Years of living out in the cold
Waiting in vain for the Lone Ranger

Szál ibolyát adtál nékem lányka '55 április negyedikén
Évicának is neveztelek, később Ilonának
De amikor leballagtunk a Sághegyről a vasút felé
És éjjel ¾ 10-kor elkísértelek tejért Fintáékhoz
A tenyerem tele volt hegyes-bimbós kebleddel
És nem tudtam, hol vagyok, minden csupa orgonaillat volt,
Csendben hazasettenkedtem, anyámék régen aludtak,
That house that home are all gone under the wasteland.

A kicsi cigánynő New Yorkban nemcsak prostituált a 47. utcán
Két lyukkal az Edison Hotel mellett, hanem tenyérből is jósolt.
Jer be fiúka, hapci, egy csöppet meg vagyok fázva,
Egy tízesért elmondom, mit tartogat számodra a jövendő.
Oké. Lássuk. Hm. Izé, egyelőre annyit mondanék, hogy
Sem gazdag nem leszel, sem híres, pedig mindkettőt megérdemelnéd.
De lépj beljebb a hátsó szobába ott a függönyön túl, látod?
Ha leperkálsz még húsz dolcsit akkor télleg elmondom, amit akarsz.
Kártyából is, ez a lap itt a Bostoni Mágus, japersze ismered, megfulladt.
N-e-e-m? Agyvérzés aszondod? Kár. Judit volt a szemefénye, tudtad?

Érdekes, nem találom az Akasztott Asszonyt. Mindegy.
De kristálygömböm is van, oszt gömbből mindjárt
A blúzom alatt van kettő, odabent megfoghatod lelkem,
Nem, nem muszáj, elég, ha lehúzod a slicced,
Oszt be is nyúlhatsz, juj felizgattál, csak úgy futkos bennem
A villanyáram, na gyere. Ne-e-m? Akkor eredj a jó édes anyádba,
Ne pocsékold a drága időmet egy szaros tízesért,
Megmondtam a konyhában, lótúró se lesz belőled, ide a bökőt.

Nem igaz ez a város,
(Melyik város az?) barnásszürke ködlepte téli hajnalon,
Hajlék- s hontalanok másnapos serege a Lánchídon át a Szent Lőrinc folyóba,
A Latorcán, a csurgó Óbecsén, ki hitte volna, hogy ennyi kinyiffant,
Belelőve a Dunába, a Donba, a Hernádba, Házsongárdból meg éppen kiásva,
Sóhajuk elszállt Abdán, Voronyezsbe, aztán Kistarcsának,
Recsk felé, Sztálingrád és Vorkuta kazamatáiba,
Váradnak, hol Szent László zsírba téve, és románnak lobog színe,
Mint Kolozsvárt a szemeteskukákon is Funér Gyuri ölti nyelvét Szobor Mátyásra.
Köztük meglátám, kit ismerék fent az árnyékvilágon: „Vitéz!” szólítám,
„Ott voltál velem a Kalifornia utcában meg a Gazbánya-dűlőn, Hiszed-é, hogy alig ötlábnyi holttetemed kivirágzik majd a szittya Ősi föld ugarából? Lészen-e olvasója gnosztikus-fekete misédnek? Vagy belefulladsz a dudva-muharba, mint Siklós, Thinsz, Tűz Tamás, Cs. Szabó?
Mert nincs szűzi értsd álszent kritikus e rágott földön, ki vizslaként kikaparna,
No my friend, you (we) get no readers, you (we) are dead as a doornail!”

Groningen, Hollandia 2010. április 10–19.

Jegyzetek A szeméttelep*hez*

A versezet érthetetlen, sőt értelmetlen T.S. Eliot The Waste Land (1922) című, Ezra Pound által végleges formát öltött költeményének ismerete nélkül, mely utóbbi annak alapszövege, *hypotexte*-je. Műfaját illetően az olyan meghatározások, mint paródia, travesztia, burleszk, karikatúra, persziflázs, utánzat, változat(ok) stb. elégtelenek, miként a fordítás megjelölés sem illik rá, legalábbis nem az olyan hűségre törekvő remeklések, mint Weöres Sándor *A puszta ország* (1958) vagy Vas István *Átokföldje* (1966) című műveinek értelmében. Melléjük/alájuk sorolható még Adrian G. Krudy olykor bravúros átültetése, *A kopár föld* (1998). *A szeméttelep* egyik fordításra sem támaszkodik; célkitűzésem egyszerűen az volt, hogy „kiragadjam” a *Waste Land*-et (továbbiakban WL) Eliot et alii kezéből, szövegkörnyezetéből, idejét múlt termékenységmítoszokat „felfedező” tudományoskodásából, s azt át/felültessem, átjátsszam magyar történelmi, irodalmi, politikai vonatkozás- és utalásrendszerbe-rendszertelenségbe, de minden lehetséges esetben s módon kifordítva-forgatva. (Hasonló poétikai átültetés példájaként a hellenisztikus kortól kezdődőleg száz és ezer „ferdítés” lehetne említhető; számomra a magyar irodalomban különösen érdekes Hajnóczy Péter *A fűtő* című meghatározhatatlan műfajú novellája, amelyben a szerző felülírja, groteszk hatásmódokkal korszerűsíti/magyarítja Heinrich von Kleist *Michael Kohlhaas* című, 15. századi krónikákon alapuló krónikáját.) Egyedül a WL töredékes, önkényes, hol felismerhető, hol obskúrus idézetekből, áthallásokból összerakott kollázs-módszerét tartottam követhetőnek. Viszont tartalmilag ott, ahol Eliot szövege keresztény pietizmustól, hindu s buddhista aszkézistől, örömelv-szexualitás ellenességtől, múlt s jelen barbárságainak párhuzamosításától vagy éppen nosztalgikus elvágyódástól csöpög, igyekezetem az volt, hogy *A szeméttelep* egyfajta epikureánus, ill. lókájatista (csârvâkâ) pragmatikus anyagelvűség talaján álljon, elvetvén bármiféle túlvilág iránti reménykedést, transzcendens megváltást, ígérje bár azt hegyi vagy tűzbeszéd. A múlt veszteségeit nem lehet behozni: az idő lejár, az áldozat áldozat marad, hóhér s cinkosai kezéről semmilyen megbánás (vagy rendszerváltozás) nem mossa le a rá tapadt vért. A szövegből kiérezhető szándékolt erkölcsi-történelmi szemszög következetesen az elvándorolt, hazátlan vagy a megcsonkított hazán kívül rekedt, vissza vagy be nem fogadott írástudóé; nem a bent maradottaknak szánt vádirat, de nem is bocsánatkérés a választott (ránk mért) hontalanságért. (A WL maga

is egy hasadt-többes tudatú amerikai emigránsból angol honpolgárrá sosem igazán átvedlett *poeta doctus universalis* szerzeménye.) *A szeméttelep* haszna, ha egyáltalán van, a határban/on felejtett madárijesztőé, kopott s innét-onnét lopott tarka anyagból van összeférvelve; figyelmeztet, s talán elijeszt; nem oszt igazságot, mert ahhoz sem pódiuma, sem joga nincs; eleve pofátlan, ha nem is arcrongált. Ezért lehet mesterségünk címere jellemzően kölcsönzött, s Collingwoodtól eredeztethető: „The only safe way to avoid error is to give up looking for the truth." A csetlő-botló *bricoleur* tudat számára csak a nyelv kifürkészhetetlen útjai járhatóak, minden bennük-körülöttük leselkedő szófacsarás-láp, sehova nem vezető utalás-zsombék, neologizmus-ingovány ellenére, hiszen nincs tudat nyelv nélkül, míg a nyelv megvan tudat nélkül is. Mindez ellentmond a WL alapvető ethoszának, metafizikai „üzenetének", noha *A szeméttelep* materialista-magyarosító eltulajdonításai nem (csupán) egyéni invenciók, hanem az írott nyelv természetéből fakadóan annak (egyik lehetséges, ez esetben kíméletlen) kihasználása. Ugyanakkor ez a szöveg-kalózkodás semmiképpen nem személyes, pláne nem személyeskedő: csakis így remélhetem, hogy a halhatatlan T.S. Eliot és Ezra Pound (a WL halhatatlan magyar költő-fordítótársaival egyetemben) e szokatlan tiszteletadás olvastán nem ejt könnyet sírjában, mindössze egy kicsit forog benne.[1]

Cím: A választás megerősítéseként lásd F. Scott Fitzgerald *The Great Gatsby* (1925) című regénye 2. fejezetében a „desolate area of land" nyilvánvalóan a WL-re utaló leírását: „This is the valley of ashes–a fantastic farm where ashes grow like wheat into ridges and hills and grotesque gardens…/a/ solemn dumping ground."

In memoriam: vö. WL, „For Ezra Pound, il miglior fabbro."

I. A holtak sírbatétele

11. sor. ASAK: András Sándor Autonóm Köztársaság. Lásd András Sándor (1934–) amerikai költő, kritikus, radikális filozófus.

15. és kk. Eliot példáját követve az önéletrajzi részletekhez nem járul kommentár.

1 Sírjában könnyet ejtő szerző, lásd Deleuze-nél: „Mon idéal, quand j'écris sur un auteur, ce serait de ne rien écrire, qui puisse l'affecter de tristesse, ou, s'il est mort, qui le fasse pleurer dans sa tombe…" Gilles Deleuze – Claire Parnet: Dialogues (Paris: Flammarion, 1996) 142.

18. Petőfi, *Szeptember végén, Az Alföld.*

27. *Nyílik már a szarkaláb… visszavár a szép magyar hazád…* (Nem várt vissza.)

28. *Akácos út, ha végigmegyek rajtad én… ne hallja senki más* (A pacsirta nem szólt.)

30. E. Fehér (Pál), Moldova (György), Berecz (János) szovjet bértollnokok.

31. Feketéllő március: 1990 „fekete március"-ában történtek a magyarellenes atrocitások Marosvásárhelyen.
Sütő András (1927–2006), erdélyi író.

33-36. Vö. T.S. Eliot, Four Quartets, East Coker V.

36. Lone Ranger: az amerikai vadnyugat népszerű, álarcos megváltófigurája.

44. Vö. *Four Quartets,* II.

54. Bostoni Mágus: Bakucz József (1929–1990), amerikai költő, misztikus halászvadász.

55. Judit: Bakucz Józsefné Kemenczky Judit (1948–2011), magyar–amerikai költő, festő.

56. Akasztott Asszony: Tóth Ilona (1932–1957), magyar szigorló orvos, az 1956-os Forradalom mártírja. Lásd még *A szeméttelep* II. rész.

72. Vö. Pápai himnusz: Hol Szent Péter sírba téve / És Rómának dobog szíve…

73. Funér Gyuri: Funar Gheorghe (1949–) román politikus, Kolozsvár polgármestere 1992–2004.
Mint Kolozsvárt a szemeteskukákon: Amikor 1998-ban Karátson Endrével és Németh Gáborral mint a Hollandiai Mikes Kelemen Kör küldöttségének tagja Erdélyben s így Kolozsvárt is jártam, saját szememmel láttam nemcsak a Mátyás király szobra körüli ásatásokat, hanem a román trikolórral kifestett padokat és szemetes ládákat is. Utóbbiakba nem kis kéjjel helyeztük el az egyik szomszéd kifőzdében elvitelre vásárolt s a téren éppen csak megkóstolt *varză à la Cluj* maradékát.

74. Vitéz: Vitéz (szül. Németh) György (1933–2009), kanadai költő, pszichológus.

75. Kalifornia utca: California Street, Washington, D.C., AS lakása, lásd 11. sor.
Gazbánya-dűlő: Weedmine Road, Copake, New York. BJ háza, lásd 54. sor.
77. Lásd Vitéz György, *Missa agnostica*. Magyar Műhely, Párizs, 1975.
Dudva-muhar: lásd Ady, *A magyar ugaron.*

78. Siklós: Siklós István (1936–1991), angol költő.
Thinsz: Thinsz Géza (1934–1990), svéd költő.
Tűz Tamás: Tűz Tamás, szül. Makkó Lajos (1916–1992), kanadai költő.
Cs. Szabó: Cs. Szabó László (1905–1984), angol író, kritikus.

A szeméttelep további részei:
II. *Játszma mozisötétben,* vö. WL II, A Game of Chess
III. *Tűzre való beszéd,* vö. WL III, The Fire Sermon
IV. *Halál: agyvérzés,* vö. WL IV, Death By Water
V. *Amit a föld dübörgött,* vö. WL V, What the Thunder Said

Budapest, 2017. október 25. – november 6.

Korunk, 2018/1.

Kemenes Géfin László 1937-ben született Szombathelyen. Verset és prózát egyaránt ír. József Attila-díjas.

Kiss Ottó

A FEKETE ESERNYŐ

Élt egyszer egy kislány, akinek fekete esernyője volt. Amíg nem használta, eszébe sem jutott, hogy kicserélje. Ám egyik reggel arra ébredt, hogy zuhog az eső, neki pedig el kell mennie otthonról.

Fogta a fekete esernyőt, és kilépett az utcára. Rögtön szembesült vele, hogy milyen szép, színes esernyők is vannak a világon. Lila, piros, sárga, zöld, pöttyös, csíkos, kockás – csak az övé volt olyan csúnya fekete, mint a férfiaké vagy az öreg néniké.

Ahogy lépkedett az esőben, elhatározta, hogy vesz magának egy másik esernyőt. Ezzel többet nem megy sehová.

Amint hazaért, nyomban kinyitotta a perselyét, kivette a zsebpénzét, és már fordult volna vissza, hogy induljon a boltba, de eszébe jutott, hogy megfogadta: ezzel az ernyővel már nem megy sehová.

Csapdába esett. Nem tudta eldönteni, hogy megvárja-e, míg eláll az eső, vagy utoljára még vigye magával az esernyőt.

Ahogy gondolkodott, olyan érzése támadt, mintha az ernyő beszélne hozzá:

– Tudom, hogy le akarsz cserélni, mert szebb esernyőt szeretnél, mint én, de kérlek, még egyszer vigyél magaddal!

– Hát jó – mondta a kislány, és elindult a fekete esernyővel a boltba.

Kint nagyon fújt a szél, szemébe hordta az esőt, de ő csak ment kitartóan. Már majdnem odaért a bolthoz, épp egy építkezés mellett haladt el, amikor furcsa dolog történt.

A szél kicsavarta a kezéből a fekete esernyőt, az felrepült az építkezésen hagyott állványzatra, és ott feldöntött egy doboz rózsaszín festéket. A festék ráömlött az ernyőre, és ahogy az forogva szállt lefelé, az eső mindenütt szétkente rajta a rózsaszínt.

Éppen a kislány kezébe hullott vissza, és amikor elkapta a nyelét, az eső hirtelen elállt.

A kislány csodálkozott, hogy a fekete esernyőből néhány szempillantás alatt milyen gyönyörű ernyő lett.

Már nem is ment el a boltig, visszafordult, és mire hazaért, a szél megszárította az ernyőn a festéket.

A történtekre azóta sem talált magyarázatot.

A fekete esernyő megérezte a veszélyt? Vagy csak véletlen volt az egész? Nem tudta.

Mindenesetre az ernyője szép rózsaszín lett, és a pénze is megmaradt, nem kellett új ernyőre költenie.

Az eső másnap reggel ismét eleredt, és negyven napig egyfolytában esett.

A kislány pedig büszkén rótta az utcákat a rózsaszín esernyőjével.

Bárka, 2018/1.

Kiss Ottó 1963-ban született Battonyán. Prózát ír.

Csombor Rita

MEGGYFA ÉS BOROSTYÁN

Huszonegy voltam, amikor nem vittél el Prágába.
Nem is mehettem volna. Akkor még hittem abban,
amit most az illatokban és a szarvasokban találok meg.
Elképzeltem, ahogy köténves
mesteremberként beköltözök Franz Kafka mellé
a huszonegyedik számú házba,
nagy szakállal és egészen puha ujjbegyekkel.
Szerettem, ahogy a macskakövek kuszán,
de mégis szabályosan sorakoztak,
olyanok voltak, mint az utca lecsiszolt őrlőfogai.
A bőrcipők vízre eresztett csónakoknak tűntek
a hullámos utcában, ahol pontosan
háromezer-négyszázhétféle pipa várta a gazdáját.
Naponta kilenc vevőre jutott csak időm,
kettőnél több be se fért egyszerre.
Szerzetesként imádkoztam és dolgoztam
a bruyére-gyökerek darabjai között,
tajtékkövekből emeltem oltárokat,
ahol a fűszerdohányok egészen elégő áldozata
sem engesztelte ki Istent.
Tudtam, hogy meggyfából készítem majd neked
a pipa fejét, borostyánból a szárát,
de nem díszítem, csak egészen simára csiszolom.
A pipadohány árnyalatában
nem voltam biztos, csak abban,
hogy valami egészen fűszereset kell készítenem.
Téged nem tudtalak elképzelni,
csak a mozdulatot, ahogyan átnyújtom neked
a mélyvörös és aranyszínű testet,
csak azt, ahogy egyet lépek feléd,
és több kisebb adagban tömöm meg
a durvára vágott őrleményt,
és azt is, ahogy meggyújtom.
Csak az illatot.

Apokrif, 2018/1.

Csombor Rita 1985-ben született Budapesten. Verset ír.

Tönköl József

ÚGY SÍROM A GYÖNYÖRŰ MACSKAMÉZET

Az ajtónál csorba zománcú vaskályha, mellette polc,
rajta újság, szentelt gyertya, gyufa, odébb szekrény,
az ablaknál kerek asztal és a két nagy zsömle-szék,
ikervári mesterek fonták, érzem ujjaikat,
mutatják az evilági játékot a megnyúzott vesszőkkel,
kezük vére melengeti az én kezem, a sarokban tévé,
oldalt, a ragacsos, izzadt falnál az ágy,
úgy dőlök bele, mint egy eszelős álom bozótjába,
úgy sírom a gyönyörű macskamézet, mint a fa,
a szilva, a szilva, a horgasmagvú, aszaló besztercei,
tán még nem jött el az idő,
hogy a fénymásolt képeket elfelejtsem,
a fakuló faxpapírokat, lámpagyújtáskor a szülőket,
a megcsúfolva függő Krisztust, bokája szárnyait,
csuklói kifordultak, minden ízülete összetört,
egy szép napon mi is elmegyünk, az a szoba pedig,
az összefirkált fal, az a páskomra tárulkozó ablak
majd másoké lesz, a Hercegerdő csak lebeg távol,
szinte hihetetlen, hogy lámpa sincs már,
felijedek újra, mint a gyerek, indulnak piócás árkok,
megindulnak a tehenek meg a lovak is persze,
a kalendáriumokba kanalas orvosságok szaga ivódik,
megyek tovább, mintha évek múltak volna,
s csak visszanéznék már az áprilisra, kopog a cipőm,
elfeledte mindenét ez a bolond hónap,
bölcsőmet a szél betemette, vadak, madarak nyomát,
sarkamban újra Bika hava, bárányok, kimeszelt házak,
zöldcsütörtökön, ha elmentek a harangok Rómába,
magam akartam a gyümölcsfákat megrázogatni,
és merültek fejig ütött szegek a koporsóba,
ami nem fájt sem a fának, sem a halott öregapámnak,
mintha ritka vidéken gyulladt volna ki a föld szíve,
füstöt eresztett volna a szemünkbe határon túl s innét.

Agria, 2018/1.

Tönköl József 1948-ban született Nyögéren. Verset ír.

Pruzsinszky Sándor

JÓ HALÁL

Mikszáth Kálmán emlékére

Egy furcsa alak hajolt föléje: nagy, kerek fej, kicsiny harcsabajusz. Dülledt szemek, érzékeny, vastag szemöldök. Széles száj, tülök orr. Tömzsisége egy Tritonhoz hasonló. Hisz' ez én vagyok, gondolta, mit akarok magamtól? Menj innét, suttogta, és megdörzsölte a szemét. Az alak tovalebbent, valahogy úgy, mint a szélben száradó fehérnemű. Mögötte láthatóvá vált a jól ismert tapéta: falrózsái felizzottak a májusi hajnal első fényében.

Hál' istennek itthon vagyok. A saját ágyamban fekszem, most már nyugodtan meghalhatok, gondolta kissé cinikusan.

Az erdőzúgással kezdődött a dolog. Még odafelé, a vonaton.

Ült az üres kupéban, megtöltötte a pipáját a zakója zsebébe gyömöszölt dohánnyal. Épp meg akarta szívni, amikor az elsuhanó hatalmas tölgyek megszólították: mintha a horpácsi kert öreg fűzfái üzentek volna.

Zúgtak, sisteregtek az elsuhanó fatörzsek a lezárt ablakon át, mögöttük fent a Máramaros bércei rózsállottak a sötétedő égen.

Félelem futott át a gerincén. Csodálkozott. Hányszor, de hányszor látta már a hegyeket, ahogy elpirulnak a fenyegető sötétség előtt! Mire hát ez a váratlan melankólia?

Hirtelen köhögés rázta meg. Az a száraz, belső sirokkó, ami az utolsó reichenbachi nyaralás óta nem jelentkezett. (Ha egyszer megindul, akár a lavina: megállíthatatlanul pörög tovább a bensejében.)

Többször is felugrott, hogy kinyissa az ablakot: de hiába erőlködött, nagyon bezárták. Valakik féltették a friss levegőtől. Ettől meg úgy felfortyant, hogy újfent erőre kapott a testében a ragadozó…

Azt az egyet mégse gondolta volna, hogy ilyen hamar kimeríti a diadalmenetnek induló korteskörút a szeretett hegyek között. Régen nem fárasztotta ennyire az emberek közelsége. Valami titokzatos, ismeretlen lény költözött a testébe, s mintha őbelőle merítené erejét, napról napra táplálta a tömeg kíváncsiságát.

Már a fogadásakor, a pályaudvaron bekövetkezett, amitől félt. Viszszaköszöntek a pesti ünneplés két héttel korábbi képei. Tengernyi szem az állomást betöltő tömeg, s mintha mind őt akarná csupaszra tapogatni. (Búvár érezhet ilyet egy medúzatengerben, első merülésekor.) A pohár-

köszöntők, a roskadozó asztalok, az örökös cigányzene. Minden faluban a helyi Katánghyak, Dőryk, Noszty Pálok dörgölődzése. Kézről kézre adogatták, mint valami varázslót egy őserdő lakói. Ölelgették, hogy alig kapott levegőt. Fulladozott és izzadságban úszott ennyi beteljesíthetetlen reménytől.

Hajnalban sikerült végre megszöknie. Remegő lábakkal lépett fel a pesti gyors magas grádicsán, és végigaludta az egész utat.

– Hogy nézel ki, jóságos Isten! Te beteg vagy – jajdult fel Ilon, és rögtön ágyba parancsolta. Előkerült a jó Demjanovics doktor. Elöl-hátul hosszan tapogatta, szívét-tüdejét hallgatgatta. – Semmi baj, csak fáradt – mondta ki a verdiktet. – Pihenjen egy-két napot, és minden jó lesz. – De utána még háromszor is eljött a szikár, szigorú doktor, és az arcába bámult csodálkozva. – Doktor úr, maga fél valamitől – mondta ő, és kedélyesen rákacsintott, mintha valami férfiasan pajkos titkuk lenne.

Persze aztán csak néhány órát pihent. Magához hívta titokzatos rendetlenségű íróasztala. A bárka – ahogy ő nevezte. Először csak megállt a kusza papírhalmok, kinyitva hasra fektetett könyvek felett. Majd elfogta az izgalom. Nyugtalanul járkálni kezdett, egyre kisebb köröket vonva az íróasztal körül. Emitt egy novella terve, amott egy félbehagyott karcolat. Mi mindent kéne még megírnia! A születés sürgető fájdalma, mint víz felett a pára, lebegett a tárgyak felett.

Sóhajtva telepedett meg nem született gyermekei közé. Hol ezt, hol azt szólította: mindhiába. Valami nesz zavarta. Furcsán kongott a föld: mintha mondani készülne valamit. Letette a tollat. Visszafojtott lélegzettel figyelt: a fülében dobolt valami. Tam-tam-tam, makacsul s az ütemet tartva, egy kezdődő rituálé ünnepélyes hírnökeként.

Körbetekintett a szobán: a falon lógó Széchenyi István homloka szigorú, sötét ráncokat vetett. Mintha ő is hallaná a dobot. A sokfiókos szekreterre pillantott: évtizedek óta őrzi ez a családi titkot. Régvolt perlekedések, adók, borjúpapírok, ökörkasszák, a szklabonyai s a presbiter-ősök sárgult emlékeit. Szemben, az üvegszekrényben anyja rózsás Alt-Wien kávéskészlete: a cukortartó fedelén a rézdróttal. Ő ejtette le hatéves korában. (Egy vándor drótostót fabrikálta össze. Fülébe cseng most is a furcsa fejhangja: „Náná, kicsinyke kis málinki!") Élesen hasított belé a gondolat – az a törött porcelán túl fogja élni őt is. Odament, kivette, szinte csodálkozva nézte: ilyen élettelen lesz a halhatatlanság?

Aztán újra földre került, cserepekre hullott a cukortartó: érthetetlen gyengeség fogta el. Alig evett, hamar lefeküdt. Puhán, könnyen ragadta el az éjszaka.

Egy kiáltást hallott: „Nem hallom a lélegzetét!" Sejtette, hogy Ilon hangja az: szólni akart neki, vagy legalább nyugtatólag feléje biccenteni: „Itt vagyok, Bagolykám, nem látod, megvagyok." De se hang, se mozdulat.

– Ne hagyj itt, Kálmán, szeretlek! – Bosszantotta ez a remegő vallomás. Ha bírta volna, rosszallóan megcsóválja a fejét. Az érzelem tenyeres-talpas dolog. Sose szabad nevén szólítani, különben ormótlanná válik. Mert minden egyes szónak leírhatatlan, titkos jelentése van. Hányszor magyarázta ezt Ilonnak! (Olyan ő, mint az almafa. Hajlik az élet súlyától, levelét is hullatja szegény, de amíg él, rózsaszín lesz a virága – kár, hogy nem tudja feljegyezni most ezt a mondatot a bárka gyűrt papírszeletkéire! Vajon fog-e később emlékezni rá?)

A fia hangja: – Jesszusom, egész kék az arca! (Kék, kék, kék, kacagó kék ég… Vajon milyen lesz a túlfelén az égnek? Sokan azt hiszik, ott fényes a sötét. Talán mi vagyunk itt a negatív lenyomat?)

– Eret vágunk, de azonnal! – Ez a Korányi doktor. Csak ő lehet. (Olyan, mint egy Jókai-hős. Azt merte mondani a múltkor: „Mind bolondok vagyunk, jobban szeretjük a hazánkat az okosságnál.")

Apró csípést érzett. Aztán bizsergést. S mintha emelkedne: a repülés könnyülő, kellemes érzete. Mindjárt nevetni fogok, gondolta. De jó lenne, ha ez a baj is úgy jönne elém, mint a Gonosz a népmesében: szemtől szembe… De ez most rosszabb. Itt nincsenek gonoszok. Itt mindenki jót akar.

– Szegénykém, milyen fekete a vére! – Fekete utazás lesz hát? A Pluto istállójából való koromfekete lóval?

– Mosolyog! Láttátok, mosolygott! – Kinyitotta a szemét, és rögtön érezte, hogy nincs jól. Fulladozott, s mintha kalapáccsal ütnék a fejét.

– Adjunk oxigént! Hozzátok a maszkot! – Ilon ott állt az ágya mellett, a kezét szorongatta: – Hogy vagy? Beszélj, mit érzel! – Azt akarta válaszolni: ne izgulj, tűrhetően. De csak egy „nnn" jött ki a száján.

– Hallasz engem, Kálmán? – kérdezte Ilon kétségbeesetten, s ő bólintani akart, de ez sem sikerült. (Persze, rajta volt már az a büdös lélegeztetőmaszk.)

– Doktor úr, könyörgöm, mondjon már valamit! Mennyire súlyos ez? – Korányi doktor elgondolkodva nézett az asszonyra. – Még nem tudni semmi biztosat. Múló rosszullét is lehet, de más is – mondta, és most hosszan, jelentőségteljesen őrá pillantott. (Ez a Korányi tényleg jó ember. Nem okoz idő előtt fájdalmat, de nem is hazudik. A tudományok nem rontottak rajta, ami ritka nagy dolog, gondolta.)

Ilon ki-be rohangált, borogatást rakott a homlokára. Ő közben meghallotta Berci fia hangját a szomszéd szobából: hangosan imádkozott, hogy csoda történjék. (Te bolond, az ima meghallgatatlanul mállik vissza az égről, ezt se tudod? Istent nem lehet felhasználni saját céljainkra, mint valami dzsinnt… El kellett volna magyaráznom ezt is? Nem olvastál te figyelmesen engem, Berci fiam!)

Bejön Kálmán is, a nagyfia: a mérnök úr. Kisírt szemmel próbál mosolyogni. (Mi ez a siránkozás? Csak ez ne lenne! Nem tudjátok, hogy boldog vagyok? Hogy legalábbis sokszor voltam boldog. Legutóbb amikor a jubileumi estén az utcán ezernyi gyertya fénye köszöntött. Ez volt a legtisztább öröm. A hódolatnak az a neme, amit nem a hatalom csikar ki, hanem valami más – ebben volt a csoda. Nincs olyan Isten, aki ennél nagyobbat tudna tenni egy halandóval.)

Most mintha jobban is érezné magát. Korányi doktor a szeme villanását is érti: leveteti róla a dohszagú maszkot. Ilon arca felderül: úgy játszik rajta a remény, mint holmi ócska hangszeren. S ő végre megszólal. – Maradj mellettem! – súgja oda neki, mert fárasztja asszonya rémült rohangálása. – Ugye meggyógyulsz? Ugye? Ugye? – ismételgeti Ilon holmi kabalaként. – Persze, hogy meggyógyul! – siet közölni Berci is. – A segédorvos úr épp most magyarázta: már kezd megnyugodni az a kis ér, amelyik begörcsölt a fejében.

Az a kis ér, gondolta. Az én furcsa fejemben. Valaki azt írta róla, ezer kis manóból van összerakva. Egy másik meg azt: Kasszandra-feje van, félelmetes, igazságosztó. Milyen gyermeteg túlzás! Látnia kellett volna a horpácsi fényképét: egy kastélygazda ül rajta, hosszú pipáját szíva, belesimulva egy árnyékos cíviskalapba… (Azt mondja ez a kép: nem vagyok azonos azzal, ami velem történik, habár magam is itt rángok a dróton, esendő tanagrafigurák között. Vagy inkább azt: nem vagyok azonos senkivel, még magammal sem. Mert itt van nálam a Mérték, a legnagyobb adomány.)

Valaki kinyitotta az ablakot. Lent hűs áram futott át az utca virágba öltözött akácfái között. (Barátaim, fehér menyasszonyok – gondolta –, ti már közelinek érzitek *azt* az eseményt… Nincs az a Vidonka Józsi, varázskezű ezermester, aki megreparálhatna engem.)

– Kálmán! – rebegte az ágy fejénél Ilon. – Enned kéne végre valamit… abból a besztercei szilvakompótból… amit úgy szeretsz… hozhatok? (Apolkaszerű, áttetsző leányalakjaira emlékeztette most, így öregen is.) Válaszul lehunyta a szemét, de rögtön ki is nyitotta: szárnysuhogást hallott. Egy szarka szállt az ablak alatti fára. Ettől megint felderült a kedve: a jó palócoknál e madár a kedvesünk érkezését jelzi. („Bárcsak a mi kerítésünkre ülne rá” – sóhajtja a lány, valahol *A jó palócok*ban).

– Egyél, meg kell erősödnöd – szólt Ilon, és kék eres kezébe szorította az ő izzadó tenyerét. A szklabonyai rét jutott eszébe, a méhek zümmögése. A kakukkfű, amit egykor kéz a kézben, menyasszonycsokor gyanánt szedtek együtt, nagy nevetések közben. Erről meg a szénakazal tövében átálmodozott gyermekkori délutánok illata. Hiába is próbálta most az eltelt idő mélységét lemérni: mintha csak tegnap történt volna. (De hol van Ilon hollófekete fényességű haja?) Az idő itt hagy minket, s aztán egyszerre hirtelen visszatér, gondolta. Akkor bezárul a kör, azt hinnéd, megtaláltad. De Isten nem engedi megfogni magát. Hiába vetsz neki hálót az emlékezéssel. (Mert folyton azt kérded tőle: visszakapsz-e egyetlen percet is az eltékozoltakból?)

Ilon most pár szem kompótot gyömöszölt a szájába. Lenyelte mind, engedelmesen, de nem érzett semmi ízt. Dehogyis tékozolta ő az időt, dehogyis. A Törvényt kereste, miközben lusta, kényelmes, kártyázni szerető, passzív álmodozónak mutatta magát. (Ő maga volt a süket Prakovszky, aki az egész faluban egyedül hallotta meg a távolból figyelmeztető lövést.) Ugrattalak benneteket, gondolta. De ti nem ismertétek fel magatok, miközben mulattatok magatokon.

– Figyelsz rám, Kálmán? A doktorok azt mondják, elmúlt a közvetlen veszély… Olyan boldog vagyok, adjunk hálát a Jóistennek! – csivitelt Ilon. De ő az örök hollóra gondolt, aki itt lakik valahol, valamelyik odvas fában. Ha itt az óra, emberhangon szólal meg, s felsorolja életed vétkeit.

Az utolsó szilvaszem megakadt a torkán, hányinger fogta el. Ettől meg fulladni kezdett. Mialatt a köhögés rázta, eszébe jutott a monda a szlatinai Borka asszony utazásáról a fejetlen kocsis fekete fogatán. Elvihetne engem is, gondolta, megszabadulnék mindama procedúrától, ami itt rám – vagyis inkább a testemre – vár. Bánnám is én, hogy a halálom után fekete lóként kell hurcolnom majd azt az átkozott fogatot!

Csuklott. Fuldoklott. Fennakadt szeme előtt képek peregtek, visszafelé az időben. Sebesebben, mint ama mozgóképek, melyeket a vásárosok mutogatnak a piacon. Látta anyját, amint megteríti az ünnepi asztalt. A Mauks Mátyásék szalonját a nagy vörös fotellal, amelyben ülve először pillantotta meg a szigorú szemű Ilont. A napban sütkérező fehér országutat. A szklabonyai jegenyefák sorfalát, közöttük az el-eltűnő patakot, mely mint ezüstgyíkocska fut végig a falun. A katicabogarat, a „hétpöttyös bödét”, amint az első lépéseit tevő Kálmánka homlokára száll.

Most új doktorok jöttek, egyre többen. Fontos arccal nyüzsögtek az ágy körül. Alig látta tőlük Ilont. – Kámforinjekciót, gyorsan! – kiáltotta az egyik. De Ilon riadt kérdésére – Rosszabbodott az állapota? – csak rázták a fejüket: – Izgalomra semmi ok, asszonyom, semmi ok.

Már *úgy* állok tehát. De miért csapjátok be? Ti orvosok, fiskálisok, államférfiak. Miért szolgáltattok ki minket mindig a pillanatnak? Mert ez egy ilyen ország? Nem fog változtatni rajta soha senki? Ha így van, hát nagyon álságosan halad a végzete felé. És én? Én miért hallgattam erről? Szórakoztattalak bennetek, anekdotáztam bolond grófról, öreg házalóról meg piros esernyőről, melynek nyelében ott rejlik a megoldás: a megváltó kincs… Azt hihettétek: elég megmosolyogni ezt a világot. Meg kellett volna mondanom nektek, hogy mindez csak káprázat. Ha vakon hisztek benne, nagy szerencsétlenség felé haladtok.

Szemét az üveges szekrény felső polcára nyitotta: ott feszített a Szent István rend nagykeresztje. Két hete csak, hogy a mellére tűzte a miniszterelnök.

Roosevelt amerikai elnököt látta maga előtt, amint meghajol, s levéve cilinderét azt mondja: – Uram, olvastam a *Szent Péter esernyőjé*t. (De előtte a király még azt kérdezte: „Csakugyan létezik ez az ember?”) Lehet, hogy ez volt a legnagyobb hibám. Hogy elfogadtam – futott át rajta. Csak a fáknak bocsátható meg, hogy mindig fölfelé akarnak növekedni… De egy írónak??

Ezt aligha fogom már jóvátenni, gondolta. Olyan érzése támadt, mint a Városligetben, amikor egyszer Bercivel felült az óriáskerékre. Zuhanok, tehát emelkedek. Távolodom, tehát közeledek. A Semmi frissítő vonzásában a Minden fáradtsága. Aztán meghallotta a székre dobott kabátja zsebében a láncos zsebóra ketyegését, s megint mosolygott: ez még ketyegni fog akkor is, amikor én már nem leszek.

– Látja, újra mosolyog. Nem kell félni semmitől. – Persze, hogy nem, válaszolt rá magában. *Nekem* semmiképp. Feljutok végre a hegy tetejére.

– Kérem, engedjenek már oda – törte át Ilon az orvosok meg ápolók falanxát –, én tudom, mi kell neki!

– Azért ha figyeltetek rám, kitalálhattátok, kik az én kedvenceim. A kovács, aki köpött, ha bírót látott, de megsajnált egy megázott macskát. Aki csak azért nem bírt kivágni egy növendékfát, mert madárfészek volt rajta. Vagy a rossz hírű pogány Filcsik, aki a koldusasszonyon hagyta az ellopott drága bundát. (Mert „mit szólna hozzá az a millió szem az égen?”)

– Asszonyom, egy kicsit megint feltesszük rá az oxigénmaszkot… És beadunk neki még egy kámforinjekciót is… Ne aggódjon, csak a biztonság kedvéért.

Még hogy a biztonság! Hogy hazudtok! Ezt láttam egész életemben. Mind kerülni szeretnétek a Törvényt. Pedig ott lapul a történeteimben.

Kinyílt a szeme. Sötétedik, gondolta. Hány óra lehet, hogy csak dereng? Egy sor szürke alak lépett be. Nincsenek még elegen? Minek ez a tumultus?

Nagyot lélegzett, felemelte a fejét. A lélegeztető maszk a földre csúszott. Berci fölemelte, vissza akarta arcára tenni.

– Hagyja csak! – szólt rá az orvos. – Mindegy már…

Ilon eltakarta szemét: – Segítsenek! Bármi kincset megadok, csak mentsék meg!

A haldokló megsajnálta Ilont. De meg is rótta magában. Te bátor vagy és erős, Bagolykám – minek csinálod akkor ezt? *Ezek* csak játszanak veled: órák óta tudják már… Aztán még suttogott valamit, de a végéből csak egy sóhaj maradt. Azt akarta kérdezni asszonyától: tudja-e, miért nem engedte neki a Törvény úgy megírni Wibra Gyuri történetét, hogy megtalálja az esernyő nyelében a kincset? A válasz volt utolsó gondolata: mert akkor nem szerethetné annyira a maga Veronkáját.

Visszahanyatlott a párnára.

A szürke arcok most közelebb nyomultak, félkört formáltak az ágy körül. Izgatott pusmogás kezdődött. Magnéziumlámpák sápadt fénye villant.

Még néhány pillanatig látta őket. Aztán a kép, mintha vízbe hullott volna, lebegni kezdett és eltűnt. Egy kristálytiszta tó tükrében fehér virágok himbálták pártáikat. Közöttük anyjának arca derengett, hívogatón.

– Jó halál volt – szólt a beállott csendben Korányi doktor. – Higgyék el, nem szenvedett. *Ő utazott.*

És behozták az első csokor krizantémot.

Oda volt készítve, jó ideje már, az előszobába.

Kortárs, 2018/2.

Pruzsinszky Sándor 1940-ben született Budapesten. Prózát és drámát is ír.

SZABADKŐMŰVESSÉG

Megkockáztatható, hogy azon a piacon, amelyen tobzódnak az összeesküvés-elméletek, alig akad olyan termék, amelyik valamilyen formában ne tartalmazná a szabadkőművességet mint összetevőt. A társadalmi képzeletben elsősorban misztikus, érthetetlen, nehezen megragadható és feldolgozható képek társulnak hozzá, minden bizonnyal a páholyok zártsága, a titoktartási kötelezettség, a nemek közötti mindmáig fennálló szelekciós különbségtétel és a világjobbító szándék miatt. A világ jobb, élhetőbb hellyé való változtatásának igénye a társadalmi képzeletben összekapcsolódik a világuralomra való törekvéssel, így az erendően a társadalmi hierarchiát megszüntetni kívánó és a polgárosodást előkészítő csoportok mára a veszély képzetét hordozzák magukban. Rovatunk tanulmányai egyrészt a szabadkőművesség kialakulásának folyamatát, funkcióit, valamint egykori és mai formáit mutatják be, másrészt az imagináriusban lecsapódó kép alakulástörténetével foglalkoznak. A tágabb értelemben vett kultúrakutatók szövegei remélhetőleg kiszabadítják a szabadkőművességet a veszélyes titokzatosság béklyójából.

Kálai Sándor – Keszeg Anna

A SZABADKŐMŰVESEK HELYE A KORTÁRS POPULÁRIS KULTÚRÁBAN

A szerző, Dan Brown, A Foucault-inga *egyik szereplője! Én találtam ki. Osztja szereplőim szenvedélyét – a rózsakeresztesek, a szabadkőművesek, a jezsuiták globális összeesküvését. A Templomosok szerepét. A hermetikus titkot. Az elvet, hogy minden mindennel összefügg. Az a gyanúm, hogy Dan Brown nem létezik.*[1]

A Brit Columbiai és Yukoni Nagypáholy honlapján hosszú lista vizsgálja a szabadkőművesség populáris kultúrában való megjelenését a következő kategóriákban: hétköznapi kifejezések, fikció, irodalom, zene, televízió, film, dokumentarista művek, rádió, játékok, kuriózumok. Hogy a szabadkőművesség önszemlélete szempontjából a populáris kultúrának mekkora a jelentősége, arra nemcsak a lista puszta létezése jó példa, hanem az a megjegyzés is, mellyel a honlap ezen részét bevezetik: „A szabadkőművességre való hivatkozások a populáris kultúrában a vitriolostól az ártalmatlanig terjedő széles skálán jelennek meg. Leggyakrabban megalapozatlan utalások, amelyek a szabadkőműveséget a marginalizáció, a triviálissá válás és a fikcionalizálás alattomos fenyegetésének teszik ki."[2] A nagypáholy kommunikációs szakemberei tehát úgy látják, az a hely, melyet a szabadkőművesség a populáris kultúrában és közvetve a társadalmi képzeletben elfoglal, korántsem ártalmatlan, és érdemes hangsúlyt fektetni e képzetek konkrét tartalmára. Mindenekelőtt elgondolkodtató, miért annyira lényeges egy meritokratikus alapokon szerveződő titkos társaság szempontjából a hozzá kapcsolódó, sokak által osztott képzetek megismerése, helyének pontos kijelölése. E jelenség megértéséhez azokat a kutatásokat és azt az általános tudományos paradigmát vázoljuk fel, mely a kollektív imaginárius kortárs jelenségét segített felismerni. Másodsorban pedig azt szándékszunk tisztázni, mi a konkrét tartalma ennek a képnek, milyen elemekből tevődik össze, illetve a populáris kultúra milyen jellemzői

1 Umberto Eco, *The Art of Fiction No. 197*, interviewed by Lila Azam Zanganeh, The Paris Review 185. 2008. https://www.theparisreview.org/interviews/5856/umberto-eco-the-art-of-fiction-no-197-umberto-eco.

2 http://freemasonry.bcy.ca/pop_culture/index.html.

a felelősek a szabadkőművesekkel kapcsolatos tartalmak terjesztéséért. E tartalmak iránt szinte folyamatos a kereslet, s nem szabad elmennünk a mellett a triviális, de bizonyos értelemben pontos megállapítás mellett sem, hogy a szabadkőművesség instrumentalizációja az összeesküvés-elméletek területén belül megy végbe: a titkos társaságokkal kapcsolatos meggyőződések szabadon mozgó képzetcsoportként folyamatosan adaptálhatók az e jelenségekre épített szimbólumképzés új és változó igényeihez. Az itt hivatkozott kanadai páholy honlapja is elismeri a szabadkőművesség csereértékét, amikor külön listázza mindazon titkos társaságokat, melyek televíziós sorozatokban vagy filmekben fikcióként megjelennek. E rövid összefoglalóban tehát egy kétlépcsős bizonyítást végzünk el: (1) bizonyítjuk a társadalmi képzeletben betöltött hellyel kapcsolatos törődés jogosságát, illetve felállítunk egy vizsgálati módszertant, mellyel e reprezentációk vizsgálhatók; (2) konkrét példákon keresztül próbáljuk kialakítani a szabadkőművességgel kapcsolatos kortárs médiareprezentációk térképét.

A reprezentáció és a társadalmi képzelet fogalmaknak a 20. század második felében nagy divatja volt, s különféle kutatási tradíciók foglalkoztak a kérdéssel.[3] Egyszerre érintette a történelem, az antropológia és a szociológia tudományterületét, s az alakuló médiaelméletben is kitüntetett szerepe volt. E tradíciók közül itt leginkább azokat hasznosítottuk, melyek a *társadalmi imaginárius* kutatási hagyományai felől érkeznek, s tétjük azoknak a rendszereknek a rekonstruálása, melyek egy adott társadalmon belül egy adott jelenséggel kapcsolatos képzeteket szervezik. Ez az irányzat olyan szerzőkre megy vissza, mint Cornelius Castoriadis, Bronisław Baczko, illetve a modernitás konkrét reprezentációs tartalmait illetően Charles Taylor.[4] Dominique Kalifa e szerzőket kivonatolva fogalmazott úgy, hogy a társadalmi imaginárius „a társadalom reprezentációinak koherens, dinamikus rendszere, a kollektív identitások és figurák azon repertóriuma, melyeket valamely adott társadalom története egy adott pontján szükségletei kielégítésére használ".[5] Ez az idézet azt állítja tehát témánk vonatkozásában, hogy ha a szabadkőművességre erősen rávetül a tömegkultúra érdeklődésének

3 Hanna Pitkin, *The Concept of Representation,* University of California Press, Berkeley – Los Angeles, 1967.

4 Olyan munkákra gondolok itt, mint Cornelius Castoriadis, *L'institution imaginaire de la société*, Seuil, Paris, 1975; Bronisław Baczko, *Les Imaginaires sociaux, Mémoires et espoirs collectifs*, Payot, Paris, 1984; Charles Taylor, *Modern Social Imaginaires*, Duke University Press, Durham, London, 2004.

5 Dominique Kalifa, *Les bas-fonds. Histoire d'une imaginaire*, Seuil, Paris, 2013, 20.

fénye, akkor az nem véletlen: olyan szükségletei vannak a kortárs társadalomnak, melyek kielégítésére kiváló eszköz a titkos társaságról való beszéd.

A kollektív mentális szükségletek között a krízishelyzetek magyarázatának igénye nagyon erőteljes szerepet játszik – a krízis, a világ válaszponthoz jutása a kortárs világmagyarázatok egyik legerőteljesebben jelen levő értelmezési kerete. Különösen a gazdasági világválság óta működik hatékony hívó szóként,[6] azonban az Amerikai Egyesült Államok esetében a millenarizmus irányzata a JFK-gyilkosságot, az AIDS rohamléptékű terjedését egy folyamatos válságtudat létrehívásához, a 20. század végi, 21. század eleji történések krízisként való keretezéséhez használta fel.[7] Ugyanakkor a válságra adott magyarázat az okok és felelősséggel terheltek iránti érdeklődéssel jár együtt, mely az összeesküvés-elméletek alapját adja. Márpedig a szabadkőművesség a populáris kultúrában az összeesküvés-elméletek nyújtotta keretben futotta be a legfényesebb karriert. Azok a meggyőződések, melyek egy kis, elitista és titkos vagy titokban cselekvő csoport tevékenységét teszik felelőssé a világ instabil, katasztrofikus állapotáért, sok azonos elemmel, forgatókönyvvel, narratív sémával rendelkeznek. És azt is látni fogjuk, hogy a szabadkőművesek képzeletbeli helye gyakran összemosódik más, még titkosabb, vagy akár történetileg kétségbe vonható létezésű társaságok, az illuminátusok, a rózsakeresztesek, a templomosok, a Sion-rendiek stb. leírásával. Melyek azoknak a meggyőződéseknek a jellemzői, amelyek a globális összeesküvés-elméleteket megalapozzák? Michael Barkun az összeesküvő szubkultúra jelenségeként azonosítja e képzetcsoportban hívőket, s a szubkultúra léptékváltását, általános ismertségét a 9/11 képzetkörrel, illetve a digitális terjedés sajátosságaival magyarázza.[8] Érdekes módon már a szubkultúra meghatározó karakterjegyeinek kialakulásában is egy populáris kulturális termék játszik szerepet: az *X-akták* című sorozat (1993–2002), melynek szlogenjei jól sűrítik e mentalitás jellemzőit: „Ne bízz senkiben" (Trust No One), „Higgy a hazugságban" (Believe the Lie), „Mindent tagadni" (Deny Everything), „Hinni akarok" (I Want to Believe). E meggyőződés tehát az alábbi alaptétellel jellemezhető: egy egyedekből vagy csoportokból álló társaság titokban egy fenyegető cél megvalósítása

6 Lásd ehhez Vincze Hanna Orsolya, *'The Crisis' as a journalistic frame in Romanian news media*, European Journal of Communication 29. (2014/5.), 567–582.

7 Michael Barkun, *A Culture of Conspiracy, Apocalyptic Visions in Contemporary America*, University of California Press, 2013, 1–2.

8 *Uo.,* 3.

érdekében fejti vagy fejtette ki tevékenységét. A meggyőződést három tétel támasztja alá: minden mindennel összefügg (az összeesküvés-elméletek szakértői egymástól távol történő, egymással összefüggésben nem álló elemek között teremtenek kapcsolatot), semmi nem az, aminek látszik (a valóság megtévesztő, mert a titokban cselekvő csoportok ilyennek akarják, hogy saját tevékenységüket elfedjék), semmi sem történik véletlenül (az összeesküvés intencionálisan működő világot feltételez, melyből az egybeesés vagy a véletlen történés lehetőségét eltávolították; minden, ami történik, akaratlagos, ez a képzeletbeli világ a jelenvalónál koherensebb).[9] E három jellemző az összeesküvés-elméletek különböző alszubkultúráiban egyaránt megtalálható, mindenikre érvényes.

Az összeesküvésekért felelőssé tett társaságok esetében különbség van azok titkos vagy nem titkos volta között (lásd például a szabadkőművesek és az illuminátusok közötti különbséget), illetve a tevékenység titkos vagy nem titkos volta között (a szabadkőművesek ebben a megközelítésben olyan nem titkos társaság, melynek akciói viszont titkosak). Ugyanakkor az összeesküvésnek három változata lehetséges: vannak az események előidézésére vonatkozó összeesküvések *(event conspiracies),* amelyek egy adott eseménysor előidézését tűzik ki célul; másrészt az összeesküvés lehet rendszerszintű *(systemic conspiracies),* ebben az esetben a titkos tevékenység egy rendszer (államberendezkedés, régió stb.) ellenőrzését tekinti céljának; harmadrészt pedig vannak a szuperösszeesküvések *(superconspiracies),* melyek alapját az egymásra épülő, hierarchikusan szervezett összeesküvésekbe vetett hit adja.[10] A szabadkőművességnek az összeesküvés-elméletek között történő keretezése ráadásul még azáltal is fokozható, hogy a társaság tevékenységének titkos következményeit érintő aggályok a populáris kultúra szempontjából meghatározó amerikai kollektív mentalitás egyik legrégebbi, leginkább beágyazott összeesküvés-elméletét jelentik.[11] A szabadkőműves

9 *Uo.*, 4.

10 *Uo.*, 6.

11 Lásd a *List of conspiracy theories* Wikipédia-oldalt: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_conspiracy_theories. A 18. században megjelenő összeesküvés-elmélet e besorolás szerint a társadalmi és gazdasági jelenségek feletti ellenőrzést tekinti céljának, és olyan nagy hatású (média)eseményekhez kapcsolódik, mint a Titanic elsüllyedése, a Hasfelmetsző Jack-gyilkosságok, illetve a zsidókkal kapcsolatos összeesküvés-narratívumokba ágyazva saját összeesküvés-elméletet is megalapoz, melyhez a francia forradalom kirobbantását is kapcsolják. Ennek fejlődéséről lásd Pierre-André Taguieff, *L'imaginaire du complot mondial. Aspects d'un mythe moderne*, Éditions Mille et Une Nuits, 2006. Taguieff szerint ezek az elképzelések amiatt képesek erőteljesen fennmaradni, mert az antiszemitizmus kifejezés keretezi a zsidókkal kapcsolatos történeti félelmeket is, így

társaságoknak az új világrend kialakításában játszott szerepe, a szabadkőműves szerveződési formák és a nemzet modern definíciói közötti párhuzamok pedig annak lehetőségét teremtették meg, hogy e képzetek könnyűszerrel beágyazódjanak.[12]

Ahhoz, hogy a társadalmi imaginárius alapelemeit adó reprezentációk működését nyomon tudjuk követni, szükségünk van egy olyan leírásra, mely a tartalmak strukturálását és elemekre bontását lehetővé teszi. Erre lesz jó a reprezentáció fogalmának egyik mainstream értelmezése, mégpedig az, amit Serge Moscovici 1961-ben dolgozott ki.[13] E szerint a szociális reprezentáció egy képzet és egy fogalom közötti folyamatosan változó összefüggés, melynek célja az ismeretlent ismerőssé tenni. Ezen összefüggések viszonylag állandó elemei képezik a reprezentáció magját, mely három technikának köszönhetően alakul ki: (1) lehorgonyzás (az ismeretlen elemeit elhelyezzük saját kategóriarendszerünkben); (2) névadás, osztályozás (az ismeretlen saját fogalmainkra hozása); (3) tárgyiasítás. Kiindulópontunk az, hogy a kulturális termékek – különösképpen azok, melyeket populáris forgalomra szánnak – szociális reprezentációkként olvashatók, és hozzájárulnak az e termékek által tematizált jelenségekről szóló kollektív tudás kialakításához, terjesztéséhez, stabilizálásához. Moscovici elméletét 2011-ben tárgyalta újra az ez irányú kutatásoknak folyamatosan teret biztosító *Papers on Social Representations* című folyóirat. Ebben kitüntetett szerepet kapott annak a kérdésnek a tárgyalása, hogy e reprezentációk kutatásakor nem szabad megelégednünk a reprezentációk tartalmának azonosításával, hanem létrejöttük folyamataira is rá kell kérdeznünk.[14] E kettős cél esetünkben nehezen követhető, ezért inkább arra vállalkozunk, hogy egy rövid statisztika elkészítése után kiemeljük a szabadkőművességgel kapcsolatos képzetek reprezentációs magját, és a lehorgonyzás, a névadás – osztályozás, illetve a tárgyiasítás kategóriái szerint elemezzük működésüket néhány kiragadott példa kapcsán.

a zsidógyűlölet történeti formái közötti különbségek tudatosítására nincsen mód. Lásd *uo.*, 9–10. Umberto Eco *A prágai temető*ben éppen e reprezentációs formák kialakulásának genealógiáját építette fel: Európa, Budapest, 2012.

12 E kapcsolódási formákhoz, a nemzetfogalmak és szabadkőműves társulási formák közötti átjáráshoz lásd: D. Kaplan, *Freemasonry as a playground for civic nationalism*, Nations and nationalism 2014/3., 415–435.

13 Serge Moscovici, *A szociális reprezentációk elmélete* = Uő.: *Társadalom-lélektan. Válogatott tanulmányok*, Osiris, Budapest, 2002, 210–289.

14 Saadi Lahlou – Jean-Claude Abric, *What are 'the elements' of social representations?* Papers on Social Representations 2011/20., 1–10.

A szabadkőművesség populáris műfajokban való megjelenésére vonatkozó szisztematikus vizsgálat elvégzése nem állt módunkban, viszont a fentebb említett páholy gyűjtésének adatait számszerűsítettük, és a következő listához jutottunk: művészet (4), film (109), képregény (43), irodalom (18. század – 8, 19. század – 62, 20. század – 120, 21. század – 21), könnyűzene (69), fiktív testvériségek televíziós műsorokban (35), fiktív testvériségek filmen (33), televíziós műsorban (19), játékok (15). A lista összeállításakor az egyes előfordulásoknál megtalálható a szabadkőművességre való utalás konkrét előfordulása, s ezek áttekintése három tanulsággal szolgál: (1) a szabadkőművesség önmagában nem adja történetek alapnarratívumát, megjelenése általában elszigetelten előforduló utalásokban érhető tetten; (2) a szabadkőművesség kontaminálódik, a titkos társaság fogalmával egyjelentésű, leggyakrabban bármilyen történetileg bizonyított vagy feltételezett titkos társaságra kicserélhető, azzal együtt fordul elő; (3) a szabadkőműves szimbólumok megfejtendő utalásként, *easter egg*ként épülnek bele a történetbe, egy adott szereplő intellektuális felsőbbrendűségére vagy gonosz szándékaira utalva. A társadalmi képzelet fogalmaira átfordítva: a lehorgonyzás tehát az összeesküvés és/vagy a spirituális felsőbbrendűség jelenségkörében történik meg, a névadás ennek megfelelően a titkos vagy titokban cselekvő társaságként, rejtett referencia-rendszerrel rendelkező csoportként történik, a tárgyiasítás folyamatai pedig a szabadkőművesség materializálható szimbólumait érinti.

A listán szereplő címek rendezhetők olyan szempontból, hogy az adott forrás elfogadó vagy kritikus attitűddel tárgyalja-e a szabadkőművesség jelenségét. E tekintetben a pozitív megítélést propagáló médiatermékek dominálnak, viszont a következőkben látni fogjuk, hogy a megközelítésmód dualitása ellenére a reprezentációs mag elemei ellentétes előjellel értelmeződnek, de azonosak a kéttípusú megközelítésben. Az áttekintett források alapján a reprezentációs mag tehát a következő elemekkel rendelkezik: (1) társaság, társiasság / testvériség / kiválasztottságtudat; (2) az összetartozás alapját hit és tudomány szinkretizmusának valamilyen formája adja / spiritualitás / moralitás; (3) elitizmus / önfejlesztés; (4) tagokra jellemző közös cél / meggyőződés / összeesküvés; (4) hermetikusság, és annak rítusok, szimbólumok formájában kifejeződő volta; (5) fogalmi kontamináció[15] – a templomosoktól és rózsakeresztesektől való eredeztetés elfogadása, a narratív építkezés logikájába illesztése.

E folyamatok egybekapcsolódása jól szemléltethető a *South Park* című animációs sorozat 14 évadának 12., *Mysterion visszatér* című részében: az összeesküvés-elméletek működésmódját a sorozat egyébként előszeretettel avatja a humor forrásává. A szuperhős imaginárius ba épülő történet H. P. Lovecraft ősgonoszának, Cthulhunak a kultuszát mutatja meg egy szabadkőműves/illuminátus inspirációjú rítus formájában. A rítus helyszíneként működő helyiség falain olyan vizuális elemek láthatók, melyek geometrikus formái szabadkőműves szimbólumokra utalnak, bár kimerevítésük végül nem igazolja a teljes egybeesést. A pentagramma, a Hórusz-szem, mindent látó szem megjelenik a falakon, illetve ugyanúgy Baphomet jelképe is, melynek imádása a templomos imaginárius elemeit építi a jelenetbe. A mindent látó szem a szuperhős figura kosztümén is azonosítható: *Hindsight*, az utólagos bölcsesség szupererejével felruházott karakter ugyanakkor az összeesküvés-elméletek jelenségét is parodizálja – képessége ugyanis arra vonatkozik, hogy a rossz beköszöntése után képes annak okait azonosítani, illetve bánkódni bekövetkeztén. Ilyen összefüggésben pedig a szuperhős-narratívumok alapsémája, a képességről való lemondás igénye, különösen önfelszámoló humortípust hoz létre. Az epizódban a szabadkőműves kifejezés nem hangzik el, azonban a recepcióban megtörténik az azonosítás,[16] s a rendezői szándék is az azonosítás létrejöttét támogatja. Az ilyen típusú, konkrét hivatkozás nélküli, de felismerhető utalások vadászata számos online felület célja.[17]

Ebben az összefoglalóban Dan Brownt természetesen nem lehet megkerülni. A titkos társaságok formulaszerű narratív megjelenítését gyakorló bestseller író könyveinek szabadkőműves hivatkozásai nagyon

15 A szabadkőművesség és a rózsakeresztesek, a templomosok, az illuminátusok közötti viszonyokat minden, a szabadkőművesség történetével foglalkozó munka tisztázza az egyértelmű kapcsolódás felszámolásának igényével. Ennek ellenére az asszociációs lánc felszámolása – legalábbis a populáris kultúra területén – szinte lehetetlen. Lásd például: Dr. Balassa József, *A szabadkőművesség története*, Béta Irodalmi Részvénytársaság kiadása, Budapest, é. n.; Benedek Szabolcs, *A szabadkőművesség története. A hermetikus hagyományoktól az első nagypáholyig*, http://mek.oszk.hu/06200/06293/06293.htm; Arthur Edward Waite, *Templomos rendek a szabadkőművességben*, Fraternitas Mercurii Hermetis Kiadó, 2010.

16 Lásd például a következő elemzést: Sarah Wilson, *Illuminati and Secret Society Symbolism in South Park*, Unexplainable.net 2014. 01. 01., http://www.unexplainable.net/info-theories/Illuminati-and-Secret-Society-Symbolism-in-South-Park.php.

17 Lásd például: https://www.thewindingstairs.com. Ezen a felületen számos olyan filmbeli jelenetet listáznak, melyekben a főhős a szabadkőművesség alapszimbólumát, a szabadkőműves körzőt és 90 fokos szögmérőt ábrázoló gyűrűt hordja. A *Fogságban* című 2013-as filmben Jake Gyllenhaal detektívkaraktere, a 2007-es *Az éjszaka urai*ban Robert Duvall karaktere, az 1986-os *A bolygó neve: Halál*ban az Al Matthews alakította Apone őrmester hord szabadkőműves gyűrűt. És a példák száma folytatható.

hasonlóan működnek ahhoz, ahogyan a fentebb idézett *South Park*-részben is láttuk: a titkos társaságok szimbólumrendszerei közötti kontaminációt szervezi a történetet.[18] A Robert Langdon-történetek közül *A Da Vinci-kód*ban az Opus Deivel konfliktusban álló Sion-rend a templomosokkal és a szabadkőművesekkel kapcsolódik össze a Szent Grál, vagyis a krisztusi vérvonal őrzésének globális célja alá rendelve. A szabadkőművesség és az illuminátusok közötti, történetileg létező viszony mellett pedig ennek előzménytörténete, az *Angyalok és démonok* érvel. E nagy hatású regények[19] szabadkőművesség-keretezése az összeesküvés-elméletek fentebb ismertetett modelljébe illeszkedik. Az *Assassin's Creed* számítógépes játékból kinőtt multimediális univerzum[20] szintén azonos sémát mozgat, amikor a templomosok által követett eszmét történetileg a máig vezeti, és a szabad akarat felszámolásának globális célját teszi meg a történet középpontjában álló titkos társaság működési vezérelvének.

A szabadkőműves utalások között vannak olyanok is, amelyek nem kapcsolhatók be az összeesküvés-elméletek keretébe. Érdekes módon a kémtörténet az a műfaj, ahol a szabadkőművesség mint referencia, a szakmai kompetenciák szükségszerű kiegészítője működik. John le Carré regényeiben a szabadkőműves referenciák meglehetősen gyakoriak, ezek a hivatkozások azonban éppen amiatt beszédesek, mert a szereplők szabadkőműves identitása nem kivételes: semmi különös nincs abban, ha egy szereplőről kiderül testvér volta: „Sem akkor, sem azóta nem tudtam kideríteni, miféle vallásban nevelkedhetett Mr. Anderson. Gyanúm szerint erősen szabadkőműves jellegű lehetett a meggyőződése, de bármilyen volt is, afelől sosem hagyott kétséget, hogy hitében a testvérének tekint."[21] Inkább a jelzésekből való egymásra ismerést hangsúlyozzák a vonatkozó regényrészletek. Illetve olyan példa

18 Dan Brown, *Angyalok és démonok*, ford. Bori Erzsébet, Gabo, Budapest, 2000; Dan Brown, *A Da Vinci-kód,* ford. Bori Erzsébet, Gabo, Budapest, 2003.

19 Itt nem célunk e regények értékelése, hatásuk gazdasági, társadalmi, városmárkázási, könyvpiaci stb. szempontból annyira összetett, illetve a korábban megfogalmazott, az összeesküvés-elméletekkel kapcsolatos állítások nem árnyalják, csak alátámasztják. A következő két hivatkozással azonban e hatás tudományos értékelését pótoljuk: Dr. Irimiás Anna, *A filmek és a televíziós sorozatok turisztikai szerepének és hatásainak geográfiai vizsgálata,* Akadémiai, Budapest, 2015, 64–65; R. Tzanelli, *The Da Vinci Node: Networks of Neo-pilgrimage in the European Cosmopolis,* The International Journal of the Humanities 2010/8., 113–128.

20 *Assassin's Creed*, 2007, Ubisoft Montreal, Ubisoft Annecy.

21 John le Carré, *A zebra dala,* ford. Falvay Dóra, Agave Könyvek, Budapest, 2008, 46. Az angol eredetiben a magyar „testvér" szó helyén a „comrade" kifejezés szerepel, mely a testvérnél kevésbé köthető a szabadkőművességhez. A magyar fordítás így akaratlanul is ráerősít a karakter feltételezett hovatartozására.

is van, ahol a szabadkőművességhez való tartozás elvárásként értelmeződik: „– Mondja, kolléga, maga szabadkőműves? // – Biztosítottam afelől, hogy nem vagyok az. // – Na, akkor siessen és lépjen be közéjük! Nem vette még észre, milyen impertinens módon ráz kezet magával a személyzetis? Soha nem jut Berlinbe, ha nem lesz szabadkőműves, kolléga."[22] E hivatkozások természetessége megenged egy olyan hipotézist, hogy a kém a szabadkőműves kortárs megfelelője lehet. Egyfelől Paul Bleton modellje szerint a kémregény szerkezetét az Állam, a Herceg, a Szervezet és a Kém közötti viszony határozza meg:[23] a kém egy nem titkos, de titokban működő szervezet (lásd fentebb a szabadkőművesség jellemzőit az összeesküvés-elméletek modelljében) tagjaként képes betölteni közvetítő szerepét. Másfelől a kémregényt megalapozó maxima így szól: a cél szentesíti az eszközt. Könyvében Bleton három olyan történetszervező elemet (titok, megtévesztés, erőszak) különít el, amelyek meghatározó szerepet játszhatnak egy adott elbeszélésben.[24] A titok és a megtévesztés elemei itt tehát ugyanúgy megtalálhatóak, mint az összeesküvés-elméletek modelljeiben, azzal a különbséggel, hogy itt nemcsak aggodalomra okot adó, hanem a professzionalizmus markereit jelentő motívumként jelennek meg. Az összeesküvés-elméletek sémájához viszonyítva az is megállapítható, hogy a le Carré-féle kémregényben a szabadkőműves identitás vagy annak lehetősége diszkurzív probléma, azaz nem látható, materiális, vizuális jelei vannak (szabadkőműves szimbólumok, rítusok, tárgyak), hanem a beszédmódban, a szófordulatokban, illetve gesztusokban fejeződik ki. Így a szabadkőműves hivatkozási rendszer tulajdonképpen megerősíti a kémszervezet titokzatosságát, illetve a titok szerveződésének egy kiegészítő rétegét képezi.

Elszigetelt és sajátos, bár nem teljesen kontextus nélküli példa Paul Thomas Anderson 1999-ben bemutatott *Magnólia* című filmje, mely az emberi sorsok közötti összekapcsolódás problémáját járja körül egy többsíkú elbeszélésben. A történések szálai többé vagy kevésbé lazán kapcsolódnak egy televíziós kvízműsorhoz, mely ezáltal a film narratív csomópontját képezi. A szimbólumokkal és belső utalásokkal telített elbeszélésben a szabadkőművességre többször is történik utalás anélkül, hogy a szabadkőművességnek a narráció alakulása szempontjából

22 John le Carré, *A titkos zarándok,* ford. Orosz Anna, Agave Könyvek, Budapest, 2016, 24.

23 Paul Bleton, *Les Anges de Machiavel, Essai sur l'espionnage,* Nuit Blanche Éditeur, Québec, 1994, 43–44.

24 *Uo.,* 46.

bármikor nyíltan bejelentett szerepe lenne. Azonban a szabadkőműves gyűrű éppen a show-műsor felelősének és egy személyben a film narrátorának ujján látható, így az eleinte kuszán, majd egyre egyértelműbben összekapcsolódó szálak közül szintén azt emeli ki, mely mozgatni, egybetartani és értelmezni látszik az egészet.

A példák megerősíteni látszanak azon kultúrakutatók véleményét, akik szerint a kortárs populáris kultúrában egyre erőteljesebben érzékelhető a bürokratizmustól, az intézményes túlszervezettségtől, az intézmények kiismerhetetlenségétől, az egyén által uralhatatlan hatásától való félelem.[25] A szabadkőművesekre való hivatkozás minden fentebb említett példája beilleszthető ebbe a modellbe. A Brit Columbiai és Yukoni Nagypáholy bevezetőben említett populáris kultúrabeli reprezentációkkal kapcsolatos aggodalma tehát teljesen jogosnak látszik: a jelenleg futó szabadkőművességhez kapcsolódó médiatermékekben nincsen ugyanis olyan narratív keretezési lehetőség, mely a reprezentációs hitelesség, autentikusság igényével lépne fel.

25 Mark Fisher, *Capitalist Realism: Is there no alternative?* Zero Books, Winchester, 2009, 39–56; Timothy Melley, *Empire of Conspiracy: The Culture of Paranoia in Postwar America,* Cornell University Press, Ithaca, 2000, 230.

Péter Róbert

UNIO MYSTICA A SZABADKŐMŰVES TITKOK DRÁMAI KINYILATKOZTATÁSÁBAN?[1]

A különféle titkok rejtegetése és kinyilatkoztatása a világ legtöbb vallásának és titkos társaságának alapvető jellemzője. Az alábbiakban a leggyakrabban előadott rituálék egy részét teszem vizsgálat tárgyává, melyek szövegét olyan hírességek is kívülről tudták, mint Washington, Goethe, Liszt és Kossuth. E kiemelkedő gondolkodók mind tagjai voltak az egyik legősibb és legtitkosabb társaságnak, a szabadkőműves testvériségnek. Napjainkban körülbelül hárommillióan öltik magukra a rend különös jelmezeit rendszeresen, hogy aztán ritualisztikus drámajátékok amatőr színészeiként eljátsszák az Érdemes Főmester, az Első és Második Felügyelő és hasonló nevekkel illetett szerepeket. Nem csoda, ha a szabadkőművesség mindig is ámulatba ejtette a legkülönbözőbb tudományágak képviselőit. Mivel egy olyan intézményről van szó, amely számos alapvető dokumentumát elrejti a külvilág elől, a tudósok, különösen Nagy-Britanniában, általában ellenálltak az értelmezés kihívásának, így a szabadkőműves társaság tanulmányozását jellemzően lelkes, ám esetenként kritikai érzékkel nem rendelkező amatőrök és összeesküvéselmélet-gyártók végezték.

Amióta a szabadkőművesség titkos társaságként létezik, mindig is kíváncsiság és kérdezősködés övezte. Felmerülhet a kérdés, hogy valójában mit is lehet megtudni egy titkos társaságról. Ha valóban titkos az a társaság, akkor a válasz az, hogy szinte semmit. Szerencsénkre egy ilyen óriási tagkörrel rendelkező nemzetközi szervezet esetében szinte elképzelhetetlen, hogy a titoktartás teljes körű legyen. Gyakorlatilag a modern szabadkőművesség 17. századi brit kezdetei óta időről időre kiszivárognak a rendhez kötődő dokumentumok. 1730-ban Samuel Prichard volt szabadkőműves kiadta a *Masonry Dissected* című munkát, az első olyan, szélesebb körben terjesztett kiadványt, amely a nyilvánosság

1 A fordítás alapjául szolgáló tanulmány: Péter Róbert, *Unio Mystica in the Dramatic Revelation of Masonic Secrecy? = Now You See It, Now You Don't: Hiding and Revealing In Text And Performance*, szerk. Kathleen E. Dubs, Péter Pázmány Catholic University, Piliscsaba, 2006, 166–178. A kutatást az EFOP-3.6.1-16-2016-00008 azonosítójú, EU társfinanszírozású projekt támogatta.

elé tárta a szabadkőművesség szertartásait.[2] Jelen dolgozat ezekre a rituálékra építve igyekszik osztályozni a szabadkőműves titoktartás jellegét.[3] Azért használtam itt többes számot, mert a leleplező kiadvány valójában három különböző szertartást tartalmaz, melyek egy-egy fokozatnak felelnek meg a szabadkőműves rituálék hierarchiájában. Hasznosnak látszik először röviden összefoglalni az egyes rituálékat. Az első fokozat (inas) rítusa során a jelöltet a testvériség tagjává avatják, majd az emberek természetes egyenlőségéről és másoktól való függéséről, valamint a polgári és erkölcsi kötelességekről tanul. Amikor továbblép a második fokra (legény), a főszereplő a természet és a tudomány hatásairól és a munka jutalmáról kap tanítást. Majd amikor a harmadik fokozat során a „mester rangra emelkedik", akkor az elkerülhetetlen halálról, a hűségről és a mások iránti tiszteletről elmélkedik. Az első két fokozat az erkölcs kérdéskörével foglalkozik. Szimbólumaik, így a derékszög, körző, mérővessző, függőón és kalapács a középkori kőfaragók[4] munkája során használt szerszámok, melyek morális értelmezését is megkapja a jelölt. Amikor megkérdezik a jelölttől, hogy „Mit tanul valaki azáltal, hogy kőművessé lesz", azt kell válaszolnia, hogy „titoktartást, erkölcsösséget és összetartozást".[5] Összességében tehát a szertartások allegorikus moralitásjátékokra emlékeztetnek, amelyek meghatározott erényekre fektetik a hangsúlyt.

A háttér felvázolása után ideje pontosabban körülhatárolni a dolgozat kettős célkitűzését. Egyrészt azonosítani szeretném a szabadkőműves szövegekben említett titkok különböző típusait, különös tekintettel a kezdeti angol szertartásokra. Prichard említett leleplezése lesz az elsődleges forrásom. Véleményem szerint a titkok a kinyilatkoztatás

2 Samuel Prichard, *Masonry Dissected* (1730) = *The Early Masonic Catechisms,* szerk. Douglas Knoop – G. P. Jones – Douglas Hamer, Manchester University Press, London, 1963, 157–173.

3 A Prichard-féle leleplezés megbízhatóságáról ld. Jan A. M. Snoek, *On the Creation of Masonic Degrees: A Method and its Fruits = Western Esotericism and the Science of Religions, Selected Papers presented at the 17th Congress of the International Association for the History of Religions, Mexico City 1995*, szerk. A. Faivre – W. J. Hanegraaff, Peeters, Leuven, 1998, 175–177; Jan A. M. Snoek, *Printing Masonic Secrets – Oral and Written Transmission of the Masonic Tradition = Alströmersymposiet 2003. Fördragsdokumentation*, szerk. Henrik Bogdan, Frimureriska Forskningsgruppen i Göteborg, Göteborg, 2003, 46.

4 Neville Barker-Cryer szabadkőműves régiséggyűjtő és lelkész megpróbálta rekonstruálni a középkori misztériumjátékok és a szabadkőműves gyakorlat összefüggéseit: Neville Barker-Cryer, *Drama and Craft*, Ars Quatuor Coromtorum 87. (1974), 74–105. A középkori szabadkőművesség tudományos igényű elemzését ld. David Stevenson, *The Origins of Freemasonry: Scotland's Century, 1590–1710,* CUP, Cambridge, 1988.

5 Prichard, *I. m.*, 164.

módja (explicit vagy implicit a szövegben), a befogadásuk típusai, illetve a jelöltre kifejtett hatásuk (kognitív vagy érzelmi) szerint osztályozhatók.[6] Másrészt az ezoterikus és a filozófiai tudományok keretrendszerében szeretném értelmezni a titkok különböző módozatait. Az előbbit illetően Szőnyi György Endre exaltatiotézisét alkalmazom, míg az utóbbit Karl Rahner katolikus filozófus-teológus ontológiájára és teológiai rendszerére építem.

A szabadkőműves szövegekben megjelenő titkok első típusa a titok köznapi, egyszerű értelmezése, amely az információ szándékos elrejtésére vonatkozik. A Prichard-féle első fokú rituálé egyik szövegrészletével jól illusztrálható ez:

K[érdés]: Mik a Kőműves titkai?

V[válasz]: Jelek, jelképek és sok szó.[7]

Ahogy a rituáléból megtudjuk, az első fokozat jele az, hogy „kinyújtjuk jobb kezünk négy ujját, és keresztezzük azokat a torkunknál".[8] Ezzel a nyak elvágását utánozzák. Ebben a megközelítésben tehát a titkok maguk a jelek, jelképek és szavak önnön konkrét, materiális formájukban. Marie Mulvey Roberts szerint „a szabadkőműves jelek episztemológiai vonatkozásait az kapcsolja össze az elrejtésben és revelációban implikált hatalmi dinamikával, hogy a titkos szemantikai jelölőket arra használják, hogy felhívják a kívülállók figyelmét egy olyan titkos hálózat létezésére, amiből ők ki vannak zárva".[9]

Az első fokozatban a titkos nevek a Bibliából származó Jákin és Boáz[10] (1Kir 7,21), melyek Salamon templomának két oszlopára utalnak. Az Ótestamentumban gyakran előfordulnak oszlopok, és hol a mennyek kapuját (Ter 28,18) jelölik, hol pedig bizonyos szövetségek, például a Jákob és Lában (Ter 31,44–45) között köttetett szövetség emlékeként szolgálnak. Ám mielőtt e titkos szavakat felfednék számára, a jelöltnek

6 Tisztában vagyok vele, hogy ez a mesterséges kategorizálás szükségszerűen torzítja a szabadkőműves titkok komplex ontológiáját, mivel a titkok kinyilatkoztatása és elrejtése nem magyarázható meg dichotómiákon keresztül.

7 Prichard, *I. m.*, 164. A leggyakrabban használt mai angol szabadkőműves rituálék szinte szóról szóra megőrizték ezt a formulát. Emulation Lodge of Improvement, *Emulation Ritual,* Lewis Masonic, London, 1995, 81.

8 *Uo.*, 164. A rituálé így folytatódik: „K. Hol tartod azokat a titkokat? V. A bal mellkasom alatt. V. Van kulcsod ezekhez a titkokhoz? V. Igen. K. Hol tartod a kulcsot? V. Egy olyan csontdobozban, amely nem záródik, nem nyílik csak elefántcsontból készült kulccsal." Itt természetesen a nyelv és száj metaforáját láthatjuk, melyek Prichard esetében nem tudták megőrizni a titkokat. Egy megalapozatlan pletyka is terjedt arról, hogy árulásáért a rituálé szellemében úgy kellett megfizetnie, hogy kitépték a szívét és a nyelvét.

9 Marie M. Roberts, *Masonics, Metaphor and Misogyny: A Discourse of Marginality = Languages and Jargons*, szerk. Peter Burke – Roy Porter, Polity, Cambridge, 1998, 140.

10 Prichard, *I. m.*, 165.

esküt kell tennie „a mindenható Isten és a tiszteletre méltó gyülekezet előtt”:[11]

> Megőrzöm és elrejtem, és soha fel nem fedem a szabadkőművesek és a szabadkőművesség titkait és rejtélyeit, melyeket előttem ki fognak nyilatkoztatni… Továbbá ígérem és esküszöm, hogy nem írom le, nem nyomtatom ki, nem rajzolom le, nem készítek belőlük metszetet és karcot, és más módon sem írom le őket… hogy a betű látható karakteren vagy lenyomaton át megjelenjék, és így tiltott módon hozzá lehessen férni… Mindezt fogadom nem kisebb büntetés terhe alatt, mint hogy a gégémet elvágják, kitépjék a nyelvemet a szám hajlékából, a szívemet szaggassák ki a bal mellkasom alól, majd a tenger homokjába temessék… testemet hamuvá égessék… hogy semmilyen emlék ne maradjon utánam a szabadkőművesek között. Isten engem úgy segéljen.[12]

Meg kell itt jegyezni, hogy a szabadkőművesek tizennyolcadik századi dalaiból kiderül, hogy a beavatottak gyakran hencegtek ezekkel a titkokkal, persze anélkül, hogy azok jelentését vagy tartalmát bármilyen mértékben felfedték volna.[13] E hozzáállás kifigurázása több színpadi epilógusban és pamfletben megfigyelhető a fény századában. Ékes példái ennek Prichard záró megjegyzései, melyeket a leleplezett szertartásokhoz fűzött: „Az emberiség körében megjelent csalások közül egy sincs oly nevetséges, mint a szabadkőműves misztérium, melyet az emberek lenyűgözve figyeltek, és különféle értelmezésekkel álltak elő, de ezek a színlelt, üres titkok most (ha nem is a maguk teljességében) napvilágra kerülnek…”[14]

Bár az itt említett titkok mind formájuk, mind az elrejtésük és felfedésük működése tekintetében különböznek, kulcsfontosságú egyezések

11 *Uo.*, 161.
12 *Uo.*, 161. Megjegyzendő, hogy az eskü szövege hasonlít a manapság legelterjedtebb angol szabadkőműves rituálé, az Emulation ritual szövegére. Emulation Lodge of Improvement, 80.
13 Így például az inas szabadkőművesek második dala Anderson 1723-as *Alkotmány*ában: „The *World* is in pain / Our *Secrets* to gain, / And still let them wonder and gaze on; / They ne'er can divine / The *Word* or the *Sign* / Of a *Free* and an *Accepted* MASON”. „*Who can unfold the Royal Art?/ Or Sing its Secrets in a Song? / They're safely kept in* Mason's HEART, / *And to the* ancient Lodge *belong.*” Az idézet az eredeti központozást használja. James Anderson, *The Constitutions of Free-Masons. Containing the History, the Charges, Regulations, &c. of that most Ancient and Right Worshipful Fraternity,* Printed by William Hunter, London, 1723, 84.
14 Prichard, *I. m.*, 170.

is megfigyelhetők. Megállapítható, hogy mindegyik titok explicit és kognitív jellegű. Explicit alatt azt értem, hogy a titok értelmét egyértelműen megmagyarázzák a rituálé során – a jelöltnek nem kell megküzdenie a jelentésükkel vagy a működésükkel. Emellett kognitív jellegűnek is nevezhetjük őket, mert az az alapjuk, hogy birtokolni kell és meg kell jegyezni egy bizonyos információt, vagy el kell ismételni egy bizonyos fizikai mozgást.

Ilyen első típusú titkokat számos alkalommal nyilvánosságra hoztak nem szabadkőművesek és a testvériség ellenfelei. Az Angol Egyesült Nagypáholy mind a mai napig ezt az egyetlen titoktartási kategóriát, vagyis a felismerést szolgáló hagyományos szavakat és jeleket ismeri el.[15] Nem lehet nem észrevenni, hogy a központi testület önellentmondásba keveredik, amikor azt állítja, hogy a szabadkőművesség nem titkos társaság.[16]

Még ha napvilágra is kerülnek, a titkoknak lényegüknél fogva titokban kell maradniuk.[17] Ha egy külső megfigyelő hozzá is fér valahogy a rituálé szövegeihez, a nem beavatott olvasó akkor is csak bizonyos információkat tud a magáévá tenni, de magának a beavatásnak az élményét és a testvériség megtapasztalását nem tudja rekonstruálni, a tényleges jelöltek ugyanis ezt egy szabályos rituálé keretében kapják meg.[18] Ebben a kontextusban az, hogy leírom és dekódolom a szabadkőműves rituálékat, nem számít a szabadkőműves titkok felfedésének – mert a titkok második típusa nem a szavakra és kézfogásokra vonatkozó tényszerű információk birtoklásában, hanem a szabadkőművesek közös tapasztalatában áll, amelyet nem lehet továbbadni, mivel az átadás aktusa során jellegénél fogva átalakul és módosul.[19] Még ha rendelkezésre is

15 United Grand Lodge of England (Angol Egyesült Nagypáholy, a továbbiakban: UGLE), *Your Questions Answered,* UGLE, London, 1999, 1.
16 UGLE, 2. Vö. 19. lábjegyzet.
17 Alexander Piatigorsky, *Who's afraid of Freemasons? The Phenomenon o f Freemasonry,* Harvill Press, London, 1997, 4. Meg kell jegyezni, hogy ez az egyetlen terjedelmesebb tudományos munka az angolszász világban az angol szabadkőművesség vallásos vonatkozásairól. Köszönettel tartozom Piatigorsky professzornak a kutatási projektem során nyújtott értékes kommentárjaiért.
18 Ennek tökéletes példája a kőműves mester dalának ismétlődő versszaka: „Who can unfold the Royal Art? / Or Sing its Secrets in a Song? / They're safely kept in Mason's HEART, / And to the ancient Lodge belong.” Anderson, 75–78. Vö. Richard Tydeman, *That the world may know,* Grand Lodge News, United Grand Lodge of England, 1996, dec. 11., 2. Köszönöm John Hamillnek, a United Grand Lodge of England kommunikációs igazgatójának, hogy rendelkezésemre bocsátotta e hírlevél példányát.
19 Az angol reguláris szabadkőművesekkel ellentétben a legtöbb adogmatikus szabadkőműves az első, materiális titok helyett a titok ilyetén értelmezéséhez ragaszkodik. Ezzel magyarázható, hogy a kutatók tanulmányozhatják a francia és holland levéltárakban

állnak beszámolók erről a tapasztalatról, azok akkor is nehézkesen tanulmányozhatók, mivel a kifejezés korlátai közé kell szorítani őket. Mind tudjuk, hogy a nyelv soha nem helyettesítheti a tapasztalatot.[20] Így még ha egy Prichardhoz hasonló beavatott a testvériség ellenfelévé is válik, ezt a közösségi élményt nem tudja teljes mértékben felfedni, mert az szavakkal kifejezhetetlen, és emiatt a beavatatlanok számára felfoghatatlan. Ha így tekintünk a szabadkőműves titkokra, akkor a rituálék előadása és színpadiassága nem választható el a titkosságtól, mert az egyén kizárólag az előadás aktusa során tapasztalhatja meg a titkosság élményét. A szabadkőműves titok ebben az értelemben a páholyon kívül nem bír jelentéssel; ez azt is jelenti, hogy a titok hiánytalan megértése kizárólag a beavatott tagok számára lehetséges. Ebből következik, hogy e második típusú titok implicit és inkább érzelmi jellegű.

Nem lehet azonban eléggé hangsúlyozni, hogy ez az élmény egyáltalán nem egyedi. Például a katolikus eucharisztia részletes leírása, bőséges magyarázatokkal együtt nyilvánosan elérhető, vagyis alapvetően exoterikus, de jelentése csak azok számára érthető meg hiánytalanul, akik azt az áldozás során megtapasztalják.[21] Másodsorban a titoktartás és a színpadiasság elegye szinte minden átmenettel kapcsolatos rituálé és átmeneti rítus alapvető jellemzője.[22]

A közösségi szabadkőműves élményéhez pragmatikus társadalmi szempontok is társulnak. A szabadkőműves testvérek a rítus során megígérik, hogy a páholyon kívülieket is segítik. Így a titkok birtoklása és e közösségi élmény megtapasztalása az egyént olyan hatalommal is

található rituálékat. Innen nézve John Hamill állítását, hogy „A szabadkőművesség nem titkos társaság, sem… »titkokkal bíró társaság«", legalábbis ellentmondásosnak kell tekintenünk, hiszen az UGLE szabályzata és gyakorlata értelmében a páholy könyvtárában a nem szabadkőműves kutatók nem tanulmányozhatják a rituálékat és egyéb iratokat. John Hamill, *The History of English Freemasonry,* Lewis Masonic, 1994, 158. Emellett az UGLE továbbra is azt állítja, hogy a rituálék nem érhetők el nyomtatásban, ami egyszerűen nem igaz. Bizonyos rituálék megvásárolhatók az UGLE londoni Great Queen utcai főépületével szemben működő szabadkőműves üzletekben. Snoek, *Printing Masonic Secrets*, 40, 52.

20 Don Cupitt, *Mysticism After Modernity,* Blackwell, Oxford, 1999, 12–29; Michel de Certeau, *The Mystic Fable*, University of Chicago Press, Chicago, 1992, 94–100.

21 Piatigorsky, *I. m.*, 5.

22 *Uo.*, 299. Vitázni lehet azon, hogy ennek a második típusú szabadkőműves titoknak a központi üzenete vajon a *communitas* élményében áll-e, ahogy azt Victor Turner érti az átmeneti rítusok elemzésénél. Turnernél a beavatási rítusban részt vevő személy a jellegzetes átmeneti rítuson keresztül megtapasztalja a közösség és a szekuláris társadalmi struktúrán belüli és kívüli, alapvető emberi összetartozás élményét. Ő úgy írja le a *communitast*, mint ami nem differenciált, egyenlőségre törekvő, nem racionális és egzisztenciális. Vö. Victor Turner, *The Ritual Process,* Aldine de Gruyter, Hawthorne, NY, 1969.

felruházza, amelyből különféle előnyei származhatnak. Ebben az értelemben a titok bizonyos, szándékosan elrejtett jelek vagy jelképes tartalmak helyett úgy is értelmezhető, mint egyfajta társadalmi hatalom és tekintély.[23]

Az alábbiakban az utolsó, legösszetettebb szabadkőműves titoktípust szeretném megvizsgálni, amely az első kettő ötvözeteként is értelmezhető. E típus jellegének és lényegének a megértéséhez ismernünk kell a rituálé általános kontextusát, vagyis a mesterfokozat szertartását, melyen belül megjelenik.[24]

Jan Snoek értelmezése szerint a mesterfokozat rituáléja a különféle beavatásokra jellemző szokásos mintát követi: „a jelöltet egy olyan hőssel azonosítjuk, akinek isteni természete napvilágra kerül, vagyis a jelöltet magával az istenséggel azonosítjuk. E rituálé csúcspontja és magva a rituális *unio mystica*".[25] Prichard mesterfokozattal kapcsolatos rituáléjában mindez nagyon jól érzékelhető, itt ugyanis megtudjuk a főhősről, hogy ő Hiram Abif. Az ebben a rituálében előkerülő istenség ugyanakkor nyíltan nevén is van nevezve: ő „a világegyetem nagy építőmestere és tervezője".[26] Így a jelölt Hirammal lesz azonosítva, akiről kiderül isteni mivolta, így ő a világegyetem nagy építőmestere. Ez a második, véleményem szerint implicit azonosítás Hiram és az istenség között további magyarázatra szorul, még ha Prichard idejében a legtöbb szabadkőműves részére alighanem egyértelmű volt is a kapcsolat. Először is, a rituálé során nyíltan kimondják, hogy Hiram volt Salamon király templomának az építője. Másodszor, a Biblia alapján világos, hogy azt a templomot Isten tervezte.[27] Ez egyértelműen megmagyarázza, hogyan lesz a templom építőjéből, Hiram Abifből isten.[28]

23 Vö. H. Urban, *The Torment of Secrecy: Ethical and Epistemological Problems in the Study of Esoteric Traditions*, History of Religions 37. (1998), 209–248.

24 Ebben a bekezdésben Jan Snoek eredményeire építek, aki az *unio mystica* jelenségét vizsgálta a szabadkőműves rítusokban. Köszönöm Jan Snoeknak, hogy több, a témához kapcsolódó dolgozatát rendelkezésemre bocsátotta. Jan A. M. Snoek, *The Evolution of the Hiramic Legend from Prichard's Masonry Dissected to the Emulation Ritual, in England and France*, ARIES, 1999 [Symboles et Mythes dans les mouvements initiatiques et esoteriques (XVIIe-XXe siecles): Filiations et emprunts], 59–92; Uő., *Retracing the lost secret of a master mason*, Acta Macionica 4. (1994), 5–53. Ugyanezt a problematikát gondolja tovább Szentpéteri Márton kiváló tanulmánya: Szentpéteri Márton, *Szabadkőműves-templom Nápolyban*, Századvég 16. (2011/61.), 67–68.

25 Snoek, *On the Creation of Masonic Degrees*, 151.

26 Prichard, *I. m.*, 166.

27 Vö. 1 Krón 28,11–13,19.

28 Snoek még egy szemponttal megtámogatja a rituálé ilyen olvasatát. A mesterfokozat rituáléjában az alapkonfliktus az, hogy Hirám három testvére előtt nem fedi fel a titkot, a „mesterszót". Emiatt a rituálé csúcspontján megölik őt. A történet ezután a keresésével

Ez az istenséggel történő azonosulás (*unio mystica*) a titok harmadik típusa, melynek értelmezése nagyon problémás. Mielőtt továbblépnénk, érdemes felidézni, hogy ez az azonosulás más 18. századi szabadkőműves rítusokban is előfordul. Így például az úgynevezett rózsakeresztes fokozat rituáléja során a jelöltet egyértelműen azonosítják a főszereplővel (Názáreti Jézussal), akiről kiderül, hogy ő maga az istenség (Krisztus). Vagyis *unio mystica* típusú egyesülés történik Krisztussal.[29]

Mindez persze felveti azt a kérdést, hogy vajon mit akartak ezen allegorikus-didaktikus rituálék szerzői tanítani ezen az egyesülésen keresztül. Erre az alapvető problémára természetesen nem kapunk választ a szertartásokban. Akkor viszont hogyan értelmezhetjük ezt a misztikus egyesülést? Véleményem szerint számos szabadkőműves rituálé végső céljával kapcsolatban ez a legfontosabb kérdés.

Első olvasatban ezek a rituálék azt sugallják, hogy a szabadkőműves szertartások célja az, hogy segítsenek a páholytagoknak erkölcsösebb életet élni. Akkor tehát ezek a szabadkőműves ceremóniák kizárólag arra törekedtek, hogy valamilyen erkölcsi üzenetet véssenek a jelölt szívébe? Vagy inkább az Istennel való természetes és misztikus egyesüléshez vezető, a spirituális alkímiára emlékeztető útként kell tekintenünk rájuk? Valóban ilyen távlatokban mozognak a szabadkőműves rituálék? Az bizonyos, hogy a szabadkőműves szerzők olyan leágazásai, mint a Martinista Rend vagy az Arany Hajnal Hermetikus Rend, közismerten ezt a fajta *unio mystica*t keresték, de figyelembe kell venni, hogy e szabadkőműves irányzatok alapító atyái elszakadtak a hagyományos szabadkőművességtől. Bizonyítékok hiányában nehéz arról nyilatkozni, hogy milyen hatással voltak a rituálék a jelöltekre, így a fenti kérdésekre szinte lehetetlen pontos választ adni. Bár nem találtam olyan dokumentumot, amely kizárná, hogy a jelölt célja a rituálé során az, hogy misztikus unióban egyesüljön az Élet forrásával, több olyan 18. századi beszámoló is létezik, amelyek azt emelik ki, hogy ezek a szertartások mindenekelőtt az alapvető morális tételek átadására törekedtek. Akár azt is mondhatnánk, hogy ebben az esetben a bizonyítékok hiánya egyúttal a hiány bizonyítéka is. Más szóval, ha nincsenek beszámolóink a misztikus egyesülésről, akkor az azt erősíti meg, hogy a szabadkőműves rituálék során valószínűleg nem történt meg a valódi *unio mystica*.

folytatódik, azzal, ahogy megtalálják a testét, illetve ahogy feltámad a halottaiból. Majd a következő dialógussal zárul: „Hol temették el Hiramot? A *Sanctum Sanctorum*ban." Snoek szerint ez egyértelmű beszéd, mert a Sanctum Sanctorumban nem lehet embereket temetni. Snoek, *On the Creation of Masonic Degrees,* 151–152.

29 *Uo.,* 174.

Mégis tegyük fel egy pillanatra, hogy a rituálékban való részvétellel egyes testvérek végső – tudatos vagy nem tudatos – célja az volt, hogy elérjék a világegyetem nagy építőmesterével való ontologikus egyesülés állapotát. Az alábbiakban a megistenülés ezen unortodox útját és az ehhez kapcsolódó világképet vizsgálom. Ebben a témakörben nagy segítséget jelentenek Szőnyi György Endre művei, mivel ő több munkájában is vizsgálat tárgyává tette azt, hogyan próbálták bizonyos heterodox elmék, így például a kabbalisták és a mágusok elérni az *unio mysticát*, melyet ő az *exaltatio* terminussal ír le.[30]

Szőnyi szerint az *exaltatio* a megistenülés (deifikáció) olyan különleges programját írja le, amelynek során az isteni képességekkel felruházott ember bizonyos technológiák, köztük a mágia segítségével megpróbál a természetfölötti szférákba emelkedni. Ehhez az adeptusnak hermetikus vagy okkult tudással kell rendelkeznie, vagyis olyan titkos tudással, amely csupán a különösen érzékeny kiválasztottak kiváltsága. A deifikáció ilyen megközelítése természetesen magában hordozza az univerzum és az ember alapvetően dualista természetéről vallott elképzelést, értve ezalatt azt, hogy az istenséggel való egyesülés kereséséhez és a meghasadt dualista létezés elveszett egységének a visszaállításához az embernek el kell hagynia a testét és a létezés nagy láncolatán belül elfoglalt helyét. Korlátlan hatalmú, a hübrisz és az önhittség átjárta adeptusokról van szó, akik Isten szinte egyenrangú partnereinek tekintik magukat. Az *exaltatio* tehát egy olyan állapotváltozást ír le, amely szöges ellentétben áll az alázattal. Ilyen keretek között a lélek felemelkedése nem az isteni kegyelemnek köszönhetően, hanem az emberi kiválóságért kapott jutalomként következhet be. Nem tűnik túl elrugaszkodott feltételezésnek az, hogy az *unio mysticára* törekvő szabadkőműveseket hasonló megfontolások vezették.

Mielőtt szembesítenénk az *exaltatio* tanát Rahner deifikációfogalmával, először hasonlítsuk össze a szabadkőműves rituálékban potenciálisan kifejezett *unio mysticát* a keresztény misztikusok tapasztalatával.[31] Dióhéjban azt lehetne mondani, hogy minden egyistenhívő vallás

30 Vö. például György E. Szőnyi, *Magical Exaltation Through Powerful Signs. The Ideology and Iconography of John Dee's Occultism,* State University of New York Press, New York, 2004; György E. Szőnyi, *Gli Angeli di John Dee,* Tre Editori, Roma, 2004; György E. Szőnyi, *„Exaltatio" és hatalom. Keresztény mágia és okkult szimbolizmus egy angol mágus műveiben,* JATEPress, Szeged, 1998. Köszönöm Szőnyi Györgynek, hogy dolgozatom készítésekor megjelenés előtt rendelkezésemre bocsátotta az első könyv kéziratát.

31 Az *unio mysticá*val kapcsolatos álláspontomra hatással voltak Louis Dupré kapcsolódó munkái.

törekszik valamiféle egyesülésre Istennel. A hétköznapi ember számára ez az egyesülés egyfajta spirituális vagy erkölcsi ideálként jelenik meg. A misztikusok számára azonban a valóság mindaddig beteljesületlen marad, amíg nem egyesül újra annak Forrásával. A keresztény *unio mystica* egy olyan kivételes, a tudatosságon kívül eső vallásos tapasztalatot vagy létállapotot jelöl, amelyet a misztikusok gyakran „spirituális házasságként" írnak le. Mivel lehetetlen megállapítani, hogy ez a végső egyesülés kognitív vagy érzelmi természetű-e, ez a megkülönböztetés elveszti értelmét. Ha kognitív vagy érzelmi jellegűként próbáljuk meg leírni, akkor egy alapvetően egyesült és egyesítő tudatot megosztottként és ellentétekre épülőként írunk le. Véleményem szerint, bár az *unio mystica* implicit módon előkerül a Prichard-féle rituálában, a brit szabadkőművesek aligha tapasztalhatták meg ezt az egyesülési extázist, mivel a 18. századi szabadkőművesek közösségi rituáléi nem szolgáltattak megfelelő kereteket a valódi misztikus egyesülés elérésére. A szabadkőműves szertartások rögzített szövege és előadása nem teszi lehetővé, hogy a jelölt közvetlen transzcendentális élményben részesüljön, mivel az európai zsidó-keresztény környezetben – márpedig a szabadkőművesség világnézete egyértelműen ebben gyökerezik – az ilyen élmény természeténél fogva magánjellegű és individualisztikus.[32] Hiram Abif segítségével a szabadkőművesek azonosíthatták ugyan magukat Jehova vagy Krisztus isteni természetével, de az allegorikus szertartás során a Szent Másikkal aligha egyesülhettek. Ezért is állítom azt, hogy a szabadkőműves titkok harmadik típusa inkább kognitív, mint érzelmi jellegű, mert az istenivel való egyesülést megtapasztalhatták ugyan a résztvevők, de azt aligha élték meg az Isten jelenlétéhez történő ontológiai visszatérésként. Ez az érv megerősíti azt a korábbi állításomat, miszerint az *unio mysticáról* valló személyes beszámolók hiánya azt bizonyítja, hogy ez a misztikus unió nem valósult meg a 18. századi brit páholyokban.

Dolgozatom utolsó részében összevetem az *exaltatio* és a titok rahneri és okkult értelmezését. A félreértések elkerülése és az áttekinthetőség érdekében először ismertetem mindkét szemléletet.[33]

Ami a létezés természetét illeti, az *exaltatio* gyakorlói egy megosztott, dualisztikus világegyetemről beszéltek. Rahner szerint a transz-

32 *The Varieties of Religious Experience* (1902) című munkájában William James bemutatta, hogy a misztikus élmény szándékoltan egyedi.

33 Vö. Karl Rahner, *Geist in Welt,* Kosel, München, 1957; Karl Rahner, *Hörer des Wortes,* Herder, Freiburg, 1971; Karl Rahner, *Foundations of Christian Faith,* Seabury, New York, 1978.

cendens és az immanens közötti polaritás téves. Isten immanenciájának és transzcendenciájának dilemmáját úgy kell feloldani, hogy közben egyiket sem kell feláldozni a másikért. Megfigyelhető, hogy a keresztény misztika *unio mystica*-koncepciója szintén az Isten és a teremtmény közötti különbséget számolja fel. A misztikus egyesülési élményben Isten semmivel nem áll ellentétben, mivel az ő isteni lénye minden dolgot magába foglal. A keresztény misztikusok számára a transzcendencia már nem a véges tagadásában áll. Ehelyett Isten úgy jelenik meg, mint a véges végső dimenziója, mint a hozzáférhetőn belüli hozzáférhetetlen.

A világon belüli lélekként értett, egyszerre transzcendens és immanens emberi lényt Rahner úgy jellemzi, hogy az a „szent misztérium lénye". Az emberek természetüktől fogva nyitottak ennek a csendes, végtelen és szavakkal ki nem fejezhető misztériumnak az állandó önkéntelen megnyilatkozására.

Transzcendentális tapasztalat: Rahner úgy gondolja, hogy a hétköznapi emberi létezés nem érthető meg, ha nem a „Sein" transzcendentális misztériumának fényében értelmezzük. Számára a szubjektivitás emberi tapasztalata és a hétköznapi empirikus tapasztalat egyaránt egy transzcendentális horizont irányába mutat, amely nélkül végső soron egyik sem értelmezhető. Ez a transzcendentális tapasztalat mindig tematizálatlan és metaempirikus abban az értelemben, hogy mindig a hétköznapi empirikus tapasztalat hátterében marad.

Rahner szerint az emberek minden kérdésfeltevéssel és gondolkodással túlhaladnak önmagukon, amivel kimutatják, hogy részei a természeti világnak, miközben a Létezés titokzatos horizontja felé is tekintenek. Amellett érvel, hogy az emberek képesek eljutni önmagukon és saját véges világukon túlra, a remény és a szeretet végtelen horizontjára. Emiatt az emberek rendelkeznek azzal az egyedi képességgel, hogy felismerjék a létezésük transzcendens összetevőjét. Így az emberben mindig található egy implicit, nem tematikus és nem reflektív latens tudás Istenről, és a transzcendentális reflexió feladata az, hogy ezt felismerje.

Így az *unio mystica* misztikus tapasztalata és Rahner transzcendentális tapasztalata között az a különbség, hogy az utóbbi mindig köznapi tapasztalat, függetlenül attól, hogy tudatában vagyunk annak vagy sem. A transzcendentális tapasztalat se nem kognitív, se nem érzelmi jellegű. Ritkán jár együtt eksztatikus vallási élménnyel, így nem kell hozzá olyan különleges tudatállapot, amely nem kompatibilis a hétköz-

napi lelkiállapottal. Bizonyos értelemben valaki előzetesen, a szeretet és a megbocsátás feltétel nélküli és személyes aktusán keresztül akár napról napra megízlelheti a transzcendentális élmény „tartalmát",[34] míg a mágusok és bizonyos ezoterikus rendek tagjai a hétköznapi tapasztalatokon kívül keresték az exaltatiót. Így például saját beszámolója alapján a reneszánsz polihisztor, John Dee volt Ádám és Énok óta az első ember, aki angyalok segítségével sikeresen rekonstruálta és elsajátította az ősi nyelvet – ahogy ő nevezte, a *lingua adamicát* –, hogy ezen keresztül térhessen vissza a transzcendentális valósághoz. Bár első ránézésre Rahner titokértelmezése komplikáltnak tűnhet, központi mondanivalója sokkal egyszerűbb, mint a titok bármely más fogalmáé.

Visio beatifica és *exaltatio*. Az alkímiai *exaltatio* megfelelője Rahner teológiájában a *visio beatifica*. Mindkettőnek a megistenülés az alapja, de azt eltérő módon értelmezik. Rahnernél a kegyelem által felemelt emberi lény ontologikusan a *visio beatifica* felé orientálódik, ami az (önmagát meghaladó) emberi létezés betetőzése. Ez, hogy az ember részesül az Isten lényegéből, a Szent Misztérium adománya. Ám Isten még ebben a közvetlen kapcsolatban is felfoghatatlan marad. Viszont, ahogy láttuk, a lélek okkult felemelkedését az isteni kegyelem helyett bizonyos technikák (köztük a mágia) segítik elő.

Végül a titok Rahner-féle értelmezésének az összefoglalásával ki szeretném emelni a titok szabadkőműves és rahneri megközelítései közötti különbségeket. Az eredeti német cikkben Rahner a „titok" (Geheimnis) szót használja, nem pedig az angol fordításban alkalmazott „misztérium" (mystery) szót.[35] Mivel az angol fordításokból fogok idézni, ezért az ott található terminológiát követem, és a titok és a misztérium szót egymással felcserélhetően használom.

Rahner az egy központi misztérium és a misztériumok pluralitásának a lehetőségét vizsgálja. Kijelenti, hogy csak egy központi misztériumról beszélhetünk, és ezáltal kritizálja az elemi dogmatikát, mert

34 Karl Rahner, *Schriften zur Theologie,* Benziger, Zürich, 1954–1984, Vol. IX, 169. Természetesen a tapasztalat Newton és Kant által meghatározott értelmében nem tudunk explicit tapasztalatot szerezni Istenről. Ha lenne ilyen tapasztalatunk, senki nem tagadná Isten létezését. Bizonyos értelemben azonban megtapasztalhatjuk Istent, amennyire a háttérben megbúvó transzcendentális tapasztalat azt implicit módon lehetővé teszi. Ez a világtól különböző, személyes és feltétel nélküli valósággal azonosítható, mivel a valóságot a maga teljességében a transzcendentális tapasztalatban éljük meg. Vö. Weissmahr Béla, *Isten léte és mivolta,* Szeged, 1998, 25–30.

35 Karl Rahner, *Über den Begriff des Geheimnisses in der katholischen Theologie* = Uő., *Schriften zur Theologie,* Zürich, Benziger, 1954–1984, Vol. IV, 51–99.

ez a tévesen értelmezett titkok pluralitásáról beszél.[36] Rahner számára egy állítás nem lehet titok, ha az adott állítás fogalmai nem kompatibilisek a saját tartalmukkal. Rahner szerint a teológiának nem úgy kell tekintenie önmagára, mint „olyan tudományra, amely fokozatosan fejleszti önmagát, és a megkülönböztetéseket rendszerszerűen, az utolsó részletekig felvázolja". Ellenkezőleg, úgy kell rá tekinteni, mint „egy olyan emberi tevékenység, amelyben az ember, még a tudatos gondolkodás szintjén is, összekapcsolja élete számos valóságát, tapasztalatát és eszméit azzal a szavakban kifejezhetetlen és homályos titokkal, amelyet Istennek nevezünk".[37]

Rahner ezt követően kialakítja ennek a központi titoknak a filozófiai bázisát, amelyet három pontban lehet összefoglalni.

A végső titok átadása kizárólag a kegyelem útján történhet meg, ezért olyan alany kell hozzá, aki a kegyelem révén megistenült.

A szent titok csak a szubjektív transzcendentális tapasztalatban fedi fel önmagát, a kategorikus, empirikus tapasztalatban soha. Még ha e szent titok fel is fedi magát véges emberi lények előtt, jellegének köszönhetően akkor is megőrzi titkosságát, hiszen soha nem definiálható és objektiválható. A szabadkőműves titkok első típusa, az információk elrejtése azonban a felfedést követően többé már nem marad titok. Amikor az ezoterikus irányzatok követői arról beszélnek, hogy szeretnék közvetlenül megtapasztalni Istent, akkor úgy tűnik, hogy egy objektiválható empirikus tapasztalatra számítanak.

Az emberek mindig és mindenhol táplálkoznak az állandó Szent Misztériumból, még akkor is, ha ennek nincsenek tudatában.

Rahner szerint:

> Folyamatosan a szent misztériumból tartjuk fent magunkat, ott és akkor is, ahol és amikor ennek nem vagyunk tudatában. A tudat[unk] világossága e misztérium felfoghatatlanságából származik.

36 A 18. századi angol deisták voltak az elsők, akik élesen kritizálták a misztérium olyan teológiai értelmezését, amely szerint „amit nem értünk, azt imádni kell", de a keresztény teológusok csak a legutóbbi két században kezdték el komolyan venni az Isten ilyen hiánykitöltő felfogására vonatkozó kritikákat. John Toland, *Christianity not Mysterious* (1696) = Peter Gay, *Deism: An Anthology,* Van Nostrand, New York, 1968, 54, 71.

37 Van annak némi alapja, ismeri el Rahner, ha a teológiát egy olyan modellre vonatkoztatjuk, mely „egy logikusan fejlődő rendszer, melyben egyre finomabb megkülönböztetések vázolhatók fel". Talán ez volt, bizonyos mértékig, Aquinói Tamás ideálja, talán már majdnem kétezer éves ez a modell. Mostanában azonban, Rahner véleménye szerint, a végét járja. Fergus Kerr, *Immortal Longings: Version of Transcending Humanity,* SPCK, London, 1997, 184.

> Azért tudjuk szabadon uralni a dolgokat, mert rajtunk uralkodik a Szent, akin azonban senki nem uralkodik.[38]

E Szent Misztérium ontológiai bázisának a kialakítása során Rahner amellett érvel, hogy maguk a keresztény misztériumok csak ezen ősi titok származékainak tekinthetők. Így a központi titok három alapvető keresztény titokban tükröződik, melyek: a Szentháromság misztériuma, az *unio hypostatica* és a *visio beatifica*. Az egyes misztériumok és az egy végső titok közötti kapcsolat vizsgálatára jelen keretek között nincs lehetőség.

Zárásképpen remélem, hogy a korábbiaknál tágabb kontextusban sikerült tisztáznom a szabadkőműves titkok különböző típusait. Talán sikerült bemutatni, hogy a szövegekben és szertartásokban történő elrejtés és felfedés az olyan alapvető emberi vágyakhoz is kapcsolódhat, mint amilyen az *unio mystica*. Jelen dolgozat eredményei inkább tarthatnak számot a teológia és a vallástörténet tanulmányozóinak az érdeklődésére, különösen ha figyelembe vesszük, hogy azok az egyházak, amelyek az utóbbi háromszáz évben elítélték a szabadkőművességet, nem igazán vették a fáradságot, hogy megvizsgálják a szabadkőműves rituálékat. Ezt tökéletesen példázza az a tény, hogy három disszertációt leszámítva (melyek közül az egyiket afrikaans nyelven írták)[39] soha nem írtak még doktori disszertációt a szabadkőművesség vallási vonatkozásairól, pedig a modern világ számos királya, püspöke, elnöke és tudósa borult le a világegyetem nagy építőmesterének az oltára előtt, és igyekezett elsajátítani e királyi művészetet.

Maczelka Csaba fordítása

38 *Uo.*

39 38 ProQuest Digital Dissertations Database, access at Florida State University, Tallahassee, FL 2005. március 4. Az adatbázis a bölcsészettudományok és a társadalomtudományok területén írt doktori disszertációk és mesteri dolgozatok hivatkozásait és absztraktjait tartalmazza a világ több mint ezer akkreditált főiskolájáról és egyeteméről. 1861-től gyűjti az adatokat, az absztraktok 1980-tól lelhetők fel. Az adatbázis szerint hetven disszertáció és szakdolgozat (amelyek majdnem hatvan százalékát 1990 után nyújtották be) között mindössze három olyan kiadatlan disszertáció található, amely közvetlenül az egyház és a szabadkőművesség viszonyát vizsgálja. Az említett munkák adatai: Don C. Markham, *Freemasonry and the Churches,* kiadatlan disszertáció (Dmin), Colgate Rochester Divinity School/Bexley Hall/Crozer Theological Seminary, 1982; Theunis Frederik Jacobus Dreyer, *Freemasonry as a Group in, Next to and Against the Church* (afrikaans nyelven), kiadatlan disszertáció (Dd), University of Pretoria (South Africa), 1983; Sister M. Crescentia Thornton, *The Church and Freemasonry in Brazil, 1827–1875: A Study in Regalism,* The Catholic University of America, 1948.

Helmut Reinalter

A SZABADKŐMŰVESSÉG TÁRSADALMI ÉS POLITIKAI SZEREPE

A szabadkőművesség és a titkos politikai csoportosulások létét egyrészt a gazdaságban és a társadalomban, másrészt az államban és a politikában bekövetkező eltérő ütemű fejlődési fázisok és az általuk keletkezett feszültségek segítették elő. A szabadkőműves terjeszkedés már a 18. század elején szoros és bonyolult összefüggésben állt az európai politikával. 1717-ben (valószínűleg azonban inkább csak 1721 körül) alapították meg a londoni nagypáholyt, hat évvel később megjelentek James Anderson alapszabályai, ami által a kőművesmesterségből a spekulatív kőművességbe történő átmenet is lezárult.[1]

A szabadkőművesség ebben az időpontban Angliában a jakobiták és az új Hannoveri Királyság követőinek ütközőzónájába került.[2] A jakobiták a szabadkőművességet Nagy-Britanniából Spanyolországba, Olaszországba, Franciaországba és talán még Oroszországba is eljuttatták. A politikai indítékok magyarázatot adnak mind a nemzeti páholyok londoni nagypáholyból történő kiválására a különböző háborús feszültségek idején, mind pedig a páholyok és a titkos társaságok szoros kapcsolatára a későbbi nemzeti függetlenségi mozgalmakkal, mint például a 18. század hatvanas évei óta Írországban és a rendi mozgalmak idején Osztrák-Németalföldön 1787–88-ban, Magyarországon, Lengyelországban és a napóleoni csatlós államokban.

Noha az európai szabadkőművesség nem a felvilágosodás gyermeke volt, mégis erősen befolyásolták annak eszméi, ezért abban a politikai aspektus is kiemelt szerepet játszott. A szabadkőművesség a polgárság egyedüli olyan intézménye volt, amely az abszolutista uralkodási igénynyel is képes volt számot vetni, de egyidejűleg arra is törekedett, hogy attól megszabaduljon. A szabadkőművesség társadalompolitikai aspek-

1 Vö. ehhez Helmut Reinalter, *Die historischen Ursprünge und die Anfänge der Freimaurerei = Geheimgesellschaften. Kulturhistorische Sozialstudien*, szerk. Frank Jacob, Königshausen & Neumann, Würzburg, 2013, 49; Helmut Reinalter, *Zur Aufgabenstellung der gegenwärtigen Freimaurerforschung = Freimaurer und Geheimbünde im 18. Jahrhundert in Mitteleuropa*, szerk. Uő., Suhrkamp, Frankfurt/M., 1983, 12.

2 Vö. ehhez Ludwig Hammermayer, *Zur Geschichte der europäischen Freimaurerei und der Geheimgesellschaften im 18. Jahrhundert. Genese – Historiographie – Forschungsprobleme = Beförderer der Aufklärung in Mittel- und Osteuropa. Freimaurer, Gesellschaften, Clubs*, szerk. Éva H. Balázs – Ludwig Hammermayer – Hans Wagner – Jerzy Wojtowicz, Ulrich Camen Verlag, Berlin, 1979, 9.

tusa még Lessing szabadkőműves irataiban[3] is jelentős hangsúlyt kapott. Lessing azt remélte, hogy a testvéri szövetségben még azt az ideált is megtalálhatja, ami megegyezik a felvilágosodás céljaival.

A Habsburg Monarchiában a szabadkőművesek Mária Terézia és II. József reformpolitikáját is támogatták. Ezzel kapcsolatban egyes kutatók azt hangsúlyozták, hogy II. József saját politikai céljai és szándékai elérése érdekében használta a szövetséget, ebben az összefüggésben akár Napóleon elődjének is tekinthető. II. Lipót saját politikájának megvalósításához II. József elképzelésein túl még egy „titkos szövetség" létrehozását is felhasználta.[4]

A szabadkőművesség mint társadalmi képződmény a felvilágosodást is alakította, és fontos szociális szerepet játszott a felvilágosult abszolutizmusban is. Strukturális közösségeivel egy, a felvilágosult abszolutizmus rendszerére adott specifikus választ mutatott fel. A különböző csoportok, így az antiabszolutista nemeseké, a tőkés polgárságé és a filozófusoké, amelyek szociálisan részben elismertek voltak, viszont nem rendelkeztek kellő politikai befolyással, és a fennálló abszolutista államok rendszerében nem találtak maguk számára adekvát teret, többek között a szabadkőműves-páholyokban találkoztak, hogy művészetről, kultúráról, tudományról és társadalompolitikáról értekezzenek. A szabadkőművesség a páholyokban már a felvilágosodás idején egy alapelveiben demokratikus potenciált fejlesztett ki, amely nemcsak a rendi különbségek enyhítésében, a páholyokon belüli társadalmi egyenlőség megvalósításában és a humánus „ember az emberek között" alapelvben manifesztálódott, hanem az önrendelkezésben és az önszabályozásban is, amelyben a közösségi akarat megnyilvánulásai világosan felismerhetőek voltak, valamint a demokrácia melletti nyílt elköteleződésben is, amely a valósan fennálló politikai rendszer és a rendi alapú abszolutista állam ellen irányult.[5]

3 Gotthold Ephraim Lessing, *Ernst und Falk – Gespräche für Freimaurer. Mit einer Einführung und Erläuterungen von Wolfgang Kelsch*, Studien Verlag, Innsbruck, 2010.

4 Vö. ehhez Helmut Reinalter, *Freimaurerische Reformprojekte unter Kaiser Leopold II.*, Quatuor-Coronati-Berichte 9. (1982/83), 8; Uő., *Aufklärung, Humanität und Toleranz. Die Geschichte der österreichischen Freimaurerei im 18. Jahrhundert*, Studien Verlag, Innsbruck 2017, 227; Carlo Francovich, *Storia della Massoneria in Italia*, Ghibli, Firenze, 1975, 355; Hans Wagner, *Die politische und kulturelle Bedeutung der Freimaurer im 18. Jahrhundert = Beförderer der Aufklärung in Mittel- und Osteuropa*, 78; Uő., *Die Lombardei und das Freimaurerpatent Josephs II. von 1785*, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 31. (1978), 136; Uő., *Die Freimaurer und die Reformen Kaiser Josephs II.*, Quatuor Coronati Jahrbuch 14. (1977), 55.

5 Vö. ehhez Helmut Reinalter, *Freimaurerei und Demokratie im 18. Jahrhundert* = Uő., *Aufklärung und Moderne*, Studien Verlag, Innsbruck, 2008, 265.

A szabadkőművesség és a francia forradalom közti viszonyban is megmutatkozik a páholytestvérek szerepe, ami a forradalmi eseményekre is jelentős hatást gyakorolt. Habár annak egyes tagjai a forradalom előkészítésében és alakulásában aktívan részt vettek, a kései felvilágosodásban és a forradalom kezdetén azonban a páholyok maguk nem voltak sem a konspiráció centrumai, sem ideológiai bizottságok vagy a „forradalom vezérkarai, hanem elsősorban találkozóhelyek, vitakörök és kommunikációs centrumok voltak, személyes találkozók, eszmék és írások rakodóterei, menedékek és közvetítők a felvilágosodás és a forradalom eszméi számára".[6] Ilyen értelemben a szabadkőművesség, noha eszméivel és eljárásaival, valamint tagjainak kulturális, humanitárius és etikai elkötelezettsége révén szellemi előkészítője volt a társadalmi fejlődésnek, a rendszer erőszakos megdöntésében nem vett részt. Ezek az események mindenekelőtt akkor fokozódtak, amikor a társadalmi és politikai körülmények, ahogyan ez a felvilágosodás és a francia forradalom példáján látható volt, feszült viszonyba kerültek a szabadkőműves humánus-etikai törekvésekkel.[7] A szabadkőművesek és a jakobinusok közötti szoros kapcsolatok is bizonyítják a francia forradalom testvériségre gyakorolt hatását.[8]

Nem kevés szabadkőműves mutatott rá a szövetség politikai, kulturális és társadalmi jelentőségére. Nyilvánvalóvá tették azt is, hogy a politikai és társadalmi struktúrák mellett egyes személyiségek is centrális szerepet játszottak a szabadkőművesség történetében. Mindenesetre nem egyszerű a szabadkőművesség társadalmi fejlődési folyamatokra gyakorolt hatástörténetét megmagyarázni. „Ennek okai azzal magyarázhatók, hogy a szabadkőművesség közvetlen hatását az államra, politikára és társadalomra csak nehezen lehet kimutatni. A szabadkőművesek ellenfelei mindig démonizálták a hatását és jelentőségét, és mint politikai hatalmat – félre is értették. A szabadkőművesek társadalmi hatásának valamelyest komoly és reális értékelése elsősorban az önképzésre mint a személyekre és azok önnevelési programjára, valamint céljainak a mindenkori lényeges gondolkodási irányzatokkal való megfelelésére kell hogy vonatkozzon."[9]

6 Vö. Helmut Reinalter, *Die Freimaurer*, C.H. Beck, München, 2016[7], 128.

7 Vö. ehhez *Aufklärung und Geheimgesellschaften. Zur politischen Funktion und Sozialstruktur der Freimaurerlogen im 18. Jahrhundert*, szerk. Helmut Reinalter, Oldenbourg, München, 1989; Uő., *Freimaurerei und Französische Revolution*, Quatuor Coronati Jahrbuch 22. (1985), 155.

8 Helmut Reinalter, *Freimaurerei und Jakobinismus im Einflussfeld der Französischen Revolution*, Studi Tedeschi 21/3. (1978), 125; Uő., *Freimaurerei, Jakobinismus und Demokratie = Die Französische Revolution und Mitteleuropa*, szerk. Uő., Peter Lang, Frankfurt/M., 1992, 162.

9 Vö. ehhez Reinalter, *Die Freimaurer,* 128.

Minden elővigyázatosság ellenére látnunk és értékelnünk kell, hogy a szabadkőműves személyiségek a kora újkori dogmák megszüntetésében, a felvilágosodásban és a szekularizációban, a polgári forradalmakban, az emberi jogok elterjedésében, a béketörekvésekben, a modern szociális állam és a parlamentarizmus kialakulásában minden bizonynyal szerepet játszottak. Kétségkívül megállapítható, hogy ez nem lényegi hatás volt, jóllehet, a humanitás és tolerancia szabadkőműves eszméi befolyással voltak a szellemtörténeti és politikai fejlődésre. A szabadkőművesség nem mint mozgató vagy kiváltó erő jelent meg, hanem ösztönző és serkentő hatása volt, akár a katalizátoroknak.[10]

A szabadkőművesség kulturális jelentősége elsősorban abban a törekvésben állt, hogy lehetőleg az összes hitvallást és a különböző társadalmi-politikai felfogásokat egyetlen toleráns formában egyesítse, valamint szimbólumainak ápolásában és továbbfejlesztésében is azáltal, hogy neves szabadkőműves írók és művészek beszédekben, dalokban, költeményekben, képeken, emlékérmeken és rézmetszeteken megjelenítik őket. Ebben az összefüggésben meg kell említenünk a szabadkőművesek számos tudományos kezdeményezését és tevékenységét is, amelyeket tudós társaságokban fejtettek ki, mint például a londoni Royal Societyben, a párizsi Académie des Sciences-ben és a különböző francia tartományi akadémiákon, az *Enciklopédiá*ban és az olasz akadémiákon, valamint a párizsi „Aux Neufs Soeurs" elitpáholyában, amelyet 1776-ban alapítottak és számos tudós, illetve művész volt a soraiban, továbbá a bécsi „Zur wahren Eintracht" páholyban, amely egy szabadkőműves tudományos akadémia tervei alapján jött létre. Szembetűnő kulturális törekvésként lehet itt felismerni mindenekelőtt az egzakt tudományok iránti érdeklődést, a toleranciára való igyekezetet a különböző hitvallások között, valamint az emberi egyenlőség sürgetését, amely a páholyokon belüli rendi privilégiumok leépítésében manifesztálódott.

A francia forradalom 1789. augusztus 26-án elfogadott *Emberi és polgári jogok nyilatkozatában*,[11] amelyet erősen befolyásolt az amerikai alkotmány, és amelyet a szabadkőműves La Fayette kezdeményezésére először az Aix-en-Provence-i páholyban fogalmaztak meg, ezt olvashatjuk: „Minden ember szabadnak és jogokban egyenlőnek születik

10 Helmut Reinalter, *Vorwort = Freimaurerische Persönlichkeiten in Europa*, szerk. Uő., Studien Verlag, Innsbruck, 2014, 9.

11 Az eredeti szövegben itt 1791. szeptember 13. szerepel, ám 1791 szeptemberéhez az új francia alkotmány elfogadása kötődik. (Szerk. megj.)

és marad. Minden szuverenitás elve természeténél fogva a nemzetben lakozik; sem testület, sem egyén nem gyakorolhat hatalmat, ha (az) nem határozottan tőle ered." A „szabadság, egyenlőség, testvériség" forradalmi jelszavai az emberi jogokat és annak kifejeződéseit tartalmazzák, és különösen erősen rögzültek a francia szabadkőművességben. A bécsi nagypáholy alapította az Emberi Jogok Osztrák Ligáját. Az Emberi Jogok Cseh Ligáját is részben szabadkőművesek hozták létre. Az ENSZ 1948-ban rögzítette alapszabályában az általános emberi jogokat, és 1948. december 10-én kiadta *Az emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*t.

Az emberi jogok a különböző antropológiai felfogások ellenére alapvető és világszerte érvényes politikai eszmévé váltak. Ez határozza meg a legalapvetőbb normákat az ember jogi, politikai, szociális és gazdasági helyzetére nézve. Ugyan nem mindenhol a világon tartják tiszteletben, illetve érvényesítik azokat a jogokat ténylegesen, azonban alig akad olyan kormányképviselő vagy állam, aki meg merné tenni, hogy az emberi jogokat alapjaiban kérdőjelezze meg.

A szabadkőművesség mellett a 18. században olyan titkos politikai szövetségek is létrejöttek, amelyek noha részben befolyásolták a szabadkőműves-páholyokat, és átvették azok szervezeti struktúráját, valamint szimbolikáját (néha megváltoztatott formában), de konspiratív célkitűzésükben attól mégis különböztek. A politikai aspektus különösen jelentékenynek tűnt a kései felvilágosodásban, és kiváltképp a 18. század végén, amikor kimondottan politikailag orientált titkos társaságok jöttek létre, amelyek politikai-ideológiai alapon szerveződtek. A szabadkőművesség ezzel szemben erősen hermetikus-ezoterikus tradíciókat ápolt, azonban még a felvilágosodás eszméi iránt is elköteleződött. Itt lehetne megemlíteni az Illuminátusok titkos szövetségét (1776), az Arany- és rózsakeresztes rendet (1710) és a Carbonari titkos mozgalmat (a 18. század végén).[12]

12 Vö. az itteni válogatással: *Der Illuminatenorden (1776–1785/87). Ein politischer Geheimbund der Aufklärungszeit*, szerk. Helmut Reinalter, Peter Lang, Frankfurt/M. – Berlin – Bern – New York – Paris – Wien, 1997; Norbert Schindler, *Der Geheimbund der Illuminaten: Aufklärung, Geheimnis und Politik = Freimaurer und Geheimbünde im 18. Jahrhundert*, 284; *Der Geheimbund der Illuminaten. Darstellung – Analyse – Dokumentation*, szerk. Richard van Dülmen, F. Frommann, Stuttgart – Bad Cannstatt, 1975; Horst Möller, *Die Bruderschaft der Gold- und Rosenkreuzer. Struktur, Zielsetzung und Wirkung einer anti-aufklärerischen Geheimgesellschaft = Freimaurer und Geheimbünde im 18. Jahrhundert*, 199; Roland Edighoffer, *Die Rosenkreuzer*, C.H. Beck, München, 1995; Helmut Reinalter, *Geheimbünde in Tirol. Von der Aufklärung bis zur Revolution 1848/49*, Studien Verlag, Innsbruck, 2011, 75, 94, 181.

A 19. században, I. Napóleon idején Franciaországban több katonai páholy, illetve hadi páholy[13] létezett. Napóleon szellemi és etikai hatalmi tényezőt látott a szabadkőművességben, és politikai terveinek megvalósításához egy ideológuscsoportot alkalmazott, amelynek tagjai között több szabadkőműves is volt. Az „ideológusok" csoportja eleinte még filozófiai tudományokkal foglalkozott, később azonban a tudományos megismerés alapján a francia állam politikájára is hatást kívánt gyakorolni, különösen a nevelési és oktatási ügyekre koncentrált. Az ideológusok ilyen irányú törekvései a császárral való vitás szituációhoz vezettek, aki 1803-ban a morális és politikai tudományok osztályát a francia Nemzeti Intézetbe olvasztotta. Napóleon végül is jóindulatúan kezelte a szabadkőművességet, ezt bizonyítja a tény, hogy testvérei a szövetséghez tartoztak, ráadásul a szabadkőműves hierarchia csúcsán is álltak.[14]

Számos 19. századi szabadkőműves beszédből világossá válik, hogy a kozmopolitizmus, a haza, a patriotizmus, becsület, törvény és rend ebben az időben a testvériség centrális kulcsfogalmait képezték. Kétségtelen, hogy az ipari forradalom és a politikai, társadalmi fejlődés hatása alatt ment végbe a szabadkőművesség alapvető átalakulása, amelyet reformok fémjeleztek. Ezekben a reformokban a szabadkőművesek is lényegileg érdekeltek voltak, különösen a porosz átalakításokban, illetve a Rajnai Szövetség államainak reformjaiban. Franciaországban az 1830-as júliusi forradalmat követően, amelyben a szabadkőművesek is aktívan részt vettek, a szabadkőművesek a liberális és a demokratikus oldalon is egyaránt jelen voltak. A szabadkőművességet szellemileg és politikailag már előtte és utána is befolyásolta a kialakuló nacionalizmus és a különböző egyesítő és szabadságmozgalmak.[15]

A francia 1848–49-es februári forradalomban a „demokratikus köztársaság" és a „szociális köztársaság" közti feszültségek heves politikai konfliktusokhoz vezettek. Bár a kormány többségileg polgári erőkből állt és mindenekelőtt politikai reformokat akartak bevezetni, a baloldali ellenzék és a proletariátus erős nyomást gyakorolt rá. Az 1848-as forradalmat nagy szabadságmozgalomként lehet érteni, amelyben a sajtó szabadsága, a szabad egyesülés, a parlamenti választások, a szabad költözködési jog, a gyülekezési szabadság, valamint a népképviseleti választások és az esküdtszék létrejötte volt a tét. A politikai célok középpontja az alapjogok közös értékkánonja volt. Az első szövetségi alkotmány 1848-ban például Svájcot államszövetségből szövetségi köztársasággá változtatta. Ezen törekvések hátterében többek között a politikailag igen aktív svájci szabadkőműves testvérek álltak.[16]

13 A német szövegben a *Feldlogen* kifejezés szerepel, amely olyan hadi vagy ezredbeli mozgósítható páholyt jelent, amely a katonai páhollyal ellentétben csak a háborús időszakban működött. (Ford. megj.)

14 Vö. ehhez Helmut Reinalter, *Aufklärung und Moderne*, Studien Verlag, Innsbruck, 2008, 210.

15 Vö. *Handbuch zur Geschichte der demokratischen Bewegungen in Zentraleuropa*, szerk. Helmut Reinalter, Peter Lang, Frankfurt/M., 2012, 14.

Az egyre erősebbé váló „laicizmussal" és kultúrharccal összefüggésben a szabadkőművesség nem maradt befolyás nélkül. Ebben az esetben a hangsúlyozottan antiklerikális magatartás, valamint az egyház és állam szigorú szétválasztása bizonyult jelentősnek. A szabadkőművesség a katolikus egyház szempontjából a laicizmus hajtóerejének tekinthető, egy tisztán e világi kultúra képviselőjeként és ennek a liberális iránynak a fő támogatójaként jelenik meg. Az erős reformirányultságon, a felvilágosodási és szekularizációs törekvéseken, a demokrácia és a modern parlamentarizmus kialakításában való részvételen keresztül a szabadkőművesség a modern társadalom keletkezésének és fejlődésének egy le nem becsülhető összetevője volt.

Később szabadkőműves körökben az első világháborút – különböző publikációkban – mint őrületet kommentálták, és a háború kirobbantásának fő bűnét részben a központi hatalmaknak tulajdonították. Sok szabadkőműves ezért a konfliktus megoldására és a békére törekedett. A testvérek már az első világháborúban pacifista csoportokba és szervezetekbe tömörültek. A szabadkőművesek ellenségei szintén meg akarták találni a háború felelőseit, és ezeket, mindenkori logikájuknak megfelelően, a szabadkőművesekben lelték fel. Az ezzel kapcsolatos összeesküvés-elméletek még odáig is elmentek, hogy a béketárgyalások lezárását „titkos diktátorok" hatására vezették vissza.[17]

Németországban már Hitler hatalomra jutása előtt hevesen támadták a szabadkőművességet, különösen Erich Ludendorff és köre. Mivel az összeesküvés-elméletekre való hajlam válságos időszakban ugrásszerűen megnőtt, érthető, hogy az összeesküvés-ideológiák 1918 után nem csak Németországban kaptak új aktualitást. Ebben az időszakban a politikai puccskísérleteket követően relatív működőképes volt a sta-

16 Vö. ennek az időszaknak a szabadkőműves személyiségeivel foglalkozó átfogó bibliográfiával: *Biographisches Lexikon der demokratischen und liberalen Bewegungen in Mitteleuropa 1770–1848/49*, 8. Band, hg. Helmut Reinalter – Claus Oberhauser, Peter Lang, Frankfurt/M., 2015.

17 Helmut Reinalter, *Die Weltverschwörer. Was Sie alles nie erfahren sollten*, Ecowin, Salzburg, 2010; Uő., *Die „Entente-Freimaurerei" und der Erste Weltkrieg – Eine Variante der Verschwörungstheorie = Freimaurer und Geheimbünde im 19. und 20. Jahrhundert in Mitteleuropa*, 30.

bilizálás politikája a weimari köztársaságban, amelyben a politikus és szabadkőműves Gustav Stresemann fontos szerepet töltött be.

Az 1930-as évvel bekövetkező nemzetiszocialista felemelkedés és politikai hatalomra jutás a szabadkőművesség számára semmi jót nem tartogatott. Ebből az okból kifolyólag több szabadkőműves elhagyta páholyát, főként amikor lokális szinten ez kihágásnak számított és a testvérek fenyegetve érezték magukat. 1934 januárjában a porosz miniszterelnök, Hermann Göring aláírt egy szabadkőművesség-ellenes rendeletet. Bár a humanitárius páholyok testvéreinél egyértelmű volt a nemzetiszocializmus elutasítása, néhány testvér mégis azt remélte, hogy a nemzeti-konzervatív erők képesek a diktatúrát határok közé szorítani. Az 1933–1945 közötti időszakban fokozatosan ment végbe a német nagypáholyok és a kisebb páholyok felbomlása, amit fosztogatás, gyalázat, rágalmazás, deportálás, kínzás, sőt még szórványos pusztulás is kísért.[18] Ausztriában a német csapatok bevonulását követően a rendőrség azonnal bezáratta a nagypáholyt, az SA, az SS és a csőcselék elfoglalta és kifosztotta a bécsi páholyházat. A nemzetiszocialista igazgatás ezáltal jutott el a páholyvagyon elkobzásához és az egyesületek likvidálásához. A nagypáholy vezető tisztviselőit letartóztatták, egyeseket közülük pedig koncentrációs táborokba deportáltak.

A szabadkőművesség már a 19. század végén és azt követően főleg a 20. században a békére törekedett, és ezért tagjai különböző békekongresszusokon vettek részt. A szabadkőműves Alfred Hermann Fried a Nobel-békedíjat is megkapta.[19] Célkitűzései által a szabadkőművesség az európai szociálisan érzékeny állam kialakítását is befolyásolta, és mindig a szociális reformok és a szegényebb néprétegekről való gondoskodás mellett lépett fel. A szabadkőműves-páholyok és tagjaik személyes és társadalmi elkötelezettségükön túl pénzadományokkal és természeti juttatásokkal is támogatták az embereket, nehézségben és jólétben egyaránt. A szabadkőművesek különleges törekvése volt az egészségügy reformok általi javítása, idősotthonok és kórházak létrehozása.

Már a két háború közti időszakban és a második világháború kitörése után messzemenően megbomlottak az európai szabadkőművesség struktúrái. A nagy kataklizma, katonai szövetségeseivel és számos áldozatával együtt, ahogyan már az első világháború esetében is, ellenkezett

18 *Freimaurerei und europäischer Faschismus*, szerk. Helmut Reinalter, Studien Verlag, Innsbruck, 2009.

19 Walter Göhring, *Verdrängt und Vergessen. Friedensnobelpreisträger Alfred Hermann Fried*, Kremayr & Scheriau, Wien, 2006; Marcus G. Patka, *Freimaurerei und Sozialreform*, Löcker Verlag, Wien, 2011.

a szabadkőművesség humanitárius céljaival. Csak a szövetségesek győzelmével tért vissza a szabadkőművesség először Nyugat-Európába, amíg a Szovjetunió befolyási térségében csupán néhány reaktiválási kísérlet történt. A vasfüggöny létrehozása 1947–48-ban a kelet-európai szabadkőművesség számára erős korlátozásokkal járt. A szervezeti újjáépítés a háborús következmények miatt csak nagyon nehezen ment végbe, ezért a szabadkőművesség már nem tudta visszaszerezni a korábbi társadalmi jelentőségét. Sok testvér a háborús események áldozata lett, és sok zsidó szabadkőműves vesztette életét koncentrációs táborokban. Rögtön a háború után különböző európai országokban több olyan aktivitást is kezdeményeztek, melyeknek célja a világban szétszórt testvérek közötti kapcsolatfelvétel volt.

Az európai szabadkőművesség újraindítása 1945-től csak nagyon nehezen sikerült. Ennek oka az ezt megelőző zsidóüldözésekben, a két háború közötti időszak politikai eseményeiben és a második világháborúban keresendő. A szabadkőműves tevékenységek feltámasztása kizárólag az amerikai testvérek szellemi és anyagi támogatásával vált lehetővé. Tevékenységük mérvadónak bizonyult a Marshall-terv létrehozásában is, amely az Egyesült Államok óriási gazdasági újjáépítési programját jelentette, és mely a második világháborút követően a háború következményeitől szenvedő Nyugat-Európa javát szolgálta. A szabadkőművesség már az első világháborút követően egyre intenzívebben kezdett foglalkozni az európai eszmével. Így hozták létre 1922-ben a Páneurópa Uniót, amely európai egységmozgalomként érthető, s melyben számos szabadkőműves is részt vett. A szabadkőművesség ebben az összefüggésben már a kezdetektől fogva tudatában volt annak, hogy ennek a tervezetnek egy európai toleranciamodellre volna szüksége. Ennek kidolgozására több kőművesjavaslatot is felterjesztettek.[20]

Manapság általánosan gyarapodnak a társadalmunk haladását érintő aggályok és kételyek. Az újkori felvilágosodás optimizmusából, a tudományos-technikai haladásból és a megvalósíthatósági meggyőződésből származó elképzelés nem kevés ember szerint került válságba. A posztmodern viszonylagosság mint erre az állapotra és a globalizációra adott válasz mindenesetre áttekinthetetlen és kérdéses marad. A szabadkőművesség szabadságképzetének, felvilágosult gondolkodásának, humanitásának és toleranciájának értelmében igyekszik ennek a krízisnek az okait érthetőbbé tenni, és abból megfelelő konzekven-

20 Walter Göhring, *Richard Coudenhove-Kalergi*, Kremayr & Scheriau, Wien, 2016.

ciákat levonni a társadalom humanizálására. A szabadkőművesség szimbolikus nyelvében ez azt jelenti: „dolgozni az emberszeretet templomán”.[21]

Az itt felmutatott példák a szabadkőművesség politikai, társadalmi és kulturális befolyásáról azt tanúsítják, hogy a szabadkőművesség a kora újkor óta minden bizonnyal hatással van a fejlődési folyamatokra. Humánus és etikus célkitűzései révén legalább indirekt módon befolyásolhatta a társadalmat. A jelentőségét azonban ebben az összefüggésben – ahogyan a különböző összeesküvés-elméletekben – nem kell túlértékelni.[22] A szabadkőművesség, csakúgy, mint régen, most is egy nemzetközi kiterjedésű humanitárius szövetségként fogható fel, amely az emberi értékek tisztelete közben a toleranciáért, a felvilágosodásért, a személyiség szabad fejlődéséért, az emberi jogokért és az általános emberszeretetért áll ki. A szabadkőművesség ezekkel a célokkal minden bizonnyal indirekt befolyással volt a társadalom alakulására.

Pataki Viktor fordítása

21 Helmut Reinalter, *Die Freimaurer*; Helmut Reinalter, *Der aufgeklärte Mensch*, Königshausen & Neumann, Würzburg, 2016.

22 Vö. általában Helmut Reinalter, *Die Rolle der Freimaurerei und Geheimgesellschaften im 18. Jahrhundert*, Scientia Verlag, Innsbruck, 1995.

Vári László

SZABADKŐMŰVESSÉG MAGYARORSZÁGON MA ÉS TEGNAP

Magyarországon ma több szabadkőműves nagypáholy és páholy dolgozik, összesen mintegy 400–600 taggal. Ez azonban nem összemérhető sem a hazai szabadkőművesség fénykorának számító 1886–1914-es évek végének szinte száz páholyával és 7500 körüli taglétszámával,[1] sem az 1945 után csupán rövid ideig működő tizenkilenc páholyban tevékenykedők mintegy ezres létszámával.[2] A hazai szabadkőművesek száma jelentősen elmarad a szomszédos országokétól is, Romániában például napjainkban jóval több mint tízezer szabadkőművesest számlálnak.[3]

Itt érdemes korrigálni azt a széles körben elterjedt adatot, amely szerint a világ országaiban összesen mintegy hatmillió szabadkőműves páholytag lenne. Ez a szám az 1960-as évekből származik és belegyökerezett a fejekbe, de mára már két és fél millióra csökkent a szabadkőművesek száma, egyértelműen az USA-beli létszám drasztikus fogyása miatt.

Egy friss kutatás szerint 2010-ben a világon összesen 2 665 000 szabadkőműves volt, ebből Észak-Amerikában 1 555 000, Európában 665 000 (ennek a kétharmada a brit szigeteken, egyötöde Franciaországban), Közép- és Dél-Amerikában 265 000, Ausztráliában és Új-Zélandon 100 000, Ázsiában 70 000, Afrikában 5000.[4] Ez a létszám

1 Az 1920 után többször is megjelentetett szabadkőművesség-ellenes kiadványok (lásd: Palatinus József, *Szabadkőművesek Magyarországon*, Budapest, 1944) mintegy 13 000 szabadkőműves nevét sorolják fel az 1870–1919-es periódusra, de ezek jelentős része 1914-re elhunyt vagy elhagyta páholyát (illetve megszűnt a páholya). Hass ezek és a nagypáholy jelentései alapján 7400-ra teszi az 1914-ben aktív hazai szabadkőművesek számát. (Lásd: Ludwik Hass, *The Socio-Professional Composition of Hungarian Freemasonry (1868–1920)*, Acta Poloniae Historica 30. [1974], 94.) Ő viszont nem veszi figyelembe az 1910 után működő, a Symbolikus Nagypáholy által el nem ismert Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholyát, amelynek létszáma alulról súrolta a száz főt. Lásd: Vári László, *The Hungarian Grand Lodge of the Freimaurerbund „Zur aufgehenden Sonne”*, Wiener Jahrbuch für historische Freimaurerforschung 37. (2017), 173–193.

2 Az ötéves időszak legnagyobb létszáma mintegy 1300 fő volt, de ez a betiltás előtti időkre már körülbelül 1000-re csökkent. Lásd: L. Nagy Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Akadémiai, Budapest, 1988, 123.

3 Romániában 2010-ben mintegy 8000 szabadkőműves volt, lásd: https://www.curentul.info/actualitate/masoneria-romana-si-conducatorii-lojelor-pentru-prima-oara-la-vedere/; 2015-ben pedig már 12 000, lásd: http://freimaurer-wiki.de/index.php/Rumänien. Lineáris növekedést feltételezve 2017-ben 13 600 fő körüli lehet a létszám.

4 Hans-Hermann Höhmann, *Freimaurerei, Analysen, Überlegungen, Perspektiven*, Temmen, Bremen, 2011, 347.

az USA-ban azóta mintegy 250 000 fővel csökkent,[5] amit az európai kontinens néhány tízezres növekedése nem tud ellensúlyozni.

A mai magyar szabadkőművesség szervezetei

Visszatérve a magyarországi helyzetre, nálunk a legnagyobb létszáma a *Magyarországi Symbolikus Nagypáholy*nak[6] van, több mint 300[7] fő. Ők a következő páholyokban dolgoznak: a szegedi „Árpád, a Testvériséghez", „Deák Ferenc, a Testvériséghez", „Egyenlőség", „Európa Akáca a Mátraalján", „Fény Oszlopai",[8] „France", „Franz Liszt", „Galilei",[9] „Nyugati Kapu", „Quadrum Leonardi", „Reform", „Sas",[10] a soproni „Testvériség", „St. Stephen". A szegedi, gyöngyösi és a soproni páholyon kívül az összes többi Budapesten működik. A „France" páholy franciául, a „Franz Liszt" németül, a „St. Stephen" angolul, a többi magyarul dolgozik.

A már felvett, különböző páholytagságú, a szabadkőművesség története iránt különösen érdeklődő szabadkőművesek alapították meg a hazai reguláris Quatuor Coronati kutatókört, amely a QC nemzetközi hálózatába bekapcsolódva dolgozik a szabadkőművesség hazai történetének feltárásán. Munkájukat az elkallódott szabadkőműves iratok és relikviák összegyűjtése, feldolgozása alapozza meg.

A *Magyarországi Nagyoriens Nagypáholy*[11] taglétszáma több mint 200 fő, páholyai a következők: „Egyesüléshez", „A Felvilágosodáshoz", „Humanitas", „Jászi Oszkár",[12] „Leonardo da Vinci", „Magnanimitas", „Martinovics",[13] „II. Rákóczi Ferenc", a szegedi „Universum",[14] a pécsi „Zsolnay"[15] páholy. A „II. Rákóczi Ferenc" páholy franciául, a többi magyarul dolgozik. Ezek közül alvó (nem működő) az „Egyesüléshez", a „Magnanimitas", mivel tagjaik nagy része átlépett a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy páholyaiba. A soproni „Testvériség" páholy,

5 Masonic Service Association of North America, Masonic Membership Stats: http://www.msana.com/msastats.asp
6 A Symbolikus Nagypáholy honlapja: http://www.szabadkomuves.hu/
7 A páholyok és nagypáholyok nem adnak ki hivatalos létszámadatokat, jelen adat, illetve a későbbiek is saját becslések.
8 A „Fény Oszlopai" páholy honlapja: https://fenyoszlopai.hu/
9 A „Galilei" páholy honlapja: http://www.galilei.hu/
10 A „Sas"páholy honlapja: http://www.saspaholy.hu/
11 A Nagyoriens Nagypáholy honlapja: http://www.nagyoriens.hu/
12 A „Jászi Oszkár" páholy blogja: http://jaszioszkarpaholy.blogspot.hu/
13 A „Martinovics" páholy honlapja: http://szabadkomuvesseg.hu/
14 Az „Universum" páholy honlapja: http://www.universumpaholy.hu/
15 A „Zsolnay" páholy honlapja: http://zsolnaypaholy.webs.com/

Látványterv az 1876-1886 között a Nagyoriens, 1886-1896 között a Symbolikus Nagypáholy páholyházaként szolgáló, akkor Váczi körút 45, ma Bajcsy-Zsilinszky út 45. szám alatti épületről.

amely a Nagyoriens keretei között alakult meg, később szintén a másik nagypáholyhoz csatlakozott. A „Leonardo" páholy kilépett tagjaiból alakult meg a szimbolikus „Quadrum Leonardi" páholy, a maradók most a „Martinovics" páhollyal együtt dolgoznak.

A Nagyoriensből kivált szabadkőművesek alakították meg az *Ősi és Elfogadott Skótrítusú Magyarországi Nagypáholyt,*[16] amely körülbelül 30 fővel, három páhollyal működik. Ezek az „Igaz testvériség", az „Önzetlenséghez" és a „Vízöntő" páholyok.

A Franciaországban alakult, de mára már világszerte elterjedt vegyes (tagjai férfiak és nők egyaránt) nemzetközi szabadkőműves rend, a *Droit Humain* (Emberi jogok) Magyarországon a „Tolerancia és Testvériség"[17] (30–35 aktív fő) páhollyal képviselteti magát. A párizsi központú szervezet nemzeteken átnyúló, országonként föderációba tömörülő egységes egész.

Végül a *Francia Női Nagypáholy* (Grande Loge Féminine de France) védelme alatt (szervezeti keretei között) dolgozó „Napraforgó"[18] (kb. 25 fő) női páholyt kell megemlítenünk.

16 A Skótrítusú nagypáholy honlapja: https://www.szkp.eu/
17 A „Tolerancia és Testvériség" páholy honlapja: http://droit-humain.hu/
18 A „Napraforgó" páholy honlapja: http://napraforgopaholy.hu/

Mindezek a páholyok az 1990-es politikai fordulat során létrejött civil szervezeteket szabályozó törvény alapján alakultak meg egyesületi formában. A szabadkőműves alkotmányok egyértelműen tartalmazzák a működésük helyén érvényben levő törvények betartását, tevékenységük legális keretek közötti folytatását. Ettől eltérő esetekre csak kivételesen, rendkívül ritkán került sor. Az 1950-es betiltást követően például csak az 1968-ban Argentínából hazatelepült exjezsuita Nagy Töhötöm közreműködésével avattak fel szabadkőművessé néhány jelentkezőt.

Az első páholyok újjáalakulását az itthon még életben levő idős szabadkőművesek és a magyar emigránsok szabadkőműves szervezetei, illetve az ezeket támogató külföldi nagypáholyok segítették. Kezdetben az összes addigi páholy által létrehozott Symbolikus Nagypáholyt megválasztott vezetői az Angol Egyesült Nagypáholy (United Grand Lodge of England) irányzatához kapcsolták, ezért a francia támogatású úgynevezett latin orientáció hívei kiváltak és létrehozták a Magyarországi Nagyorienst.

Dióhéjban a szabadkőműves szervezeti felépítésről

Az úgynevezett János-rendi[19] páholyok a szabadkőművesség eredeti három fokában (inas, legény, mester) dolgoznak (tartanak rituális összejöveteleket). Ezeket – angolszász terminológiával – kék páholyoknak is hívják, mert főként kék színű a páholyterem és a kötény díszítése.

Az idők során számos más rendszer épült rá az eredeti három fokra, ezek közül a legelterjedtebb az Ősi és Elfogadott Skót Rítus. A skót rítusú páholyok 33 fokban dolgoznak, színük a vörös.

Magyarországon a kiegyezés utáni években az új egyesületi törvény alapján a külföldi – főként német – kapcsolatok segítségével megalakult János-rendi páholyok létrehozták saját nagypáholyukat, a Magyarországi Jánosrendi Nagypáholyt. Ennek társadalmi bázisa főként a városi német és zsidó polgárság volt. Majdnem ezzel egy időben a skót rítusú páholyok – amelyek főként francia és olasz kapcsolódásúak voltak – is létrehozták saját nagypáholyukat, a Magyarországi Nagy-Orienst. Ennek tagjai főként az emigrációból hazatért '48-as forradalmárok, leginkább a vidéki nemesi rétegekből származóak voltak.

19 A név Keresztelő Szent Jánosra utal.

A két nagypáholy között váltakozva ellentétek, illetve együttműködési törekvések alakultak ki, végül 1886-ban a két nagypáholy egyesült, és ezzel létrejött Magyarország Symbolikus Nagypáholya. Ennek 1914-ig tartó működését tekintik a magyar szabadkőművesség aranykorának. Egyesek szerint a mai Magyarországi Symbolikus Nagypáholy, nevével ellentétben tulajdonképpen a János-rendi Nagypáholy szellemi örököse, míg a mai Nagyoriens a régi Nagy-Oriensé.

Annak ellenére, hogy elvileg a János-rendi páholyok csak az első három fokot ismerik el, sok országban náluk is elterjedt a skót, illetve más magas fokokat tartalmazó rítus. Az első három fok utáni fokozatokat magas fokoknak hívják, és nemcsak a skót rítusban vannak ilyenek, hanem számos más rendszer is működik magas fokokkal. Például a mai Symbolikus Nagypáholy keretei között létrejött az angol eredetű Royal Arch (Királyi boltív) rend is.

Régebben világszerte előfordult, hogy rivalizáltak a háromfokú kék páholyok a magas fokúakkal, de végül a skót rítusúak 1875-ös lausanne-i konventjén olyan határozatot hoztak, amely szerint az első három fok páholyai függetlenek a magasabb fokok szerveződéseitől. Ehhez hasonló álláspontra helyezkedett a többi magas fokú rend is. Tehát – a közkeletű elképzelésekkel szemben – a magasabb fokúak nincsenek a szabadkőműves hierarchiában magasabb fokon.

Ezt az ellentmondást teoretikusan úgy oldották fel, hogy az összes magas fokot a harmadik, azaz mesterfokon belülinek tekintik. Ezzel magyarázható az is, hogy magasabb fokba csak mesterfokú szabadkőművesek kerülhetnek. Ráadásul, amíg az első három fokot a páholyok adják egy beavatási szertartás keretében, addig a magasabb fokok páholyközi (több páholy tagjaiból alakult) káptalanjaiba és egyéb szervezeteibe (magas fokú műhelyeibe) „kooptálással", meghívással kerülnek be a tagok, persze itt is rituális keretek között avatják fel őket.

A hazai angol orientációjú Symbolikus Nagypáholy és a latin orientációjú Nagyoriensnek így saját magas fokú szervezetei vannak.[20] Tehát Magyarországon ez a két skót rítusú szervezet saját nagytanácscsal működik, mindkettő gyakorlatilag a „saját" nagypáholyának mestereiből vesz fel tagokat, bár a Nagyoriens Nagytanácsa – ellentétben a Symbolikus Legfelső Tanáccsal – hajlandó lenne együttműködni

20 Lásd: *Az Ősi és Elfogadott Skót Rítusú Szabadkőművesség Magyar Legfelső Tanácsának Alkotmánya*, Budapest, 2004; *Ősi és Elfogadott Skót Rítusú Felsőfokok Magyarországi Nagytanácsa: Alkotmány*, Budapest, 2010.

a másik skót rítusú szervezettel.[21] A helyzet érdekessége, hogy mindkét skót rítusú rend az 1871-ben alakult Nagy-Oriens Nagytanácsát (Suprême Conseil) tekinti ősének.

Az Angol Egyesült Nagypáholy (UGLE) nyomán sok nagypáholy – köztük a magyar Symbolikus Nagypáholy is – máshogy definiálja a szabadkőművességet, mint például a magyar Nagyoriens: elfogadják ugyan a létét, de nem tartják szabadkőművesnek. Ebből következően a Nagyoriens tagjait nem engedik be a szimbolikusok rituális páholymunkáira, és a szimbolikusoknak kizárás terhe mellett tiltott a Nagyoriens munkáin való megjelenés. Egyébként azonban akár együtt is fellépnek a magyar közéletben, rádióban, televízióban, páholyon kívül tehát együttműködés is lehetséges.

Az Angol Egyesült Nagypáholy által 1929-ben kibocsátott – de hallgatólagosan régóta érvényesített – követelmények szerint a nagypáholyok regularitásának legfontosabb feltételei a következők: nagypáholyt vagy egy másik nagypáholy, vagy legalább három páholy alapíthat; a szabadkőműves tagság feltétele a hit a Világegyetem Nagy Építőmesterében;[22] a nagypáholy és a páholy tagsága kizárólag férfiakból állhat; a páholyokon belül vallási és politikai kérdések megvitatása szigorúan tilos. A latin irányzatú (adogmatikus) szabadkőművesség viszont kétségbe vonja bármely nagypáholy jogát arra, hogy ilyen követelményrendszerek kibocsátásával dogmákat fogadtasson el más nagypáholyokkal, ragaszkodik alkotmányának azon kitételéhez, mely a metafizikai vélekedéseket az egyéni megítélésre bízza.

1877-ben a Francia Nagyoriens kivette az alkotmányából az Isten létének és a lélek halhatatlanságának elvét, pontosabban ezután nem követelte meg tagjaitól ennek elfogadását. (Tévhit, hogy a politikai viták szabadságát és a női szabadkőművesség elismerését is tartalmazta volna az új alkotmány.[23]) Ez máig érvényes szakadást okozott az angolszász és a latin szabadkőművesség között.

21 Míg a régi Nagy-Oriens a magas fokú műhelyeit egyszerűen csak sorszámozta, ma már elnevezik ezeket; például a Symbolikus Nagypáholyhoz kapcsolódó skót rítusú rendben Pulszky Ferenc nevét kapta alapításakor perfekciós páholyuk (4-14. fok), a Nagyoriens pedig ugyanezen fokokat egyesítő szervezetét Kemény Mihály Mesteriskolának hívja. (Kemény Mihály a Párizsban újjáalakult „Martinovics" páholy egyik alapítója, későbbi főmestere, majd a hazai magas fokok újjászervezésének előkészítője volt.)

22 Azaz Istenben.

23 A Francia Nagyoriens 1849-es alkotmányának 1877-es megváltoztatása: http://szk.referata.com/wiki/A_Francia_Nagyoriens_1849-es_alkotmányának_1877-es_megváltoztatása.

A szabadkőműves világban a kölcsönös elismertség, illetve a „barátsági" szerződések jelentik a szabályosságot, az el nem ismert, úgynevezett zugpáholyokból álló szervezet státuszával való ellentétet. A kék páholyokból álló nagypáholyokban ebből a szempontból az UGLE az irányadó, és amelyik a nagypáholy szabályosságát elfogadja, azt általában a többi reguláris (UGLE-definíciónak megfelelő) nagypáholy is elismeri.

Tehát a Symbolikus Nagypáholy az „angolok" háromfokú páholyaiból, a Nagyoriens a „franciák" páholyaiból áll, azoknak a szervezeti központja. Az „angolok" kék, a „franciák" piros kötényt hordanak rituális munkáikon – pontosabban csak a skót rítust követőek, mert vannak francia rítusú páholyok is, amelyekben kék a kötény díszítésének színe –, és náluk egy kissé eltérő az 1-3 fok rítusa is.

A saját rendszeren belüli Nagytanács nem felügyeli a Nagypáholyt, és a Nagypáholy sem irányítja a Nagytanácsot. A kapcsolat úgy jön létre, hogy csak a nagypáholyok által felügyelt páholyok vehetnek fel jelentkezőt (keresőt) szabadkőművessé, a nagytanácsok által felügyelt magas fokú műhelyek viszont nem. A magasabb fokú szervezetekbe kizárólag a háromfokú páholyokba felvett és mesterré avatott szabadkőművesek kerülhetnek be. Ezeket a kapcsolatokat a nagypáholyok és nagytanácsok belefoglalják alkotmányaikba. Ha tehát egy páholyban valakit kizárnak a páholyból és ezzel a szabadkőművességből, az automatikusan kizáródik a magas fokú szervezetekből is. Fordítva ez nem igaz.

A szabadkőművesség (vagy inkább szabadkőművességek) önmeghatározása

Az egyes nagypáholyok alkotmányainak alapja az úgynevezett „andersoni alkotmány", amelynek első cikkelye így szól:

> A kőművesnek kötelessége hivatásánál fogva, hogy engedelmeskedjék az erkölcsi törvénynek; s ha helyesen érti a művészetet, sohasem lesz belőle ostoba ateista, sem hitetlen libertinus. De noha a régi időkben a kőmívesek minden országban arra voltak kötelezve, hogy annak az országnak vagy nemzetnek a vallását kövessék, amelyikben éltek, akármilyen is legyen az, most mégis alkalmasabbnak véljük csak annak a vallásnak a követésére kötelezni őket, amelyben minden ember egyetért, meghagyván kinek-

> kinek a maga sajátos vélekedését; legyenek tehát jó és igaz férfiak,[24] a tisztesség és a becsület emberei, bármely felekezet vagy meggyőződés különböztesse is meg őket egymástól; ezáltal a kőművesség az egyesülés középpontjává és a megbékélésre törekvő, igaz barátság eszközévé válik olyan személyek között, akik különben mindörökre távol kényszerültek volna maradni egymástól.[25]

Azaz hívő, de tetszőleges vallású (Anderson korában ez természetesen csak a keresztény vallásokat jelentette!), férfi és nem politizáló tagságot követel meg. Ennek, és a többi cikkelynek az alapján alakultak ki – többé-kevésbé módosítva ezeket a kívánalmakat – a mai követelményrendszerek, amelyekből a latin orientációk kihagyják a vallási követelményeket és humanisztikusokkal helyettesítik azokat.

A Symbolikus Nagypáholy 1886-ból származó és ezt a definíciót kissé átfogalmazva máig megtartó[26] alkotmánya így ír:

> A szabadkőművesség filozofikus, filantropikus és progresszív intézmény.
>
> Célja a közerkölcsiség, művelődés és felebaráti szeretet terjesztése és a jótékonyság gyakorlása.
>
> A szabadkőművesség kizár köréből minden politikai és vallási kérdést és tagjait a haza törvényeinek tiszteletben tartására kötelezi.[27]

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy 1990-ben közzétett irányelvei szerint:

> […] a Kőművesség felavatáson alapuló, hagyományos, ezoterikus intézmény. Jó hírű, szabad férfiak egyesülése, tekintet nélkül azok hitére, nemzeti hovatartozására, fajára vagy politikai pártállására, akik egymást testvérnek tekintik, és kötelességüknek érzik, hogy embertársaikkal szemben is hasonlóképpen cselekedjenek.[28]

24 Egyes vélekedések szerint nem „férfiak", hanem „emberek" az angol „men" helyes fordítása. Különösen a női és vegyes rendek álláspontja ez.

25 Az első cikkely fordítása Péter Róbert, *Szabadkőművesség és természetes vallás*, Valóság 1999/9., 21. cikkéből származik. Más változatai is léteznek: Galambos István a Szimbolikus Nagypáholy, Ditrói Ákos a Nagyoriens részére fordította le.

26 Régóta esedékes a Symbolikus Nagypáholy alkotmányának revíziója, amely a szöveget a mai környezethez igazítaná, de a régi értékeket megtartaná.

27 *A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy alkotmánya,* Az 1913. évi kiadás változatlan szövegű utánnyomása, Budapest, 1947, 3.

28 http://www.szabadkomuves.hu/

A Magyarországi Nagyoriens szerint:

> A mai szabadkőművesség az építőművészetből eredő, annak ősi jelképrendszerét avatási szertartásokon átörökítő rend, melynek sarkalatos törvényeit Anderson 1723-ban közzétett alkotmánya rögzíti. A rend célja a kezdet kezdetétől az, hogy az egyesség központjává váljék, és eszköz igaz barátság kötésére olyan személyek között, kik nélküle örökös távolságban maradtak volna.[29]

A Droit Humain vegyes szabadkőműves rend definíciója:

> A szabadkőművesek közössége olyan társaság, amelybe beavatás (iniciáció) útján lépnek be a tagok, amely elsősorban szimbólumokban fogalmazza meg azt, amit tanít, az igazság keresésén munkálkodik, célja tagjainak erkölcsi és szellemi tökéletesítése.
>
> Progresszív (haladó szellemű) filozófiai és filantróp intézmény, amely egyben univerzális, mert a tolerancia és a szolidaritás elvét követi, valamint a „szabadság, egyenlőség, testvériség" hármas ideálját.[30]

A Napraforgó páholy, átvéve az Európai Szabadkőműves Konferencia meghatározását, ezt írja:

> „Humanista szellemiségű: független minden politikai, gazdasági, vallási és csoport-hatalomtól."
> „Az emberi élet minden vonatkozásával törődik, az igazság keresésében semmiféle béklyót nem tűr el."
> „Emberbaráti: tagjai és minden ember között a kölcsönös felelősséget gyakorolják nemzetiségi, vallási, politikai vagy bármely más megkülönböztetés nélkül."
> „Haladó: tagjai egyénileg és közösen az ember és a társadalom szüntelen jobbításáért tevékenykednek, templomaikban és a nagyvilágban."
> „Humanista: tagjait semmiféle dogma elfogadására nem kötelezi."
> „Szellemiségét hármas jelszava: Szabadság, Egyenlőség, Testvériség fejezi ki."[31]

29 http://www.nagyoriens.hu/mno/?page_id=72

30 http://droit-humain.hu/kerdesek-es-valaszok/

31 http://napraforgopaholy.hu/2017/03/11/szabadkomuvesseg/

A nők szabadkőművessége

Magyarországon, mint láttuk, csak a legújabb időkben, a rendszerváltozás után alakultak meg női és vegyes páholyok, pontosabban egy-egy, a „Napraforgó" női és a „Tolerancia és Testvériség" vegyes páholy.

A hagyományos felfogás szerint, az andersoni alkotmányra visszavezetve, nők nem lehetnek szabadkőművesek. Bár a szabadkőműves alkotmányok a páholytagok testvériségét deklarálják és mindennemű megkülönböztetést kizárnak, a mai helyzet egy hosszas fejlődés eredménye, amelyben lépésről lépésre és nem is minden szervezetben következett be változás.[32]

a) Az első lépés a vallások szerinti különbségtétel tilalmának tényleges érvényesítése volt. Ezen a területen a legnagyobb ellenállás a zsidók felvételével kapcsolatosan alakult ki, de a nem keresztény vallások híveit és az ateistákat[33] is sokáig kizárták a páholyokból.
b) A második lépés a feketék páholytagságának elismerése, először külön páholyokban (a feketék Prince Hall szabadkőművessége), majd egyre inkább oldódott a fehérek elzárkózása a feketéknek és ázsiaiaknak a páholyaikba való felvételétől. Ez a folyamat még ma sem zárult le, az USA-ban még adódnak ebből konfliktusok.
c) Végül a harmadik lépés lenne a női szabadkőművesség elismerése.

Látható, hogy mindhárom pontban emancipatorikus folyamatokról van szó. Meglepő módon a c) pont, a nők felvehetősége húzódott el mindmáig, és valószínűleg tarthat még az ellenállás jó ideig egyes páholyokban, nagypáholyokban. Az angol nagypáholy és a szellemiségét követő reguláris páholyok a hagyományokra hivatkozva elzárkóznak a nők felvételétől.

A női szabadkőművességet mereven elutasító álláspontra érthető reakcióul alakultak meg a kizárólagosan női páholyok[34] – amelyek azon-

32 A folyamat bemutatása rendkívül leegyszerűsített, ennek elemzését komolyabb apparátussal és filozófiai, történeti felvértezettséggel kellene, és csak nagyobb terjedelemben lehetne tárgyalni.
33 Az angolszász nagypáholyok, így a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy is következetesen elzárkózik az ateisták felvételétől.
34 Közismert, hogy főként Franciaországban jöttek létre női páholyok, de Péter Róbert legújabb kutatásai szerint női páholyok már a 18. században léteztek Angliában. Lásd: Péter Róbert, *Nők a 18. századi angol szabadkőművességben: az első angol adopciós páholyok és rituáléik*, Helikon Irodalomtudományi Szemle 2016/4., 576–598.

ban ellenkező oldalról ugyanazt az intoleranciát képviselik egyesek szerint, bár terjedésük esetleg oldhatja a szabadkőművesség férfiközpontúságát.[35]

A konfliktus igazi feloldását a vegyes, azaz férfiakat és nőket is felvevő páholyok, nagypáholyok létrejötte jelentheti, de még progresszívebb lenne egyesek szerint, ha a hagyományos szabadkőműves szervezetek nyitnák meg kapuikat a nők előtt. Erre már van is példa, a Francia Nagyoriens 2010-ben az egyes páholyaira bízta, hogy felvesznek-e nőket, vagy homogén férfipáholyok maradnak. A döntés következményeként a páholyok 80%-a elvben elfogadta a nők felvételének lehetőségét, de ténylegesen csak néhány száz nő lett tagja az 50 ezres létszámú Nagyoriens valamelyik páholyának.[36]

A Magyarországi Nagyoriens álláspontja felemás, a női és vegyes páholy tagjait elismeri szabadkőművesnek, részt vesznek velük közös rituális munkákon, de egyes saját szertartásos összejöveteleiken nem jelenhetnek meg a női szabadkőművesek. A mai magyarországi női és vegyes szabadkőműves-páholyok külföldi eredetűek, de itthon is volt egy-egy példa nők iniciálására.

Abafi Lajos, a 18. századi magyar (és osztrák) szabadkőművesség történetírója beszámol például arról, hogy Heinzeli Márton, az „Erényes utazóhoz" címzett eperjesi páholy vezetője 1778-ban felavatott három nőt[37] szabadkőművesnek.[38] Ők szerettek volna még több nőt felvenni és külön női páholyt alapítani, ám ezt Heinzeli bécsi feljebbvalói megtiltották.

A következő nevezetes eset az volt, amikor Hadik-Barkóczy Ilonát 1875-ben felvették szabadkőművesnek Magyarország Nagy-Oriensének Ungváron működő „Egyenlőség" nevű páholyába. Felvételét azonban bürokratikus hiányosságokra hivatkozva érvénytelenítették, bár támogatója Pulszky Ferenc, a Magyarországi Jánosrendi Nagypáholy nagymestere volt.[39] A Nagyoriens Pulszky közreműködését provo-

35 Napi hír, hogy 2018. március 10-én megalakult Bulgária Női Nagypáholya. Lásd: http://blogs.lexpress.fr/lumiere-franc-macon/2018/03/16/grande-maitresse-et-ex-miss-bulgarie/
36 François Koch, *Au GODF: mais où sont les femmes ?*, La Lumière 2011. 04. 07., http://blogs.lexpress.fr/lumiere-franc-macon/2011/04/07/au-godf-mais-ou-sont-les-femmes.
37 Abafi Lajos, *A szabadkőművesség története Magyarországon*, Akadémiai–Reprint, Budapest, 1993, 228.
38 Jellemző, hogy e nők nevét nem jegyezték fel, csak annyit tudunk, hogy Pottornyai Imre, Berzeviczy Imre, Kapy József és Krasznecz Imre feleségei közül hármat avatott fel Heinzeli. Lásd: http://szk.referata.com/wiki/Három_magyar_szabadkőműves_nő
39 Az eset részletes ismertetését lásd: Vári László, *Hadik-Barkóczy Ilona és a szabadkőművesek*, Aetas 2012/3., 49–62.

kációnak tartotta, s tiltakozásuk eredményeképpen Pulszky egy évig nem lehetett nagymester.

Apraxin Júliát ugyan Madridban vették fel 1880-ban az „Ibéria Testvérisége" (Fraternidad Iberia) nevű szabadkőműves-páholyba, de ő orosz nemzetisége mellett magyarnak is vallotta magát, mivel fiatalkora óta Magyarországon nevelkedett.

Supka Géza nagymester 1948-ban létrehozta Magyarországon az „Eastern Star" nevű, amerikai eredetű, a szabadkőművességhez kapcsolódó női társszervezet hazai Főkáptalanját, amely öt káptalanból állt. A tagságot 22 nővér (szabadkőművesek nőrokona) és három férfi szabadkőműves alkotta, a főtitkár Rónay Mária, Supka[40] barátnője lett.[41] [42]

Páholyházak

A páholynak mint szervezeti egységnek az értelmezésén kívül egy másik jelentése is van, a helyiség, amelyben a munkák folynak. A kezdetekben ez lehetett egy fogadó vagy szálloda különterme, vagy akár egy

40 Supka elkötelezettségét a nők bevonására a szabadkőműves munkákba egyesek azzal honorálták, hogy a háta mögött Géza néninek nevezték...

41 Vári László, *Eastern Star káptalan Magyarországon*, Aetas 2016/4., 145–159.

42 A Symbolikus Nagypáholy rendszerváltás utáni újjáalakulása után is szóba került (nagymesteri szinten) az „Eastern Star" rend hazai létrehozása, de ez végül nem valósult meg.

magánházban kialakított helyiség. A szabadkőművesség szervezeti kereteinek megszilárdulásával szinte követelménnyé vált a rituális munkák lebonyolításához megfelelően kialakított saját páholyépület létrehozása, birtoklása.

Ma a Symbolikus Nagypáholy és páholyai Budapesten egy lakásból átalakított páholyban végzik szertartásos munkáikat. Vidéki páholyaiknak nincs saját páholyhelyiségük. A Nagyoriensnek szintén a birtokában van egy, a célnak megfelelő páholyterem és kiegészítő helyiségek, amelyben páholyai dolgoznak, és amelyet bérbe adva használhat a női és a vegyes páholy is. A Nagyoriens vidéki páholyainak sincs saját páholyhelyiségük. A Tolerancia és Testvériség vegyes páholy legújabban szintén berendezett egy saját birtokban levő páholyt, s átköltözött ide a Nagyorienstől bérelt páholyhelyiségből. A régi Jánosrendi Nagypáholy és a Nagyoriens (és páholyai) sokáig küzdöttek a saját páholyhelyiség hiányából fakadó problémákkal, gyakran kellett költözniük és újra berendezkedniük.

Az első hosszabb ideig használt és megfelelően kialakított bérleti konstrukcióban sajátjaként kezelt páholyépületet a Nagyoriens hozta létre 1876-ban. Az akkori Váczi körút és Gross Feldgasse (Nagymező utca) sarkán épült bérházba beletervezték a rituális munkák végzésére szolgáló „műhelyt" és a nagypáholy szervezetét kiszolgáló irodákat, helyiségeket. A földszinten vendéglő helyezkedett el, ebben lehetett vakolni (szertartásos étkezéseket rendezni). A mai Bajcsy-Zsilinszky út 45. számú épületében ma már szinte semmi sem emlékeztet a páholyházi múltra.

A Nagyoriens páholyai tíz évig használták ezt a páholyházat, majd a Jánosrendiekkel való unió után a Symbolikus Nagypáholynak lett a páholyépülete. A megnövekedett használat – az egyesüléssel megszaporodott az itt dolgozó páholyok száma – terhelését viszont már nem tudta kiszolgálni. Ezért új, teljesen saját birtoklású nagy páholyház építését határozták el, amelybe többéves kivitelezési munkák után, 1896-ban költöztek be, majd avatták fel ünnepélyesen. A Podmaniczky utca 45-ben levő páholyház kívül és belül is reprezentatív kiképzésű lett, egy nagyobb, nagypáholyi célokra és négy kisebb, az egyes páholyok számára szolgáló műhelyt (más néven szentélyt) alakítottak ki benne a szervezeti élethez szükséges irodák és a vakolási díszterem mellett.[43]

43 Keresztessy Csaba, *A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy páholyháza (Budapest, VI. Podmaniczky utca 45.)*, Műemlékvédelmi Szemle 1995/1–2., 5–52.

A nagypáholyház műhelyeit a budapesti, saját páholyépülettel nem rendelkező páholyok használták. Néhány budapesti páholynak (Galilei, Világosság) és számos vidéki páholynak sikerült saját páholyházat felépíteni, berendezni. Ezek nagy része átalakítva fennmaradt.

A Podmaniczky utcai nagypáholyházban az első világháború elején kórházat rendeztek be a szabadkőművesek, a Tanácsköztársaság lefoglalta azt és átadta szakszervezeti székháznak, majd a Horthy-rendszerben a MOVE[44] nevű ellenforradalmi szervezet rendezkedett be itt. 1945 után kezdetben a Parasztpárt használta, de aztán az újjáalakult Symbolikus Nagypáholy visszakapta a háború során megrongálódott épületet, amelyet amerikai szabadkőműves szervezetek anyagi támogatásával sikerült helyrehozni. 1950-ben, a nagypáholy feloszlatása után a Belügyminisztérium vette birtokába, és a rendszerváltásig egyik részlege működött itt.

A rendszerváltás után alakult két nagypáholy megpróbálta visszaszerezni az épület tulajdonjogát, de ez több kísérlet után sem sikerült. A nagypáholyház többszörös tulajdonoscseréje után elkezdődött szállodává való átalakítása, amely azonban a külső felújítás után félbeszakadt.[45]

A páholymunka fogalma

Az eddigiekben sokszor előfordult az a kifejezés, hogy a szabadkőművesek a páholyban „dolgoznak". Mit jelent ez? A szabadkőműves szóhasználat és szimbólumaik az operatív, tényleges kőművesmunkát végző szervezetekre vezethető vissza, de már nem köveket munkálnak meg, hanem saját magukat és társaikat akarják jobb emberré alakítani, nevelni. Ezért ezt spekulatív vagy szimbolikus szabadkőművességnek hívják.

Ma ez azt jelenti, hogy a páholy-összejöveteleket szertartásos keretek között bonyolítják le, ősi, szimbólumokat használó rögzített szövegekkel és tevékenységekkel (mai kifejezéssel élve: drámajátékkal). A hagyományos tevékenységek a beavatás (iniciálás, inasfelvétel), a díjemelés (legényfokra emelés) és a mesterré avatás. A magasabb fokoknak is külön, gyakran igen bonyolult rituáléja van. A páholymunka során szintén rituális keretek között bonyolítják le a minden szervezet működését szolgáló rendszeres választásokat, például a nagymester általában három évig marad hivatalában.[46] De itt határoznak a páholyt érintő kérdésekről is, pénzt és felajánlásokat gyűjtenek jótékonysági célokra. Magyarországon ma is számos jótékonysági szervezetet alapítottak és támogatnak[47] a szabadkőművesek, ha nem is több százat, mint fénykorukban.

A munkákon a kontinentális szabadkőművességben szokásos még előadások tartása (rajzolatok) és ezek megvitatása is. Ez az angolszász szabadkőművességből hiányzik. Speciális célú munkák az oktatómunka, a gyászmunka, a dísz- vagy ünnepi munka és a közös munka (más páholyok tagjaival).[48]

Vakolási munkának nevezik a páholymunka utáni többé vagy kevésbé ünnepélyes közös étkezést. Ezeknek gyakran külön szertartásrendje van.

A fehér munkákon nem szabadkőműves meghívottak, a nővérmunkákon nőrokonok is részt vehetnek. Ilyesmire manapság is gyakran van példa, egyesekre az ismerősök értesítése mellett az internetre, Facebookra is meghívókat küldenek ki.[49]

44 Magyar Országos Véderő Egylet.

45 Szabadkőműves Wiki: http://szk.referata.com/wiki/A_Magyarországi_Symbolikus_Nagypáholy_páholyháza_Budapesten

46 A Nagyoriens esetében ez napjainkban úgy működik, hogy egy évre választják a nagymestert, de egymást követően kétszer még újraválasztható. Lásd: *A Magyarországi Nagyoriens Szabadkőműves Nagypáholy Alapszabályai*, [Budapest], 2010, 14. Annak idején viszont Pulszky Ferenc egy év kényszerű kihagyással 18 évig volt nagymester. Joannovics György pedig közel negyven évig volt a korabeli nagytanács vezetője.

47 Ezek a NAV kiadványaiban, weblapján is megtalálhatók az 1%-ra jogosult szervezetek listájában.

48 Néhány érdekes rajzolat: K.V.L, *A fekete hattyú*, „A Fény Oszlopai" páholy, 2018. 04. 02., https://fenyoszlopai.hu/olvasnivalok/k-v-l-a-fekete-hattyu; Schiller Róbert, *Mindig egy nyelvet beszélünk*, „Galilei" páholy, 2018. 04. 02., http://www.galilei.hu/rajzolat/feny_bevitele.pdf; Kétes András, *Progresszió, regresszió, frusztráció, agresszió*, „Sas" páholy, 2018. 04. 02., http://www.saspaholy.hu/site/rajzolat9.html; *Jászi Oszkár és szabadkőműves társai*, „Jászi Oszkár" páholy, 2018. 04. 02., http://www.nagyoriens.hu/mno/?p=252; *Nem szeretem a hivatásos ateistákat*, „Universum" páholy, 2018. 04. 02., http://www.universumpaholy.hu/oldalak/fejlec.php?id=rajzolat_hivatasosateistak; *Internet és etika*, „Zsolnay" páholy, 2018. 04. 02., https://www.scribd.com/document/29483604/Internet-es-etika; *A nők szabadsága*, „Napraforgó" páholy, 2018. 04. 02., http://napraforgopaholy.hu/2018/03/14/a-nok-szabadsaga/

49 Néhány érdekes fehér munka: *A gyermekvédelem és a gyermeknevelési problémák társadalmi hatásai*, „Egyenlőség" páholy, 2002. április 22.; *Világosság*, Magyarországi Symbolikus Nagypáholy, 2005. február 5.; *Feltáruló szabadkőművesség*, Magyarországi Nagyoriens, 2005. március 5.; *Fehér munka a matematika és zene kapcsolatáról*, „Tolerancia és Testvériség" páholy, 2008. április 5.; *Megemlékezés a Martinovics páholy 100 évéről*, Magyarországi Nagyoriens, 2008. május 23.; *Szabadkőműves piknik Dégen*, Magyarországi Nagyoriens, 2009. június 20.; *Az aranymetszés – valóban univerzális törvényszerűség?*, „Tolerancia és Testvériség" páholy, 2011. január 27.; *A szabadkőműves Liszt Ferenc – ünnepi megemlékezés*, Magyarországi Nagyoriens és a „Tolerancia és Testvériség" páholy, 2011. szeptember 23.; *Az ezotéria mint a beavatottak tudása (ősi szimbólumok)*, „Tolerancia és Testvériség" páholy, 2017. május 5.

Néhány érdekes fehér munka:

A gyermekvédelem és a gyermeknevelési problémák társadalmi hatásai, „Egyenlőség" páholy, 2002. április 22.

Világosság, Magyarországi Symbolikus Nagypáholy, 2005. február 5.

Feltáruló Szabadkőművesség, Magyarországi Nagyoriens, 2005. március 5.

Fehér munka a matematika és zene kapcsolatáról, „Tolerancia és Testvériség" páholy, 2008. április 5.

Megemlékezés a Martinovics páholy 100 évéről, Magyarországi Nagyoriens, 2008. május 23.

Szabadkőműves piknik Dégen, Magyarországi Nagyoriens, 2009. június 20.

Az aranymetszés – valóban univerzális törvényszerűség?, „Tolerancia és Testvériség" páholy, 2011. január 27.

A szabadkőműves Liszt Ferenc – ünnepi megemlékezés, Magyarországi Nagyoriens és a „Tolerancia és Testvériség" páholy, 2011. szeptember 23.

Az ezotéria mint a beavatottak tudása (ősi szimbólumok), „Tolerancia és Testvériség" páholy, 2017. május 5.

Itt kell megemlíteni még a Symbolikus Nagypáholy skót rítusa által támogatott, Galilei Fórum néven az Óbudai Társaskör Pinceklubjában évente megtartott nyilvános előadás- és vitasorozatot.[50]

A rendek közötti közeledés legújabb, örvendetes lehetőségét nyújtja Magyarországon az „Inaslépés" néven futó szemináriumsorozat. Ezeken a nem rituális összejöveteleken a szabadkőművesség történetéről, szimbólumairól, a rituálék összehasonlításáról és filozófiai kérdésekről cserélnek eszmét bármelyik szabadkőműves rend felavatott tagjai. Ez a kezdeményezés talán az egész világot tekintve is unikális jellegű.

A páholymunkák során az önfejlesztés megvalósítását jelképes hasonlattal leírva: a durva követ csiszolják. A szabadkőműves munkákon részt vevők megtanulják az adott kor kulturált társadalmi érintkezési formáit. A szabadkőművest a páholyban különféle tisztségekre választhatják meg: a kapuőrségtől kezdve a főmesterségig vagy akár a nagymesterségig. Ezeken keresztül megtanulható a vezetés, az emberekkel való foglalkozás tudománya, megfigyelhetők és értelmezhetők a csoportdinamikai folyamatok. S míg a szabadkőművesek az előadások során explicit tudáshoz juthatnak, addig ez utóbbi az implicit, – mai szakkifejezéssel élve – tacit tudás megszerzésének lehetőségét nyújtja,

50 https://obudaitarsaskor.hu/index.php/hu/kerses-placeholder?searchword=Galilei Fórum&searchphrase=all.

amit a szabadkőművesek egész életpályájuk során hasznosíthatnak. Mint minden közösségben, itt is gazdagodik az egyes tagok kapcsolatrendszere, és a sokszínűségnek köszönhetően tágul látóköre, sokféle ismeretre tehet szert.

A szabadkőművesség jövője Magyarországon

A páholyok szabad és legális működése olyan lakmuszpapír, amely megmutatja, hogy egy ország, egy társadalom demokratikus, békés életet él-e. Mindig diktatúrák tiltják be, s mindig válságok esetén, a szabadság elfojtására tett lépések során erősödik fel a szabadkőműves-ellenes összeesküvés-elméletek híveinek hangja. Gondoljunk csak a cári Oroszországtól a 20. századi európai diktatúrák[51] példáján át akár Pinochet Chiléjére.

A magyarországi szabadkőművesség működését különálló szakaszokra bontják a betiltások időszakai. A 18. században 1749–1795 között, majd 1869–1920, 1945–1950 és végül napjainkban 1989-től kezdődően dolgoztak folyamatosan a jelentős hazai nagypáholyok. Ha megvizsgáljuk e periódusok időtartamát, azt látjuk, hogy a kerekítve 45, 50, 5 és máig 28 éves működések közötti 75, 25 és 40 éves – szabadkőműves szóhasználattal – „sivatagi vándorlások" összességükben még mindig meghaladják az aktivitások összes idejét.

A jelenlegi megszaporodott támadások semmiképpen nem jó előjelek a hazai szabadkőművesség, de az egész magyar társadalom számára sem.

51 Megjegyzendő, hogy Kubában mindmáig folyamatosan működnek a szabadkőműves szervezetek. Lásd: Szarka Evelin, *Szabadkőművesség: egy régi-új civil erő Kubában*, Valóság 2015/5., 100–105.

Írta:
Farkas
Balázs
Szertartások
Rajzolta:
Juhász
Ernő

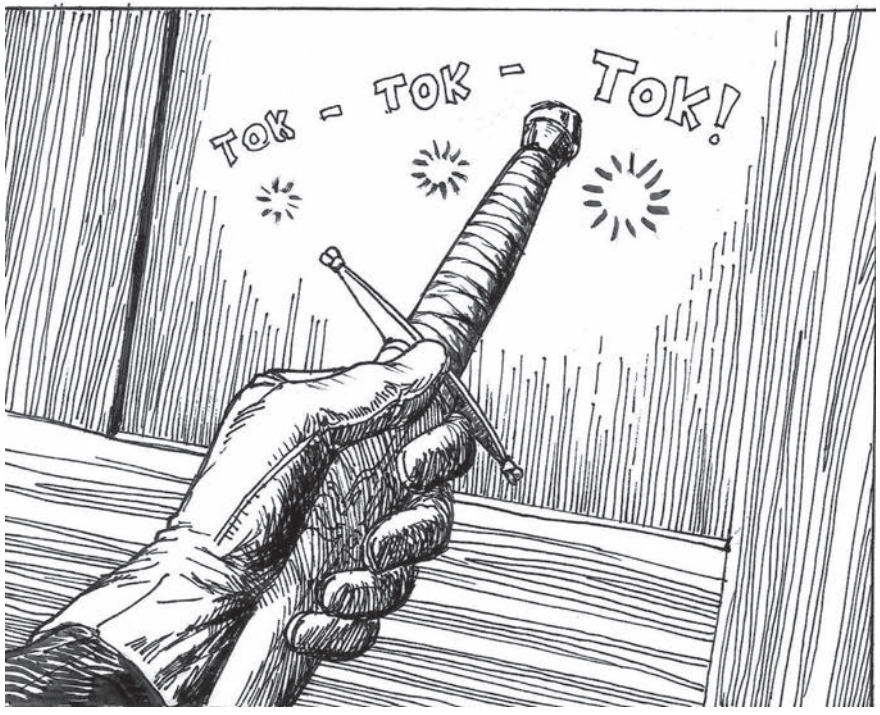
TOK - TOK - TOK!

Számolom a napokat. A számok biztosak.

Tizenötezer napja élek.
Sok fáraónak ennyi sem adatott meg.
Krisztusnak sem.
Számít tehát hány napot éltem?
Létezik másfajta mérce is?

ΛΝΩΘΙ ΣΕΑΥΤΟΝ
BIBLIA SACRA VULGATA
תלמוד ירושלמי
Ha létezik, melyikben bízhatok meg igazán?

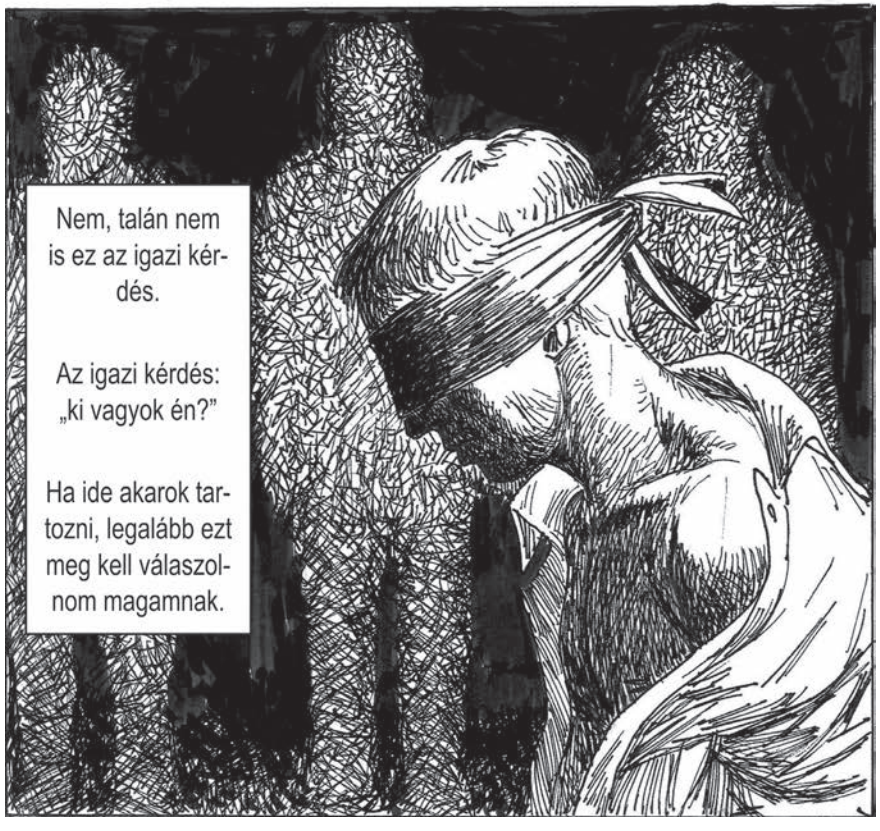
Nem, talán nem is ez az igazi kérdés.
Az igazi kérdés: „ki vagyok én?”
Ha ide akarok tartozni, legalább ezt meg kell válaszolnom magamnak.

Talán éppen ezért vagyok itt. Hogy megértsem az életem értékét.

De mégis hogyan mérik az ember értékét?
Mi van, ha valaki értéktelennek tűnik...

...olyan dolgokban, amelyek soha nem is számítottak neki?

Tudhatom-e biztosan, hogy azok a dolgok, amelyek nekem számítottak, értékesek? Tanultam, éltem, dolgoztam. Építettem is? Hinnem kell, hogy igen.

Itt vagyok hát. Ez jelentené a legnagyobb erényeket?
És ha vannak nagyobb erények, azok szerint éltem?

Azt hiszem, a világ túl összetett ahhoz, hogy egyszerűen kimondhassuk ezeket a dolgokat.

Az igazság keresése felemészti az időt. A sötétbe vezet. A mélybe. Azt hiszem, az emberi lélekről beszélek. Mi a nyitja?
Visita Interiora Terrae
Rectificando
Invenies Occultum Lapidem
Ezen a szinten olyan dolgokkal szembesülök, amelyeket nem lehet máshogy kifejezni, mint szimbólumokkal. Szertartásokkal. Felismerem őket. Az életünk többnyire szertartásokból áll. Ebben a zűrzavarban máshogy nem szerzek válaszokat.

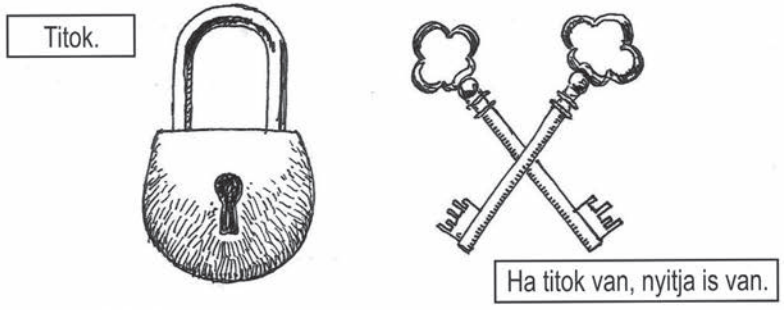

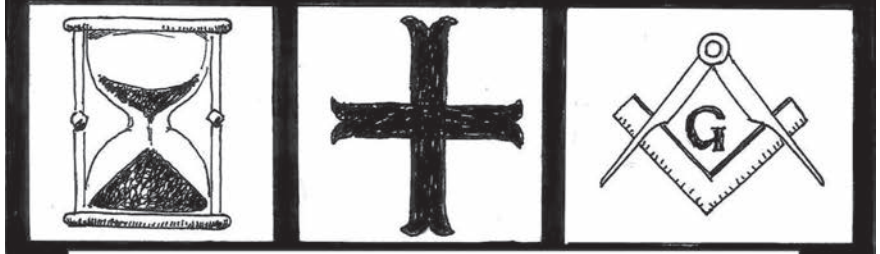

Szertartások, szimbólumok. Máshogy nem mérhető az ember, igaz? Maga az ember is egy enigma.

KRITIKA

Szécsi Noémi

Egyformák vagytok

Magvető Kiadó
Budapest, 2017

Szarvas Melinda

TÁRS[...]BÍRÁLAT

Az *Egyformák vagytok* című regényt csakis egy szokatlanul bátor és elegánsan magabiztos szerző írhatta. Szécsi Noémi legújabb műve mentes minden írói allűrtől, a szöveg izgalmas formai megoldásai és összetettsége nem hivalkodó, és nem demonstrálja erőszakkal szerzője szakmai nagyságát – amelyről pedig épp ekként győz meg.

A fülszövegből kiderül, hogy az *Egyformák vagytok* című művet egy trilógia harmadik darabjaként is értelmezheti az olvasó, amelyben Szécsi a 2011-ben és a 2013-ban megjelent regényei világát folytatja, amennyiben a most kiadottban is feltűnnek „a Bárdy család történetének a *Nyughatatlanok*ban és a *Gondolatolvasó*ban megismert szálai". Csakhogy a mostani regény ízig-vérig kortárs közegben játszódik, a 19. századi Bárdy család emigráns tagjainak levelezése az egyik elbeszélő, a történész Emília kutatásaihoz szolgálnak forrásul. Az *Egyformák vagytok* nemcsak hogy önállóan is érvényes regény, de jó eséllyel fordíthatja a korábbi művek felé az olvasót, ha és amennyiben az illetőnek ez lenne az első olvasmánya a szerzőtől.

Szécsi Noémi új műve sodró lendületű, az elbeszélői szólamok elevenek, s ami az *Egyformák vagytok* egyik legnagyobb erénye, az a rendkívül intelligensen adagolt irónia és önirónia, amellyel az elbeszélők saját magukhoz és környezetükhöz viszonyulnak. A regény három nagyobb részt tartalmaz, melyek további számozott fejezetekből állnak. A szerző két női önelbeszélővel dolgozik, egyikük a már említett Em, másikuk pedig a kiadói jogász, Elza. Mindketten vidékről kerültek Pestre, ám a regény jelen idejében már harminc fölött járó felnőtt nőkként szerepelnek. Szécsi nagyon finom megoldásokkal vezeti szövege idővonalát: egy-egy mozdulat vagy felbukkanó szereplő indít be újabb és újabb eseményszálakat, vagy alakít ki helyet egy múltbeli epizód elmesélésének. A felidézett emlékek értelemszerűen további helyszíneket is bekapcsolnak a regény világába: Budapest mellett a magyar vidék, valamint Frankfurt, de még Finnország is az elmesélt események hátterét adja. Nemcsak a főváros-vidék ellentét sejlik föl a történetek mögül, de a nemzetközi konferenciákon előadó Em révén a magyar és a nyugati tudományos közeg közti (részben például anyagi) különbség is. Noha az *Egyformák vagytok* a legkevésbé sem didaktikus vagy demagóg, azt a halvány, ám annál izgalmasabb árnyalatot adó társadalombírálatot, melyet a sorok mégis hordoznak, hiba lenne elvitatni.

A képmutatás, a karrier érdekében történő életkonstruálás jellemzi a Szécsi által leírt világot, az ebben élő szereplők számára – épp a közeg miatt – a látszat szükségszerűen az érvényesülés érdekében válik kiemelten fontossá. „[Ö]sszehúztam magamon újszerű, nehéz, vastag, címkéje szerint Marks & Spencer gyapjúszövet kabátomat, amit kilósan vettem bálabontáskor" (40). Beszédes írói döntés, hogy a két elbeszélő közül Elza névváltoztatást követően vette fel nevét, mely eredetileg Erzsébet volt. A kérdés az elbeszélő számára adott: ez „nem egyfajta ironikus gesztus-e, a tudatosan épített önéletrajz egyik eleme, sőt sarokpontja, a »saját élet« narratív mozzanata"? (54) Az ebben az idézetben használt irodalmi kifejezések (például „narratív mozzanat") nem véletlenül, esetleg stíluskeveredés okán kerültek a szövegbe. Az első részben a barátnők egy belvárosi lakásétterem luxusházibuliján vesznek részt, elit és értelmiségi társaságban. Ezt a (felidézett időktől függően: egyetemi, kutatói, értelmiségi) közeget és benne a saját helyüket is a már korábban említett iróniával szemléli mindkét elbeszélő. Ha úgy tetszik, az *Egyformák vagytok* című regényben nemcsak a társadalom-, de a „társaságbírálat" is helyet kap. „Itt mindenkinek van a fiókjában egy regénykézirat – mutatott a lakásétterem irányába Elza, mintha egy tébolyda

kapujában állna. – Nálunk mindenki nagyon érzékeny, kreatív ember" (94). „[A]z ember szimplán csak szeret olvasni, de ettől képes azt képzelni magáról, hogy érdekli az irodalom […]" (93). A regény minden részletét átitató irónia kimondottan élvezhető és friss humort is biztosít a kötetnek, igazán élvezetes olvasmánnyá téve azt.

Mai nemzetközi aktuális eseményeket is felidéz az írónő regénye, s elbeszélői révén ezt is olyan ironikus hangnemben teszi, amely ezekkel a nem is oly régi történésekkel kapcsolatban még egészen szokatlan. „Hirtelen huzat futott át a lábaim között. A hideg fuvallatot ajtócsapódás és éles női sikolyok követték. Csak akkor lettem benne bizonyos, hogy nem egy Allahu Akbart kiabáló maszkos öngyilkos merénylő tört be az utcáról a konyhaszemélyzet közé, amikor a székemet finoman megbillentve kitekintettem a folyosóra, ahonnan a bejáratra is ráláttam" (26). Szécsi a magyar viszonyokról, közéleti jelenségekről, témákról is hasonló bátorsággal beszélteti hőseit: „Ha mártírarcot vágtam, az csak azért lehetett, mert alaphelyzetben ezt a kifejezést veszi fel az arcom. Trianon lehet ennek is az oka, esetleg a magyar parasztba beleivódott ezredévnyi szenvedés. Stabat Mater dolorosa, az örök női kiszolgáltatottság fiziognómiás leképeződése. Semmi komoly" (37).

Szécsi Noémi regényének egyik kulcskérdése, hogy mennyiben uralhatja és alakíthatja önállóan a saját életét egy nő. Fontos hangsúlyozni, hogy a benne tárgyalt szempontok ellenére sem válik az *Egyformák vagytok* tisztán női problémákat tárgyaló regénnyé, ennek veszélyét az előzőekben bemutatott irónia és fanyar humor sikerrel mérsékeli. Az azonban kétségtelen, hogy női elbeszélőkön keresztül elsősorban a nők érvényesülésének lehetőségeit és módjait ismerheti meg közelebbről az olvasó. Noha fiatal, harminc feletti női elbeszélők szerepelnek a regényben, az öregség és az öregedés az, amellyel meg kell tanulniuk szembenézni. „Azt mondják, harminc felett dönteni kell, miről mondasz le, a fejedről vagy a testedről" (20). Ez a női öregedéshez kapcsolt kérdéskör tartogat intimebb és épp ezért erősebb gondolatokat is. „Ha az egyetemről hazafelé menet az Aranypókban negyven feletti nőket fehérneműt vásárolni láttam, önkéntelenül mindig arra kellett gondolnom, hogy az orvosi vizsgálatokhoz veszik az ünneplő melltartót, kórházba a hálóinget" (57).

A regény címe is elsősorban az imént említett tapasztalatokhoz kapcsolható: nők tűnnek egyformának, mégpedig többnyire az öregedésük révén, noha maga a címbe emelt mondat először Em testvérének szájából hangzik el; egy felidézett gyerekkori buszozás alkalmával mondta a két barátnőnek: „Egyformák vagytok – fordult el Bandika műboszszankodással" (44). Nemcsak az emberi mivoltból is adódó közös tapasztalás az, ami a nőket az öregedés által sújtja, de tagadhatatlanul jelenvaló előítéleteket is megidéz Szécsi regénye. Mindkét elbeszélő – noha igyekszik kifelé titkolni – bizonytalan a saját szakmai pozícióját illetően, tudniillik hogy azt minek is köszönhetik, és miképpen tudják megtartani. Az *okos* és a *csinos* nők kreált, elkülönített kategóriájának közös halmazát keresik, és ezt a maguk személyével igyekeznek igazolni a főhősök. Kimondottan jót tesz a regénynek, hogy minden kiemeltebb, a nőket érő előítéletnek van női igazolója is. Az egyik idősebb szereplő mondja a következőt (megerősítve az imént említett kategóriák határait): „[r]égen én is ilyen csinos voltam, pedig elég okos vagyok" (65).

A történetben az egyik, leginkább kibontott szerelmi viszony Emília és az egyetemi tanára között szövődik – ketten járnak a korábban már emlegetett Bárdy család idősebb leszármazottjához, Mädyhez levélkéziratokat olvasni és tanulmányozni. Az egyetemista kutató és az idősödő hölgy közötti kapcsolatot női féltékenység mérgezi. A zárórészben újra Em az egyes szám első személyű elbeszélő (a második részt Elza narrálta), de már idősebb, mint az emlékként felidézett egyetemista időkben, mikor elkezdte látogatni Mädyt. A regény végén az öregedés az, amely egyformának mutatja a két nőt. Az olvasók által eleve idősebben megismert hölgy mondja az elbeszélőnek: „[e]gyformák vagyunk. […] Először is: elkezdtél öregedni" (216). Szécsi Noémi bravúrosan oldja meg azt a paradoxont, amely alapján a regény keretei között az *öregedés* nem egy folyamatnak, sokkal inkább egy időtlen állapotnak tűnik, melyet elérve minden nő egyforma. Annak szövegbeli érzékeltetéséről van szó, miszerint a saját maga öregedésének ütemét senki sem észleli, az egyformaságot lehet tapasztalni, s a külső átalakulást, amely remélt és feltételezett belső változással nem is feltétlenül jár együtt, *egyszer csak* észleli az ember. Ahogy a fülszövegben olvasható: „ráébredünk, hogy saját életünk szereplői, köztük mi magunk is, kísértetekké váltak". Vagy ahogy az általa narrált második részben Elza saját magáról állítja: „[u]gyanaz a gonosz, hisztis, hiú, karrierista szuka vagyok, aki mindig voltam […]" (147).

Ez a szempont, az egyformaság kérdése megjelenik a nők és férfiak közötti viszonyokban is („Nem igaz, hogy nincs bennünk semmi közös – írta a pasim sms-ben" [87]), de nincs olyan mélységben kibontva, ahogy a nők közötti kapcsolatokban. Az *Egyformák vagytok* oldalain felsejlő párkapcsolatokat, férfi-nő ismeretségeket inkább a kiszolgálta-

tottság, a hatalmi pozíciók elosztásának kérdésessége jellemzi. Túlzás nélkül állítható, hogy a Szécsi által megírt férfi szereplők nem kimondottan szimpatikusak, de nem is ellenszenvesek. A szerző remek érzékkel tolmácsolja az elbeszélő nők hozzájuk (és rajtuk keresztül saját magukhoz) való ambivalens viszonyát, némi „társbírálatot" is csempészve regényébe.

Az egyformaság megállapítása szükségszerűen sematizálást, bizonyos mértékű felszínességet feltételez, mely jellemzi is a Szécsi Noémi által bemutatott világot. Megbújik az olyan, szinte hétköznapinak tűnő témafelvetésekben is, mint amilyenekhez hasonló sok elhangzik a regényben felvonultatott társaságok beszélgetéseiben: „[s]zia, éppen arról beszélgetünk, hogy az arisztokraták pont olyanok, mint a zsidók" (69). Szécsi egy ismerős, kortárs világot mutat be *Egyformák vagytok* című művében, melyet a rendkívül okosan mért iróniának és humornak, valamint az idősíkok ügyes és könnyed variálásának köszönhetően élvezet olvasni. A remekül megválasztott cím által kínált kívülállás pedig meghagyja mindenki számára azt az illúziót, hogy a regényben olvasottak (legyen az az öregedés vagy a bemutatott közegeket ért gúnyos-ironikus jellemzések) rá nem vonatkoznak, elvégre nem egyformák vagyunk, csak vagytok.

Karafiáth Orsolya

Szirén

Scolar Kiadó
Budapest, 2017

Réti Zsófia

NEM SZIRÉN, ARIADNÉ

Szirén. Szépség, báj, romlás, pusztulás. Általában a csábítás elég egyértelmű jelölője, itt azonban egyfajta kiszolgáltatottság is kapcsolódik a fogalomhoz: „az éppen aktuális szirén" (101), akit az éppen aktuális pártfogó a szárnyai alá vehet, ha tetszik neki, ha nem. Különös, első pillantásra értelemzavaró kettősség ez, Karafiáth Orsolya kötetében viszont mintha épp ez a kétértelműség tenné jelentésessé. A *Szirén* a mostanában mintha egyre többször felbukkanó műfajstruktúra, a mármár novellákká forgácsolt családregény (lásd például Grecsó Krisztián *Jelmezbál*ját) női aspektusát járja körül. A műfaj kikerülhetetlen sajátossága a ciklikusság, az ismétlés kényszere, az a roppant keserű tapasztalat, hogy a sors, a genetika, a szocializáció (egyéni meggyőződés szerint a felesleg törlendő) gőzerővel dolgozik azon, hogy magunk is újból elkövessük szüleink hibáit.

A *Szirén* esetében a szöveg bukéját az alkohol adja, de nemcsak az, hogy az alkoholhoz való (jellemzően rossz, de legalábbis bonyolult) viszony is öröklődik, akár nagyanyáról leányra, de az a kijózanító felismerés is, hogy az alkoholbeteg ember éppúgy ismétli rossz döntéseit, ahogy a családregény bűvös köréből sincsen mód kitörni. Innen a cím kettős értelmezhetősége: kísértés és kiszolgáltatottság.

A szöveg háromgenerációnyi nő, Nusi nagyi, Annuska és Kisanna („ebben az istenverte, rohadt családban mindenki Anna, üvöltött közbe

az eddig csendben meglapuló Zsófika" [6]) történetét beszéli el, főleg az utóbbi, az anyja és nagyanyja, a primadonna és az úrinő nyomdokaiba lépő fiatal lány szemszögéből. Az ismétlés imperatívuszát mutatják Kisanna azon próbálkozásai is, amelyek arra irányulnak, hogy valamiképp átalakítsa a nevét, az alapanyag, a palindrom ANNA név azonban újra és újra, különböző mintázatokban megjelenik benne: Kisanna, Manan, Miss Manna, majd vissza a gyökerekhez: Anna. A kronotoposzra egy-egy elejtett utaláson, a Koncz Zsuzsa-lemezeken és a kitelepítéseken kívül gyakorlatilag semmi nem utal, ezzel is időtlenségbe lökve a mintázataiban egyébként is repetitív sorsokat. Annyit azért sejteni lehet, hogy a harmadik generáció képviselője, Kisanna, valamikor a hetvenes évek Magyarországán születhetett, így a saga nagyjából az ötvenes évektől napjainkig követi nyomon a család sorsát.

A szöveg elején az olvasó még kétségbeesetten kutathat szerencsés életutak, Kisanna számára követhető modellek után, de viszonylag hamar rá kell ébrednie, hogy nem jön a segítség, a családból mindenki méltatlan arra, hogy példakép legyen. Ez részben azzal magyarázható, hogy a család történetében dominálnak a nők: nemcsak azért, mert erősebbek, érdekesebbek és tovább élnek, mint partnereik, hanem mert a szöveg kategorikusan eltekint a család férfi tagjainak részletesebb jellemzésétől. Mi sem támasztja ezt alá jobban, mint az az epizód, amelyben az elbeszélő képtelen az édesapjával érdemben beszélgetni annak halálos ágyánál, vagy amikor a nagyapa temetésén végül a nagymama kerül a figyelem középpontjába. A legitim példaképek hiánya másrészt azzal is magyarázható, hogy a *Szirén* erősen önéletrajzi ihletésű, ezért a családdal szemben megfogalmazott, könyörtelen vádiratként is működik. Míg az édesanya, Annuska iránt a regény képes valamennyi empátiát felkelteni, hiszen impulzív viselkedése ellenére nagyon is emberi, gyermekeivel törődő lényként jelenik meg, a nagymama, Nusi nagyi alakja számára ennyi feloldozást sem ajánl fel a szöveg. Ezt összegzik a felnőtt narrátor kiszólásai is: míg anyjával kapcsolatban sajnálatot fogalmaz meg („Szegény, szegény anya. Miért nem lépett ki ebből sokkal előbb? Miért hagyta, hogy ennyire lesüllyedjenek?" [164]), addig Nusi nagyi esetében maga is szóvá teszi, hogy nem volt méltányos vele szemben: „de közben azt is éreztem, hogy igazságtalan vagyok, engem sosem akart bántani, sőt senkit nem akart bántani" (177).

A háromnemzedéknyi nő érzékeny ábrázolása ellenére a szöveg mégis a legfiatalabb Annára helyezi a hangsúlyt, aki bizonyos mértékig

Karafiáth alteregójának tekinthető. Ebből a szempontból olyan családregény a *Szirén,* amely folyamatosan vallomásos énregényként fogalmazza újra magát, vagy éppen fordítva: olyan énregény, amely inherensen családregény is. Az ilyen esetekben mindig dilemma, hogy a vallomásos önéletrajziság mennyire képes izgalmas – és nem csak a téma miatt releváns – beszédpozíciót teremteni, de Karafiáth sikerrel veszi ezt az akadályt.

Ezt bizonyítja például az is, hogy a regényt kiegészítő vizuális és audiovizuális elemek (ilyen a borító, illetve a könyv mellé rendhagyó módon készített videoklip is) az öntükrözés/önsokszorozás alakzatait mutatják fel. A borítón látható zavart tekintetű, játékbabát szorongató nő, a könyvhöz készült klipben *(Adj inni)* szereplő énekesnő, Petrik Andrea, akit Zacher Gábornak kell a sörei mellől elrángatnia, az ő gyermeki alakmását játszó Voll Szonja mind ebbe a kategóriába tartoznak. Az alteregók sora azonban itt nem ér véget, hiszen a regényben nemcsak a különböző neveken megjelenő Kisanna/Anna tartozik ide, hanem a családregény másik meghatározó szereplője, Nusi nagyi is. „Te vagy egyedül az én véremből, mondta nekem, benned még van valami belőlem. És tényleg" (174). „Én mindig a kivételezett babája voltam, akiben leshette és csodálhatta önmagát, de nekem se több a szerepem, mint hogy a visszhangja, az élő emlékműve legyek, hogy emlékeztessem rá, milyen szép volt valaha, mert jaj, annyira de annyira hasonlítunk" (179). Ebből a nézőpontból lesz érthető az is, hogy a családregény és az énregény műfaji kategóriái ebben az esetben miért mosódnak össze.

Az önsokszorozás és főleg az öntükrözés eljárásai a kötet teljes egészére jellemzők. Néhol, mint például a kötet egyik legerősebb, *A képmás* címet viselő szövegrészében tematikus szinten is megjelennek („Néztem a beszűrődő sugarakat, alaposan szétverte őket az egész falat elfoglaló tükör, amiben egyébként szex közben végig magamat bámultam" [86]) – egyébként itt is újabb én-szupplementumokkal szembesülünk, például az Annáról készült festmény vagy a művész lánya esetében. A tükrözés alakzatai még szembeötlőbbek a kötetstruktúra szintjén. Érdekes, bár a kötet vége felé kissé erőltetettnek tűnő megoldás, hogy a *Szirén*t alkotó fejezetek/novellák felváltva szólnak egyes szám első (amikor Anna a felnőtt életét meséli el) és egyes szám harmadik személyből, amikor Anna – mintha terápiás céllal távolítaná el magától gyermeki önmagát – Kisanna életének epizódjairól számol be. A két hangot jól látható tipográfiai megoldás, Kisanna esetében egy toll, Anna történetei végén egy kis kalicka különíti el az oldalszám helyén.

A kötet első pillantásra laza lineáris időkezelést követő, véletlenszerű gyűjteménynek tűnik, azonban már a fülszöveg is figyelmeztet, hogy „valójában szinte mániákus tudatossággal megszerkesztett történet"-tel van dolgunk. *Őrült beszéd, de van benne rendszer.* E tudatos rendezés egyik legszebb példája a három középső, kitüntetett szerepbe emelt novella: úgy tetszik, mindhárom az identitás darabkáinak összeállíthatatlanságára, a reprezentáció kudarcára reflektál. A már említett, *A képmás* című szövegrész például a következő konklúzióval zárul: „Lesétáltam a Duna-partra. Órákig nézegettem, kerestem a szétmázolt vonásokban, a torz formákban magam. Csak akkor dobtam be a szarságot a vízbe, amikor végül egy pillanatra, ahogy a fény ferdén ráesett, mintha megláttam volna benne valamit" (94). A következő két novella, a Kisanna kirekesztettségéről számot adó *Egyedül* és a sikeres felnőtt Anna hányattatásait tematizáló *Csillog* egyaránt a valóság helyett kitalált történetek dicséretével végződik. Míg az előbbiben Kisanna irigyli azt az osztálytársát, aki olyan kiváló történeteket tudott gyártani az édesapjáról, addig a *Csillog* felnőtt főszereplője ráébred, hogy képes hazudni a gyerekkoráról: „Higgyék csak el, hogy milyen jó nekem. Innen már könnyű volt. Meséltem […] a hatalmas zsúrokról, amiket nálunk tartottunk! Anya felülmúlhatatlan szendvicseiről! Döbbenetes volt megtapasztalni, hogy a hazugság úgy ömlik belőlem, mint a zene" (109). Ugyanezen szövegrész elbeszélője említi, hogy időről időre ellátogat egy drogériába, és vesz néhány apróságot, „makulátlan, rendes tárgyakat" (108), hogy ellensúlyozza a lakásában, életében uralkodó káoszt. Lehetséges, hogy a következetes rendező elme ilyen látványos jelenléte is hasonló törekvéseknek tudható be?

Hasonlóan szépen, a szimmetrikus kötetstruktúrát keretbe foglalva kapcsolódik egymáshoz a *Szirén* első és utolsó fejezete, a *Kirepül* és *A madár.* Már a címükben is megjelenik a kötet egészén következetesen végigvitt madármotívum, amely nemcsak a fejezetek végét lezáró toll- vagy kalickaképekben, de a madár kifejezés számtalan asszociációjának fel-felvillantásában is tetten érhető. Ahogy azonban a *szirén* szó szimbolikája is különös, kontextusfüggő mellékjelentések irányába bomlik ki a szövegben, úgy a madár sem csak szabadságot, de egyúttal másokra utaltságot, függést és elsősorban feldolgozatlan értékvesztést implikálhat. Ezek kidolgozottságához képest a kötet motívumrendszerének többi eleme – főleg a döglött állatok többszöri használata – indokolatlannak, sőt akár hatásvadásznak is tűnhet, mintha egyedül ez a mozzanat lenne képes azt az olvasói katarzist (vagy éppen elcsüggedést) előidézni, amelyet egyébként a kötet egésze még a változó megszerkesztettségű szövegrészek ellenére is stabilan képes hozni.

A stratégiailag elhelyezett első és utolsó szöveg a kötet kiemelkedő pontjai, és különösen a kettő összeolvasása kínál egészen új belátásokat a szövegegészre nézve. *A madár* című fejezetben ugyanis kiderül, hogy az addig oly magabiztos narrátor, aki ihletetten volt képes a prozopopeia alakzatát használva, a különböző idiolektusokat már-már tapinthatóan megidézve már nem élő családtagjainak a saját hangját kölcsönözni, kezdi elveszíteni a fonalat, sőt, az is világossá válik, hogy az a bizonyos fonál talán soha nem is volt a kezében. Nem szirén, hanem fonalát vesztett Ariadné. Az emlékezés, a múlt elmondhatósága itt már korántsem magától értetődő adottságként jelenik meg: „Ki fogja eldönteni, hogy melyik történet valós? Egyáltalán, melyik emlék valódi? Talán a szétfutó, széttartó, szétfolyó évek végérvényesen összekuszálták a történeteiket" (184).

Ez utóbbi fejezetnek igen nagy szerepe van abban, hogy Karafiáth Orsolya új kötete nem, vagy nem csak „nyomor peep show-ként", már témája okán is rosszul- vagy jóleső ráismerést, elborzadást, a többgenerációs lejtmenetet mint látványosságot kínáló szövegként tűnik fel. Nem csak szirén, amely szép hangjával pusztulásba húz. Emellett egy gyógyulási folyamat színrevitele és életre hívása is, és egy olyan, igen időszerű szöveg, amely az önéletrajzi elbeszélhetőség és az emlékezés lehetőségeinek kérdései felől is releváns válaszokat képes megfogalmazni.

Király Kinga Júlia

Apa Szarajevóba ment

Kalligram Kiadó
Budapest, 2017

Tóth Anikó

NEM AZ A HŐS, AKI ELLENSZEGÜL

Király Kinga Júlia regénye, az *Apa Szarajevóba ment* nagyjából beváltja azokat az ígéreteket, amelyeket ez a különös cím magában hordoz. A személyesség, az idegenség, a történelmi kitekintés és az utazás mind a regény fontos elemei, ugyanakkor ez a kötet sok ponton zavarba ejtő, kibogozhatatlan kérdéseket is tartalmaz. A történet végére érve például maga a cím is újraértékelődik: amellett, hogy továbbra is rendkívüli erővel vonja magára az olvasó figyelmét, egy kicsit mintha a regényen kívül rekedne, mintha nem a cselekményből, a regény atmoszférájából fakadna, hanem egy ettől kissé független kreatív ötletből.

Ez a benyomás – mert annál több talán nem is lehet – abból ered, hogy bár a cím hangsúlyozottan egy szereplő, valószínűleg a főhős, Keller Jázmin hangját imitálja, mégsem egészen illik hozzá, hisz nem fejthető meg a mögötte rejlő beszédszituáció. Keller Jázmin, ez a félig magyar, félig román erdélyi lány a regényben egyszer sem szólítja apának az édesapját, aki nyolcéves korában, a szarajevói téli olimpia apropóján emigrált, és elhagyta őt. Ezt a férfit, akihez néhány szép emléken túl valójában nincs sok köze, inkább apámnak, vagy olykor apunak nevezi. Ha tehát Jázmin hangján kívánjuk hallani ezt a rövid kijelentést, hamiskásan hangzik, ha viszont más szájába adjuk a cím szavait, ki kell lépnünk a regény lényegéhez tartozó egyes szám első személyű

narrációból. Jázminon kívül talán csak az anya jelenthetné ki: *Apa Szarajevóba ment,* mintegy tisztázásképpen, megnyugtatásul, de ez az opció sem meggyőző, mivel az apa távozása után Jázmin és az anyja között szinte teljesen megszűnik mindenféle kommunikáció.

Arra a kérdésre, hogy van-e mindennek jelentősége, a Király Kinga Júlia által működtetett nyelv ismeretében egyértelmű igen a válasz. A szerző ugyanis különös gonddal választotta meg a kötet szavait, így azok nemcsak esztétikai minőségeket képviselnek, de lényegi jelentéstöbblettel is bírnak. A különböző nyelvekből – jobbára angolból, románból, németből – átemelt kifejezések a magyar szövegbe fűzve lassan kibomló üzeneteket alkotnak. Ezek az üzenetek azonban nem konganak olyan üresen, mint az apa búcsúszavai – „Az ördög a tudás szilárdnak hitt része. A szilárdnak hitt tudás" (7). – vagy a szervilitásról és az autorikus rendszerekről szóló, kontextusából kiemelt Kołakowski-idézet, amellyel az apa teleplakátolt egy erdélyi gyűléstermet. A Jázmin útjából kibontakozó gondolatsor ugyanis nem egy eszmefuttatás kiragadott darabjaiból áll össze, hanem egy sors, egy nagy belső küzdelem eredménye, amely a szülőkkel és így a kötet címével is szorosan összefügg.

Ez a küzdelem, ez az átalakulás pedig, bár nem független Keller Jázmin Szarajevón át Münchenig ívelő útjától, valójában inkább pszichés folyamat, azaz a főhős ön- és világképének átlényegülése. A tényleges cselekménynél tehát sokkal fontosabb az emlékek állandó beszüremkedése, a család felbomlásáról és a Jázmint végképp megnyomorító nagy szerelemről szóló töredékek sora. Az *Apa Szarajevóba ment* története egy ilyen emlékképpel kezdődik: a nyolcéves, megszeppent Jázmin és édesapja búcsújával. A kislány ekkor még nincs tisztában azzal, hogy apja az olimpiai láng hordozójaként elszökik, elsíel, és soha többé nem tér vissza a családjához. Egy napon azonban a már felnőtt, harmincas éveiben járó nő váratlan telefonhívást kap egy öregedő férfitól, aki, ahogyan egykor, Gelsominának szólítja, és meghívja magához Münchenbe. Jázmin, akinek sem állása, sem stabil párkapcsolata nincs, a hívást követően útra kel, hogy Szarajevón keresztül, apja útvonalán eljusson Németországba. Az út azonban nem egészen úgy sikerül, ahogyan azt ő elképzelte: Belgrádban megismerkedik a norvég Ask Burlefottal, akinek személyisége, a vele való szexuális kapcsolat és a közös boszniai utazás inkább a bizonytalanság és a bűn útján lendíti előre a főhőst. Jázmin az Asktól lopott pénzből, egy kisebb kitérővel végül eljut Münchenbe, és egy szállodában kezd dolgozni. A szállodai munka és a kiégett,

alkoholista apa azonban inkább taszítja a lányt, aki végül anyja hívására hazatér Erdélybe.

E visszatérés a kötet egyik legfontosabb motívumát, a kört, a körforgást hangsúlyozza, amely az utazás körútszerűségén túl konkrétan is megjelenik a regényben: elég, ha az olimpiai karikákra gondolunk vagy a Jázminnal Medzsugorjéban, majd Szarajevóban kalandozó Ask Burlefotra, amint egy hotel forgóajtajából próbál kiszabadulni. A szexualitással, a biztonságtudattal és az apa hiányával is összefüggő körforma azt a repetitivitást is jelképezheti, amely Jázmin gondolatait folyton az apáról, a családról vagy az elnyomó szeretőről szóló emlékekhez vezeti vissza. Az örökös visszatérés, visszacsúszás, a hibák, a vágyak, a különféle meghunyászkodások folytonos körforgása folytán mondhatja a főhős, hogy talán „egyáltalán nincs megérkezés" (28). Jázmin történetéből valóban ez bontakozik ki, ez tehát az egyik lényeges üzenet, az *Apa Szarajevóba ment* esetében azonban a puszta kijelentésnél jóval nagyobb súlya van a szentenciaszerű kijelentések folytonos átértékelődésének.

Így alakul át Jázminban a hős fogalma is. Miután Szarajevóban kifosztotta és sorsára hagyta a kórházban fekvő Ask Burlefotot, és egy kedves bosnyák nénit is átvert, Zágrábba tart, és ekkor végre van ideje gondolkodni élete legfontosabb kérdéseiről. Jázmin ezen az úton, amelyről hamarosan visszafordul, hogy jóvátegye a Szarajevóban elkövetett aljasságokat, a regény két legfontosabb gondolatát fogalmazza meg. Ezek közül az első a Ceaușescu-rendszerre utal, de annak gyötrelmeit nemcsak a rezsim működéséből eredezteti, hanem az egyén behódolásából, önsorsrontásából is: „Hogy mondhatnám el apámnak, hogy lám, a kárhozat mégsem egyetlen emberben testesült meg, hogy a szabadság hiánya nemcsak a rendszer hibája, hanem az önmaguk ellen fordított agresszió is felelős érte, ami ugyan tehetetlenségből fakadt, de minden egyes család kitermelte magának – helyenként hiány formájában, másutt meg az erre adott válaszaiban" (139). Mindez finom jelzés, összetett utalás arra a meghunyászkodásra is, amelyet Jázmin számtalan férfival és különösen egykori, bántalmazó szerelmével szemben tanúsított, hisz mintegy maga megbüntetéseként, önként fogadta el saját szexuális leigázását.

A Zágrábba tartó buszon Keller Jázmin – tovább folytatva a rendszerről szőtt gondolatsort – végül az ebből való kilépést, az apa önkéntes emigrációjának értelmét is megkérdőjelezi. Az addig hősnek hitt édesapa, akinek hiánya az egész családot megnyomorította, a lány szemében minden heroikus jegyét elveszíti, és azok közé sorolódik, akiknek tisztelete nem engedi talpra állni az otthon maradottakat, különösen a nőket, akiket Jázmin szerint „a magunkéhoz hasonló istenverte országokban, éppenséggel a hősnek hitt férfiak tisztelete tart távol elsősorban önmaguktól, és csak azután a közügyektől. De az előbbitől mindenképp" (139). Közvetlenül ezután a főhős ezt a képet kiterjeszti az apjára is: „Nem kellett volna elmenned, apám! Akkor lettél volna hős, ha ott és úgy szállsz szembe, hogy megtalálod azt a nyelvet, ami meggyengíti a hatalom szólamát, mert a nyelven kívül a szembenállóknak nincs más fegyverük" (140).

Ez a gondolat nagyjából a regény felénél olvasható, amikor már egyértelmű, hogy Jázmin életében a sokáig meg nem nevezett szeretőhöz és az apához fűződő érzelmeknek kivételes jelentőségük van. Az apa hősiességének megkérdőjelezése azonban – mint a regény legfontosabb felismerése – végül egy olyan szereplőt állít a középpontba, akivel Jázmin sosem tudott valódi, mély kapcsolatot kialakítani, de aki a férfiakkal ellentétben sosem hagyta el őt. Ez a szereplő az anya, akitől Keller Jázmin menekül, és akihez végül épp az utazás révén kerül közelebb, megértve, hogy mindvégig az ő maradása jelentette az igazi hősiességet.

Az *Apa Szarajevóba ment* legnagyobb erőssége tehát nem az a szokatlan kifejezésekkel teletűzdelt, meglepő és élvezetes nyelv, amelyet Király Kinga Júlia néhány artisztikus túlzástól eltekintve („a kókadt katángokat és a levitézlett leandereket" [33]) következetesen érvényesít, hanem az emberi viszonyok átrendeződésének bemutatása. A tényleges cselekmény szintjén ugyanis valóban nincs megérkezés, a főhős ugyanabba a Maros menti városba tér vissza, ahonnan elindult. Időközben azonban megnevezi és így maga mögött hagyja Sebestyént, az egykori szeretőt, aki úgy uralkodott felette, mint a regénnyel kölcsönhatásban álló *Országúton* című Fellini-film erőművésze a kis Gelsomina felett. Jázmin ezenkívül – az őt egykor Gelsominának szólító – apa idealizált képével is leszámol, és a magára hagyott és végül meggyilkolt Ask Burlefottal szembeni idegenkedése is szeretetté alakul. E nagy átformálódások közül viszont a legfontosabb mindenképpen az anyával kapcsolatos, aki – éppen azért, mert száját pengealakba szorítva a maradás, a némán viselt szeretet mellett dönt – az apját felkutató Jázmin életében a legfontosabb személlyé válik.

Talán érdemes lett volna ezt a szálat jobban kibontani, mert ez az a pont, ahol az *Apa Szarajevóba ment* a valódi hősiesség, a kitartás felismerése kapcsán erős, mély mondanivalóval bír. Ugyanakkor a regény

központi kérdésfelvetése, az, hogy a személyiség széthullása mennyiben múlik a külső tényezőkön, és visszafordítható-e, a hangsúlyok esetlegességei ellenére is világosan kibontakozik. A széttartó emlékképek és a kissé túlsúlyba került szexuális jelenetek ugyanis amellett, hogy Keller Jázmin, a társadalom és a család más-más oldalát mutatják be, egyaránt az identitás szétforgácsolódásának folyamatát árnyalják.

Az *Apa Szarajevóba ment* tehát csalódást okozhat azoknak az olvasóknak, akik a cím alapján egy kalandokkal teleszőtt, egyenes vonalvezetésű útleírásra számítanak, ugyanakkor a nyelvi lelemények, az emlékfoszlányok, az érzéki vagy szadista jelenetek zsúfoltságából egy nagyon is összetett identitásválság alakulástörténete válik kihámozhatóvá. Ahhoz azonban, hogy mindezt elérjük, komoly erőfeszítéseket kell tennünk, meg kell birkóznunk a kevésbé közismert szavak áradatával és azzal az érzéssel, hogy e történetet olvasva, részben annak irodalmi és filmes utalásai révén – például a norvég Agnar Mykle regényeiből átvett Ask Burlefot figurája kapcsán – mindvégig kívülállók maradunk, így a Király Kinga Júlia által felvetett problémák nagy sokasága valószínűleg rejtve marad előttünk.

Csutak Gabi

Csendélet sárkánnyal

JAK+Prae.hu
Budapest, 2017

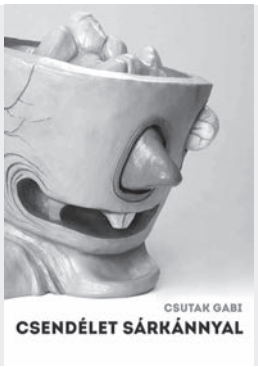

Vidosa Eszter

AZ EMLÉKEZÉS SZÜRREALITÁSA

Kimerevített, ám mégis nyugtalan dinamizmussal jellemezhető emlékképek teszik magával ragadóvá Csutak Gabi első kötetének legfőként a nyolcvanas évek Romániájába, illetve a diktatúrát követő időszak Budapestjére, Berlinjébe kalauzoló szövegeit. A *Csendélet sárkánnyal* az egyértelműsíthető kontextus és a súlyos tematika ellenére is gördülékenyen és velősen mesél szorongásról, erőszakról és emlékezésről, amelyekben elveszve könnyen felidézheti az olvasó saját gyermekkori emlékeit, illetve mindenkori félelmeit.

A novelláskötet huszonegy, külön-külön is hiányérzet nélkül olvasható, ám több tekintetben egymással összekapcsolódó szöveget vonultat fel, amelyek az elbeszélő valamiért meghatározó gyerek- és fiatalkori pillanataiba engednek betekintést. Ez az emlékezés azonban korántsem letisztult: az elbeszélő sokszor rugaszkodik el a valóságtól, és álomszerűen idéz fel több egymásba font jelenetet, amelyről rögtön az első, *Csendóra* címet viselő novella is tanúskodik. „Csengtek-bongtak a tányérok, amikor végül leejtettem az édességes tálka tetejét, de már nem fordultam hátra, csak habzsoltam nekivadulva a sok selyemcukrot. Sikoltoztak a fogam alatt. Aztán valamikor megjelent a százkar, fekete rokonság, hatalmas lepleket lobogtatva. Letakarták a nagymamát, a bútorokat, még a tükröt is" (10). Az álomszerűség – a nehézkes, nyugtalanító tematikával különös összhangba lépve – végigvonul az egész

köteten, és nemcsak az édesanya, a nagymama vagy a többi családtag kapcsán válik hangsúlyossá, hanem a szó szoros értelmében vett álmok, gyermekkori fantáziák felidézésén és több jelenet intenzív leírásán keresztül is. „Sokáig nagyon ügyesen harcoltam, de végül a fiatalabbik Balszemű Sárkánynak mégis sikerült hangyákat varázsolnia a bőröm alá" (10), illetve: „Nem tudom, hogyan kerültem a játszótérre. Hintán ülök, egy mászókával szemben, mögötte kéken vibráló ablakok. Az ég egyre sötétebb vattarétegeiből mintha lassan szivárogni kezdene a víz. Hintázni kezdek" (50).

A szövegek érdekessége az emlékezés különös ambivalenciája, amelyet a szerző elsősorban az elbeszélésmód és a tartalom ütköztetésével ér el. Bármennyire is baljós színben tűnik fel egy-egy emlék, álomképszerű szöveggé válva egy olyan világ megelevenedéséhez járul hozzá, amelyben még egy baleset pillanatai is különös élvezetként térnek vissza, és ahol a negatívnak tűnő tapasztalatokat gyökeresen átszínezi a narrátor gyermeki perspektívája. „Jóleső fájdalom szántja fel a térdemet, a bőröm alatt és a fogam között csikorgó homokszemcsék" (51). „Nem fájt egyáltalán, de én teli torokból, boldogan sírtam tovább, mert végre lehetett. Mert sírni csak nagyon alapos indokkal volt szabad, és akkor is csak mértékkel" (6). Fontos aspektusa a szövegeknek, hogy az elbeszélő esszenciálisan a testéhez viszonyítva idéz fel jeleneteket, ami nemcsak a test folyamatos megfigyelését jelenti, hanem azt az intenzív leíró játékot, amely során minden, főként traumatikus élményt testivé formál a szöveg, legyen szó az iskolában zsarnokoskodó testvérpárhoz kötött pillanatképekről, a temetésen a gyászolókat elnyelő sár leírásáról, de olyan zavaros emlékekről is, amelyeket a kötet gyermeki perspektívája okán új szempontok alapján fogadunk be. A konyhakövön fekvő, feltehetőleg már halott nagypapa arcát az elbeszélő szokatlan nyugodtsággal jellemzi, az ezt követően felvillanó emlékkép újabb jelentésrétegeket épít a traumatikus pillanatra, illetve az egész novellára. „A földre puffanó gyümölcsök savanyú szaga kaparta a torkomat. Észre se vettem, ahogy véresre súroltam ujjaimat a pad éles lécein, pontosan követve a szilvaág lendülésének ritmusát" (45). A főszereplő életét erőteljesen meghatározza a rendszer által szétzilált családi viszonyok alakulása, legalább ennyire fontos azonban, hogy a kisgyermekkor legmeghatározóbb pillanatai a nagyszülők révén az elmúlással és a veszteséggel kapcsolódnak össze.

A *Csendélet sárkánnyal* novelláiban kifejezetten gyermek elbeszélőről azonban az elmondottak ellenére nem beszélhetünk. A kötet narrációs

technikájának egyik legfigyelemreméltóbb jellegzetessége, ahogyan egy visszaemlékező felnőtt és egy, a múlt fontos pillanatait újra gyermekként átélő elbeszélő nyelve keveredik: a szöveg ezt úgy működteti, hogy a gyermekkorból kiragadott pillanatképeknél megtartja a védtelenség, az ártatlanság és az őszinteség benyomását, az érintett szövegek szóhasználatában viszont a nagyszülők megnevezésén kívül nyoma sincs gyermeknyelvnek. Ez a jellegzetesség kifejezetten egyértelműen jelenik meg, amit a kötet egyetlen ponton sem igyekszik túlzottan leplezni vagy palástolni. „Két hattyú hetykén parádézott a tó közepén. Ők is lassan mozogtak, tökéletes összhangban, mint a jégtáncosok a tévében. Egymással párhuzamosan szabályos félkört írtak le, csőrüket az ég felé nyújtóztatták, majd a szárnyuk alá dugták" (30). Az elbeszélői hangnemmel párhuzamosan a szövegek ideje sem kimozdíthatatlan: a néhol élénken felidéződő, néhol elmosódó emlékképek ritmusa még inkább hozzájárul ahhoz a kiszolgáltatottság-érzéshez, amely a kötet egyik legmarkánsabb jellegzetessége, és ami miatt úgy érezzük, hogy a főszereplő szerves része a jelenetfoszlányoknak, mégis szótlanul éli át vagy szenvedi el őket.

A tabuk, az elfojtás, a kiszolgáltatottság és a néhány ponton egy-egy rövid pillanatra kimerevített sodródás mindegyik szöveget megpecsételi, ám ezeken kívül is vannak olyan motívumok, amelyek összekapcsolják és együtt olvasva is izgalmassá teszik a kötetet. Ilyenek a hatalmi játszmákat mikroszinten megjelenítő iskolai jelenetek, vagy a nagyszülők elengedésének több novellán átívelő folyamata. Felfedezhetők továbbá a szövegekben olyan szétszórt, visszatérő elemek, mint a gyerekkori kedvenc, Sandokan, vagy a címben is feltüntetett sárkányfigura, amelyek mind hozzátesznek a gyermeki képzeletvilággal átitatott atmoszféra érzékeltetéséhez. „Akkor láttam meg a pénztárcát, amire Sandokan volt rajzolva. Egy újságból kivágott képet már szereztem róla, de piros alapon feketével sokkal szebb volt. Nagytata megvette, és egy fémpénzt is adott hozzá, hogy legyen mit beletenni" (44). A konkrét tárgyak, figurák vagy családtagok mellett visszatérő motívumok a szorongás és a félelem – már-már jólesően nosztalgikus formába bújtatva –, a találkozás az elmúlással és a halállal, ennek feldolgozása, illetve az ezzel összekapcsolt tehetetlenség, amellyel a szöveg hatásosan viszi véghez, hogy a lappangó erőszakra, elnyomásra is többszörösen utaljon. Nagyon fontos, hogy a testet teljes mértékben uraló erőszak és a megfélemlítés több szinten is előkerül a novellákban, utalva a felnőttek világának érthetetlennek tűnő szabályrendszerére, és arra a gyermeki

világra is, amellyel a főszereplő közvetlen kapcsolatban áll: utóbbihoz sorolhatjuk a mindennapinak számító, feldolgozandó és hangsúlyosan testközeli erőszakot, és azokat a hétköznapibb pillanatokat, amelyeket mindez valósággal megfertőz a visszaemlékezés során. „A zsibbasztó fájdalom közben elengedte a hajhagymákat, és a koponyám mélyére húzódott. Akkor kapaszkodott ki ismét a felszínre, amikor anya elkezdett éles csatokat szúrni a fejem tetejére tekert fonatba" (14), vagy: „A lassan hűlő pép előbb homokká, majd üvegszilánkká változott a torkomban. Sikerült betartani a szabályt: megettem mindent, ami a tányérban volt, szépen, egyenletesen, öklendezés nélkül" (36). Még félreérthetetlenebb és pontosabb példaként érdemes figyelmesen olvasni a *Tapstér* című novellát, amelyből nemcsak utalásokat találhatunk arra, milyen valós helyszínek alapján íródhatott meg a szöveg fiktív tere, de egyértelműen látszik a diktatúra senkit sem kímélő gépezetének a működése is: itt a Vezérként emlegetett Ceaușescu fogadására szerveznek óriási eseményt, amelyet a felsorakoztatott fiatalok már-már komikussá váló küzdelme kísér. „Néha annyira elzsibbadt a karom és a fejem, hogy nem is voltam ott, palaszárnyaimmal felrepültem a magasba, és belenéztem az Óriásrobot rombusz alakú szemébe. Láttam, hogyan remeg és hullámzik odalent a vörösbe borult tribün. Arra gondoltam, milyen jó lenne berepülni a Küklopsz-szembe, és eltűnni a húsz emeletnyi sötétségben, de amikor nekilendültem, nyílvessző szúrta át a szárnyamat, és megint ott ültem a többiek között. A gyerekek karja remegett és hullámzott az átnedvesedett pioníringben, halántékukról csorgott az izzadtság. A mellettem ülő fiúnak már a könnyei is folytak" (73).

Kétségtelen, hogy a szerző a szövegeket egy nagyon pontos koncepció alapján alkotta meg, majd fogta össze kötetté, elengedhetetlen azonban, hogy a befogadó ráhangolódjon a sajátos narratívára, hiszen csak így nyílnak meg igazán a szöveg azon jelentésrétegei, amelyek egyszerre járulnak hozzá egy figyelemre méltó diktatúratapasztalat és -olvasat kialakulásához, illetve mondanak el valamit, amely kapcsán saját gyermekkori emlékeinken keresztül is kapcsolódhatunk a novellákhoz.

A kortárs magyar irodalom színterén számtalan olyan, olvasásra feltétlenül érdemes szöveggel találkozhatunk, amelyben egy gyermek narrátor perspektíváján keresztül jelenik meg a diktatúrák és traumák tapasztalata, újszerű, izgalmas olvasási stratégiákat és élményt felajánlva a befogadónak. Kézenfekvő példákként a *Sorstalanság*, az *Egy családregény vége,* vagy épp a *Fehér király* olyan szövegek, amelyek nem egyszerűen csak felvonultatnak egy erőteljes gyermeki nézőpontot, de ezzel

jelentésesen át is szervezik annak szövetét. A *Csendélet sárkánnyal* novellái mindenképpen a felsorolt művekéhez hasonló hatást kívánnak elérni, bár kétségtelen, hogy jelentősen többet valójában nem is kockáztatnak. Akár saját bőrünkön, akár hasonló szövegeken keresztül tapasztaltuk meg azonban, hogyan menekül a saját szemében is kiszolgáltatott gyermekként megjelenő ember az elnyomás, az erőszak és a félelem diktatúrái elől, Csutak Gabi izgalmas szürrealitással érdekessé tett első kötetét a bizonyos tekintetben vett óvatossága ellenére is húsba vágó élmény olvasni – ha megengedjük magunknak, hogy kellően elmerüljünk a részleteiben.

Ughy Szabina

A gránátalma íze

Orpheusz Kiadó
Budapest, 2018

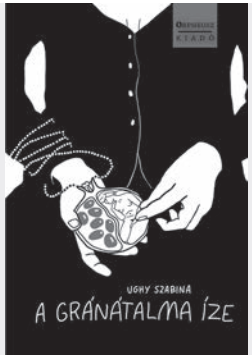

Kovács Boglárka

EGY TÖRTÉNET? HATÁRESET

A gránátalma íze mintha regényváltozata lenne Ughy Szabina *Séták peremvidéken* című verseskötetének (Orpheusz Kiadó, Budapest, 2015), amely szintén az egyéves szicíliai tapasztalat köré szerveződik. A szerző lírájában már találkoztunk azokkal a témákkal, amelyek elemi hozadékai ennek a helyzetnek. Ilyen a haza és hazakeresés, az otthon és otthontalanság létállapota, valamint az ezek köré fonódó kérdések: a másik által meghatározni, ki vagy, a nyelviségben fölfedezni a nemzeti és kulturális sajátosságokat, folytonos dichotómiákban ragadni meg a sajátot és a viszonyításban lelni meg a lényeget. Egyáltalán: otthonosan

mozogni mindebben. Ughy Szabina első prózakötete nem maga az otthonosság, ami a prózában való feloldódást és jártasságot illeti, de folytonos mozgás afelé. Regénye felvállaltan kísérletezik a megszólalás módjával, amit az elbeszélés(ek)en túl a szerkezet is tükröz. A három rész látszólag három különböző narrátori hangon szólal meg, de mindegyiket egy sajátos technika fűzi egybe. Az elbeszélő személyétől függetlenül van jelen egyfajta folyékonyság a történetmondásban, mely átlépi a ki beszél, ki lát határait, és egy olyan teret hoz létre, amelyben függőbeszéd-szerűen összevegyülnek a szólamok. Leginkább a párbeszédek szintjén ragadható ez meg: az írásjelek hiánya miatt nem lesz annyira tagolt a szöveg, és azt az érzést kelti, mintha inkább az elbeszélő tudatában játszódnának le a jelenetek. Ez a technika azonban nem elég következetes, ezért helyenként zavart is okoz az olvasó számára.

Az első részben egyes szám első személyű szereplő-narrátor beszél, maga Barbara a főszereplő, a második és harmadik részben egyes szám harmadik személyű elbeszélő hangja szól, de mintha továbbra is Barbara tónusa lenne hallható bennük. Ahogy haladunk a regényben, a fókusz egyre távolodik, de nem a mindentudás felé halad. A mozgás nem vertikális, hanem horizontális lesz: nem egy magasabb pozícióból lát egyre többet az elbeszélő, hanem szélesebb kiterjedésű – ha úgy tetszik, mélyebb – lesz a tudata, tudása. Ennek eredményeképp változik a közvetettség mértéke a belülről elemzett események, magánbeszédszerű megnyilatkozások során, amelyek közös meghatározói az elbeszéléseknek. A határvonalak összemosása teremti meg az összhangot forma és tartalom között, a továbbiakban ezt kísérlem meg lekövetni.

„Barbarát mindig is érdekelték ezek a határhelyzetek, amikor a szó, a test vagy a tér megteremtette a maga történetét és elbeszélésmódját" (155). Ez a mondat keltett gyanút bennem, ennek következtében pedig az olvasatom kiindulópontjává is vált. Történetről és elbeszélésmódról, rétegzetten. A rétegzettség vonatkozhat a részek felosztására és különbözőségére, a részeken belüli megképződöttségre és metaszinten: az olvasat szövegbeli felkínáltságára. Az idézetben meglévő sorrend is indokolja a párhuzamot: az első rész elsősorban a szó története, a második a testé, a harmadik pedig a tér története lehetne, de nem kizárólagosan. Mindhárom szegmens megtalálható a részekben, amelyek folyamatosan árnyalják egymást, csak eltérő megvilágításban: hol egyik, hol másik kerül előtérbe. Határhelyzetek. Valójában egyik sem érthető meg a másik aspektusai nélkül, és nem is mentes annak hatásaitól.

A szó története magában foglalja az eltérő nyelvű emberek találkozási pontjait, olyan helyzeteket, amelyek kibillentik a meglévő elképzeléseket, és amelyek következtében újragondoljuk azokat. Elsősorban az olasz nyelvi világ megismerése a hangsúlyos, amely valamelyest be is vezet az itáliai félsziget déli részén lakók mentalitásába: „Egy járásfajtájukra a szicíliaiaknak külön szavuk is van: annacarsi. Húsvétkor ezzel a billegő, lassú járással hordozzák körbe a férfiak a vállukon Jézus koporsóját, de állítólag a maffiózók is ilyen ráérős és méltóságteljes léptekkel adják hírül, ők nem sietnek sehová" (11). „Cataniában senkit sem érdekel a politika vagy a másik anyja. Itt mindenki szerelmes. Talán már csak azért is, mert az ember olyan szavakat használhat, mint amore, gioia, beddu, picciridda és így tovább" (22). A másság döbbenete mindig a magunkhoz való viszony(ítás)ban nyer értelmet, ami által vissza is hat ránk és arra a képre, amelyet magunkról kialakítunk. A szavak története egyben a nyelvi viselkedésé is („Azok az olaszok, akikkel eddig beszéltem, egyszerűen nem tudtak mit kezdeni az iróniával. Azt hitték, hogy valami rosszul sikerült vicc." [18]), ami egész létezési formájukra kihat: „Honnét jön az az erő, ami ott van hangos nevetésükben? A gyerekimádatukban? Ők miért tudnak arról beszélni egy-egy összefutás alkalmával, hogy mennyire csinos a másik, vagy hogy milyen csodás ez a meleg szél? Nem úgy, mint mi… »Hogy vagy? Jól. Bővebben? Szarul«" (11). És jelen vannak a szavakban a már ismert kulturális, esetleg irodalmi kapcsolások, intertextusok, amelyek átjárhatóságot kölcsönöznek és párbeszédet indítanak el: „Fekete ez az utca is, mint ahogy egész Catania fekete, az aszfalton keresztül a házfalakig minden fekete, fekete, fekete. Romlott és büszke" (20). Ebbe a folyamatosan kereső, tájékozódni próbáló, heterogén nyelvi közegbe szövődik bele a sajátos tér- és testtörténet is. Igaz, utóbbi inkább a testtelenség ambivalens tapasztalatát jeleníti meg: „Tulajdonképp amióta itt vagyok, valamiért egyfolytában szédülök. Ha valaki ceruzával körberajzolna most egy papíron, az az érzésem, nem tudna egyetlen vonalat húzni. Nincsenek éles határaim, a fejem lehetne kupola nagyságú vagy mákszemnyi is. Mindennap beverem valamimet valamibe, beleszalad a kés a kezembe, lereszelem az ujjam parmezánreszelőn, elégetem a sütőn, reggelre kelve lila foltok éktelenkednek karomon, lábamon" (21). Hasonló élmény fogalmazódik meg a *Séták peremvidéken* című kötetben is: „Dőlj az igének, a falaknak, feszülj a szélnek, / túl csonton és betonon, túl a városon, / túl, túl, milyen lehetetlen szó ez is; / tetteiden túl tested körvonala, / mint egy lépcsőházi korlát / ezerszer végigsimított

íve, / tompán felragyog" *(Túl)*. Ami az elbeszélésmódot illeti, a szavak története a legbensőségesebb. A narrátor magán átitatva enged teret neki és bontakoztatja ki azt a folyamatos billegést, amely a más-saját kettősségében tör felszínre.

A második rész a test története. Egy beteg testé, amely nem körvonalazódik, valójában csak referenciapontként szolgál: ennek viszonylatában éleződnek ki a kapcsolatok, és teszik elkerülhetetlenné a szembesülést. Hiába vannak elsődlegesen menekülési pályák: „Barbara érezte, hogy mindketten ugyanazt a kétségbeesett játékot játsszák, mintha nem lenne felettük ott az az árnyék, ami a röntgenképen fehér foltot vet anyja bordáira" (129). Jelen van az elsődleges döbbenet, amely fogalmi szinten ragadható meg leginkább: „Hirtelen nem jutottak eszébe alapvető ragozások és szavak, mint például az, hogy daganat, holott olaszul is ugyanaz, mint sok más nyelven, nemzetközi szó, tumor" (141). Továbbá: „Nem érteni, nem hallani ezeket a szavakat, vagy csak lebegni a kettő között valahol félúton, szavak, igeidők és módok nélküli állapotban" (123), arra vágyakozni tehát, ami a lét lecsupaszításával érhető el, ebben érhető tetten. Az anya-lánya viszony a betegség okán jelenik tehát meg a regényben, és aköré is szerveződik. „Az anya egy idő után a derekát fájlalta, ezért felfeküdt a padra, fejét lánya ölébe hajtotta. Rég voltak már ilyen közel egymáshoz. Ahogy Barbara egy bátortalan mozdulattal végigsimította anyja fejét, kezében maroknyi haj maradt" (146). Az otthon terének változatlanságával, amely „az emlékezet nélküli tárgyak és terek békéjét" (152) kívánta, a kórházé kerül szembe, annak diszkrepanciájában, hogy egyben steril és fertőző. Ez a mozgástér szinte felszámolja a természetes viszonyulás lehetőségét, és csak a közönyét, a hárítását hagyja meg: „A lényeg, hogy ne akadjon meg a tekintet ezeken a csonkolt, vagy épp az áttétektől eldeformálódott testű embereken, csak természetesen, biztatta magát Barbara […] Nem tolakodóan, de azért leplezetlen kíváncsisággal nézte a körülötte lévő testeket, aminek ellensúlyozására Barbara csak még nagyobb közönnyel, szinte már kedélyes könnyedséggel reagált" (131).

Így jutunk el a tér történetének kiemeléséhez, amely az eddigi tapasztalatokból szövődik össze. Ennek okán a harmadik egység nem konkrét térelbeszélés lesz, csak az a kulminációs pont, ahonnan érezhető a tér befolyása bizonyos döntések megszületésében. „Másként beszél a táj Magyarországon, mint például Szicíliában, és ezért másként viszonyul önmagához az ott élő" (155). Ez a viszony az, amely ráébreszthet arra, tulajdonképpen mit keresünk, illetve hogy azonosulni tudunk-e

azzal az elbeszélésmóddal, amelybe beleszületünk, vagy ki kell lépnünk belőle. Mit árul el, ha a magyar szó undorral tölt el és idegesít monoton dallama, és inkább arra a hajlékony időjárásra vágyunk, amely egyszerre mutatja meg és érezteti négyféle évszakát? „Amerről a hullámok indulnak, / onnan hozott el anyád, s azóta / a visszatérés kórja emészt" – írja Ughy Szabina *Új hazád* című versében, amely mintha magyarázatul szolgálna a regényzárlathoz. A megtalálás hiányérzete a mozgatórugó, amely a visszatérést eredményezi. (Vajon hányszor kell visszamenni ahhoz, hogy végérvényes legyen a megtalálás?) Vagy ellenkezőleg, pusztán érzéki és tudat alatti indíttatás az, amely újra útra tesz: aki megízlelte valahol a gránátalmát, annak vissza kell térnie arra a helyre. Ez a regény működési elve.

Összességében az mondható el, hogy Ughy Szabina első prózakötete kísérletezik a történetmondás sokféleségével, az elbeszélésmód újszerű módozatával kacérkodik, de következetlensége miatt nem teljesedik ki maradéktalanul ez az igény. Ami verseiben tömören jelenik meg, prózájában kissé felhígul, bár erre meglehetősen rájátszik a szándékosan beszélt nyelvi forma, amelynek más szempontból persze jelentősége lehet. A regény, amelybe egy útikönyv részletei is beleíródnak, mintha pont lebontani akarná azt a műfajt, amely utasít és irányt mutat, azt sugallva, nincs valódi jelentősége az előírásnak, a követendőnek, pusztán lehetőségek és azok metszési pontjai léteznek. Határhelyzetek, amelyek esetenként eltérők, hiszen folyamatosan elmozdulnak, és csak akkor lehet követni őket, ha a belső viszonyulás jelen-lét lesz: szóban forgó tér-idő.

Kiss Judit Ágnes

A Halál milongát táncol

Európa Kiadó
Budapest, 2017

Varga Kinga

DIMENZIÓK KÖZÖTT

A kifejezetten költői, dallamos cím, *A Halál milongát táncol* pontosan adja vissza Kiss Judit Ágnes 429 oldalas regényének alaphangulatát. A szöveg erénye atmoszférateremtő erejében rejlik, így olvasása közben már-már egy Marquez-elbeszélés fojtott világában érezhetjük magunkat. A könnyed hangvételű, laza mondatszövésű, egyszerű nyelvezetű szöveget különböző beszédmódok éltetik. Az öt részre, úgynevezett tandákra oszló regény minden szempontból a tangó világára épül, ennek megfelelően egy feltehetően dél-amerikai kisváros szolgál a cselekmény helyszínéül. A történet kezdetén in medias res csöppenünk a helyi tangófesztiválra, az élet és szerelem táncának ünnepére. A központi helyszín, a Tango Neon mulató a világ minden tájáról várja és összegyűjti e vad tánc szerelmeseit, miközben – ez már az első oldalakon egyértelmű – a világvége elérkezése is várható.

A jó alapötletet tovább színezik az egyedi karakterek. Először a gazdag és több mint százhúsz éves (az említett mágikus realista rokonság, ugye) Lucia Pérez tűnik fel, aki úgy gondolja, hogy a tangó révén kijátszhatja a halált. Az első néhány oldal figyelemfelkeltő felütését követően fölmerül a kérdés: hogyan lehet továbblépni? A történet azonban jó ritmusban hömpölyög, a szerző ügyesen oldja meg a szereplők egymáshoz kapcsolódását, akik át is veszik egymástól a központi karakter szerepét, a másodikból lesz az első, és így tovább. (Később aztán felbomlik ez a látszólagos rend, és keverednek az elbeszélésmódok, valamint a szereplők helyzetei is.) Lucia Pérez után a táncosa és egyben szeretője, Segadrito lép a színre, őt pedig egy Lorena nevű nő követi, akivel ez a fiú váratlanul találkozik, és akibe csakhamar bele is szeret. Már itt, az első képeknél is különös, spirituális atmoszféra lengi be az elbeszélés világát. Lucia Péreznek, úgy tűnik, tényleg sikerül kicseleznie a Halált, hiszen már fia, unokái is rég meghaltak, ő pedig még mindig járja a tangót, esténként pedig korrekt bérért hívja magához a szerelmet nem hazudó aktuális szeretőt. Annál különösebb, hogy ő lesz az első, akit a Halál, egy vad férfi táncos képében mégis magával visz, ugyanakkor, amikor különböző európai városokban szintén elragad egy-egy halandót – ezt feltételezhetjük legalábbis azokról, akik egyszerűen eltűnnek a ruháikból tánc közben. Ezekre az eseményekre, bár nagy nyilvánosság előtt történnek, senki sem emlékszik, csak azt észlelik, Lucia Pérez egy ideje nem jár be a mulatóba.

A végítéletvárók eközben egy másik épületben, az Ultimo Besóban gyülekeznek, ahol szintén sokan táncolnak, de ahol inkább térítéssel és igehirdetéssel foglalatoskodnak, merthogy, mint mondják, közel van a végső óra, de a benne bízókat az Úr megkíméli. És tényleg: az apokalipszis közeledtével sokakat angyalok mentenek ki innen. A regényben az egyes szám harmadik személyű elbeszélő alaphangja mellett ők is megszólalnak. (Ez sokszor az egyik szereplő gondolatait visszaadó függő beszéd formájában jelenik meg.) Az angyalok a démonok elleni végső harcra készülődnek, és az a feladatuk, hogy megvédjék az embereket. A rájuk bízottakat ezért előszeretettel mentik át más dimenziókba, hogy jobbak legyenek a lehetőségeik a harcra.

Amikor e két dimenzió találkozásáról esik szó, akkor válik a regény fontos karakterévé Laura Marín, a fesztivál díszvendége, a tangó mestere. A születés és halál kísérője ő, afféle bába vagy javasasszony, aki az életbe be- és az életből kilépteti az embereket. A táncosok felnéznek a boszorkányszerű Laura Marínra, aki láthatóan a legtöbbet tudja a világvége eljöveteléről, mindennek tetejébe pedig repülni is képes. Mégis, fiatal partnere, akit sehogyan sem tud meggyőzni a küszöbön álló világvégéről, de aki minden előítélet ellenére vele marad, holtan találja reggeli készülődése közepette a karosszékében.

Az éjszaka kavalkádját a haláltánc műfajiságának megfelelően mutatja meg a kötet, amelyre – ahogy arról már fennebb is szó esett – jellemző a leginkább dél-amerikai családregényekből ismerős szerteágazó,

saga jellegű szereplőgárda is. Mintha valamiféle okkult és transzcendens szappanoperát lapozgatnánk – amelyben a karakterábrázolások jók, a jelenetezés azonban túlmagyarázott. A regény számos helyen alkalmaz direkt kommentárt egy-egy eseménnyel, valamint azok jelentőségével kapcsolatban, így pedig éppen attól foszt meg bennünket a szöveg, hogy igazán átéljük a kulcspillanatokat, a leírások apró részletei ráadásul nem elég plasztikusak ahhoz, hogy igazán megelevenedjenek előttünk.

A földről való távozást különleges variációkban mutatja be a regény. Maga a Halál tánc közben visz el a világ különböző városaiból száznál több embert, akik eltűnnek a táncparketten ruháikból, de akiknek eltűnésére senki sem emlékszik, viszont egyből kerestetni kezdik őket. Közvetlenül ezután váratlanul sokan meghalnak sorban állás, filmnézés vagy egyéb, teljesen átlagos tevékenység közepette, ugyancsak minden előjel nélkül. Történnek értelmetlen tömegszerencsétlenségek is, a metróban például több százan fulladnak meg az elszabaduló halálos gáztól. Vannak, akik szebben távoznak. Cilindrónak, a kisfiúnak egy angyal nyújtja a kezét, és együtt emelkednek fel a levegőbe, miközben a gyerek váratlanul könnyebbnek érzi magát. Mások úgy válnak meg ettől a dimenziótól, hogy anyagból energiává változnak, amit a megégett ágyneműjük bizonyít. Ez utóbbi két variánsról egyébként nem tudjuk meg egyértelműen, hogy egyáltalán halál-e, ami pedig meglehetősen zavaró.

A regény talán túl sokat akar. Megjelennek benne a mai élet problémái, élethelyzetei, illetve felbukkan az ugyancsak századunkra jellemző kiüresedettségérzés is. Emberi és isteni tanítások is helyet kapnak továbbá lapjain. Ettől pedig az az érzés alakulhat ki az olvasóban, mintha spirituális bölcselkedést olvasna, abból is túl direktet, méghozzá didaktikus mintázatút. Ilyen például, amikor a szöveg a férfi-nő kapcsolat négy kulcsszavát igyekszik megmagyarázni a tangótáncolás példáján: tisztelet, bizalom, felelősség, odaadás. És ha ez nem lenne elég, ott áll fehéren-feketén az is, hogy manapság ez nem csak heteroszexuális kapcsolatokra vonatkozik. A kötetben lefestett világban pedig – tehetjük hozzá – az egyik legműködőképesebb szerelmi kapcsolódás férfi és férfi között jöhet létre.

A Halál milongát táncol világában a nők az erősebbek, akik rengeteg férfit tesznek tönkre. A férfiak prostituáltakká váltak, ráadásul – szexuálisan legalábbis – képtelenek rá, hogy kielégítsék a nőket. Ebben a közegben beteljesületlenek az aktusok, és diszfunkcionális lesz a szexualitás.

A nők átvették tehát az irányítást, de gyereket szülni már nem szeretnének, így aztán – világvége ide vagy oda – a népesség aligha gyarapszik már tovább: a nők megöregednek, a férfiak pedig nem ritkán férfiakat szeretnek, ahogy arról már szó esett.

A regény fordulatai helyenként esetlegesek. Összességében a hangulat, amit teremt, hatásos, a földöntúli, tudaton túli dolgok érzékeltetése véleményem szerint jól sikerült. A karakterek plasztikusak, a velük történő események azonban sokszor mégis árnyaltabb kifejtésre szorulnának. Az apró helyzetek, párbeszédek gyakran nem hihetők a regény világán belül sem, így éppen ott érezzük túlságosan nagyvonalúnak a szöveget, ahol éppen a további részletezést igényelnénk. Az utolsó tandában, vagyis az utolsó fejezetben aztán teljesen felbomlik a rend, ami írástechnikailag is jól működik, ezért ezen a részen, amelyet az elszabadultság jár át, már nem volna sportszerű bármiféle törvényszerűséget elvárni, az elbeszélés itt ennek megfelelően szaggatottá lesz.

Amikor beköszönt az apokalipszis, emberek támadnak emberekre, és a harcok eszkalálódásától végül is az őket támogató angyalok védenek meg mindenkit. A felettébb furcsa események végeztével eltűnik a Nap, kihunynak a csillagok, és a Tango Neon nyitott ajtaján túl mindenfelé sötétség árad. Mintha leszakítanának egy papírlapot, megszűnik a fény, és sötétség borul az egész világra, a mulatóra is, ahol a négy szereplő világosságot gyújt, és továbbra is táncol, mintha rajtuk kívül nem lenne már semmi, az élet azonban, úgy tűnik, valami módon mégis folytatódik. A regény realitása tehát a zárlatban is spiritualitással ötvöződik. Azért az olvasóban marad némi bizonytalanság a világ végét, de igazából nem csak a zárlatot illetően.

REPERTÓRIUM

2018. január–február

Repertóriumunk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed ki – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2017. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent köteteiben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetők el.

A feldolgozott folyóiratszámok

Agria, 2017. 4.
Alföld, 2018. 1., 2.
Bárka, 2018. 1.
Életünk, 2017. 12., 2018. 1.
Élet és Irodalom, 2017. december 20., 2018. január 5., január 12., január 19., január 26., február 2., február 9., február 16., február 23.
Forrás, 2018. 1., 2.
Helikon (Kolozsvár) 2018. január 10., január 25., február 10., február 25.
Híd, 2017. 9.
Hitel, 2018. 1., 2.
Irodalmi Jelen, 2018. 1., 2.
Jelenkor, 2017. 12., 2018. 1., 2.
Kortárs, 2018. 1., 2.
Korunk, 2017. 12., 2018. 1., 2.
Látó, 2018. 1., 2.
Liget, 2018. 1., 2.
Magyar Műhely, 2017. 4.
Magyar Napló, 2018. 1., 2.
Mozgó Világ, 2018. 1., 2.
Műút, 2017. 6.
Napút, 2018. 1. (Napút-füzetek, 121.)
Székelyföld, 2018. 1., 2.
Tempevölgy, 2017. 4.
Tiszatáj, 2018. 1., 2.
Új Forrás, 2018. 1., 2.
Vár Ucca Műhely, 2017. 4.
Várad, 2017. 11., 12., 2018. 1.
Vigilia, 2018. 1., 2.

Vers

1. Ábrahám Erika: *Elválik.* = Székelyföld, 1/27. p.
2. Ábrahám Erika: *Szegény kisgyermek álomőrzése.* = Székelyföld, 1/26. p.
3. Aczél Géza: *(szino)líra. torzószótár.* ama. amatőr. ámbár. = Forrás, 2/28–29. p.
4. Aczél Géza: *(szino)líra. torzószótár.* amputál. amúgy. ámul. = Műút, 2017.6/26. p.
5. Aczél Géza: *(szino)líra. torzószótár.* andalog. anekdota. angol. = Jelenkor, 1/6–7. p.
6. Acsai Roland: *Ezek a sarlófecskék.* = Bárka, 1/29. p.
7. Acsai Roland: *Hát így.* = Bárka, 1/28. p.
8. Acsai Roland: *Nincs visszaút.* = Bárka, 1/29. p.
9. Acsai Roland: *Tímea-jelentés.* = Bárka, 1/28. p.
10. Acsai Roland: *Tisztaság.* = Vigilia, 1/42. p.
11. Acsai Roland: *A terminátor könyve.* = Vigilia, 1/42. p.
12. Ady András: *Benézek csak.* = Várad, 2017. 11/17. p.
13. Ady András: *Gyúrunk.* = Várad, 2017. 11/17. p.
14. Ady András: *Kinek mi?* = Várad, 2017. 11/16. p.
15. Ady András: *Milyen más?* = Várad, 2017. 11/15. p.
16. Ady András: *Na aztán!* = Várad, 2017. 11/16. p.
17. Ady András: *Ne, na!* = Várad, 2017.11/15. p.
18. Ady András: *Ssst!* = Várad, 2017.11/15. p.
19. Ady Endre: *A szétszóródás előtt.* = Magyar Napló, 1/3. p.
20. Ágoston Tamás: *Sárosi Jóska.* = Liget, 2/73–75. p.
21. Aknay Tibor: *Halott anyám arca.* = Agria, 2017.4/18. p.
22. Aknay Tibor: *Hazafelé a fasorban.* = Agria, 2017.4/18. p.
23. Aknay Tibor: *A hetedik mélységből.* = Agria, 2017.4/17. p.
24. Aknay Tibor: *Nehéz a kegyelmed, Uram!* = Agria, 2017.4/18. p.
25. Aknay Tibor: *Ősz sirató.* = Agria, 2017. 4/17. p.
26. Aknay Tibor: *Ükapám sírjára.* = Agria, 2017. 4/18. p.
27. András László: *Illat.* = Műút, 2017.6/8. p.
28. András László: *Póráz.* = Műút, 2017.6/8. p.
29. André Ferenc: *aki másnak vermet ás.* (részletek). = Helikon, február 10. 11. p.
30. André Ferenc: *Aki másnak vermet ás.* Androidok, dadagások, tékilenc. = Látó, 1/88–89. p.
31. Antal Anita: *Arany János Pesten.* = Agria, 2017.4/20. p.
32. Antal Anita: *Békebeli ősz a borvidéken.* = Agria, 2017.4/20. p.
33. Antal Anita: *Télelő.* = Agria, 2017.4/21. p.
34. Baán Tibor: *Két tétel.* Genezis. Az ember. = Agria, 2017.4/24. p.
35. Babiczky Tibor: *Az építőmester.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 28. p.
36. Báger Gusztáv: *Eukaliptusz napozóágy.* = Tiszatáj, 2/22. p.
37. Báger Gusztáv: *Kabaré.* = Tiszatáj, 2/22. p.
38. Báger Gusztáv: *Nem az.* = Tiszatáj, 2/23. p.
39. Báger Gusztáv: *Pók.* = Tiszatáj, 2/23. p.
40. Báger Gusztáv: *Varázsfuvola.* = Tiszatáj, 2/23–24. p.
41. Bagi István: *Születésnapomra.* = Agria, 2017. 4/115. p.
42. Bak Rita: *Átváltozás.* = Agria, 2017.4/123. p.
43. Bak Rita: *Elgyógyulás.* = Agria, 2017.4/123. p.
44. Bak Rita: *Játszótéren.* = Agria, 2017.4/123. p.
45. Bak Rita: *Kifelé az égnek rúdja.* = Irodalmi Jelen, 1/36–37. p.
46. Bak Rita: *Látkép.* = Agria, 2017.4/123. p.
47. Baka Gyöngyi: *Hiányok és világegész.* = Agria, 2017.4/15. p.
48. Baka Gyöngyi: *A költészet gyermekszívével.* = Agria, 2017.4/16. p.
49. Bán Mihály: *Tanka-versek.* = Várad, 1/4–6. p.
50. Bánkövi Dorottya: *Az ágyadban.* = Irodalmi Jelen, 1/117–118. p.
51. Bánkövi Dorottya: *Asszonyok az ágynál.* = Irodalmi Jelen, 1/116–117. p.
52. Bánkövi Dorottya: *Határátkelések.* = Irodalmi Jelen, 1/120–121. p.
53. Bánkövi Dorottya: *Megbánás.* = Irodalmi Jelen, 1/118–119. p.
54. Bánkövi Dorottya: *Örökség.* = Irodalmi Jelen, 1/121–122. p.
55. Bánkövi Dorottya: *Semmi hajtincs.* = Irodalmi Jelen, 1/115–116. p.
56. Barna Júlia: *álom kútja.* haiku. = Napút-füzetek, 121/47. p.
57. Barna Júlia: *álommentés.* = Napút-füzetek, 121/12. p.
58. Barna Júlia: *azonnali dal.* = Napút-füzetek, 121/4–5. p.
59. Barna Júlia: *bármilyen ösvényen.* = Napút-füzetek, 121/26. p.
60. Barna Júlia: *belső szoba.* haiku. = Napút-füzetek, 121/46. p.

61. Barna Júlia: *Csipkerózsika.* = Napút-füzetek, 121/34. p.
62. Barna Júlia: *csodavárók.* = Napút-füzetek, 121/36–37. p.
63. Barna Júlia: *El Camino.* = Napút-füzetek, 121/51–52. p.
64. Barna Júlia: *az élet mozgás.* = Napút-füzetek, 121/13. p.
65. Barna Júlia: *elveszett emberek és tárgyak.* = Napút-füzetek, 121/31. p.
66. Barna Júlia: *emlékek dobozolása.* = Napút-füzetek, 121/24. p.
67. Barna Júlia: *évszázadok áradása.* = Napút-füzetek, 121/1. p.
68. Barna Júlia: *ez már nem a béke.* = Napút-füzetek, 121/37. p.
69. Barna Júlia: *faragványok.* = Napút-füzetek, 121/21. p.
70. Barna Júlia: *felelősség.* = Napút-füzetek, 121/43. p.
71. Barna Júlia: *felület.* = Napút-füzetek, 121/17. p.
72. Barna Júlia: *fiatalon.* = Napút-füzetek, 121/28–29. p.
73. Barna Júlia: *a fuldokló.* = Napút-füzetek, 121/25. p.
74. Barna Júlia: *gondolat-lebegés.* = Napút-füzetek, 121/7. p.
75. Barna Júlia: *hajnalok.* Haiku. = Napút-füzetek, 121/45. p.
76. Barna Júlia: *ha nem leszek.* = Napút-füzetek, 121/19. p.
77. Barna Júlia: *hiányzó hiányom.* = Napút-füzetek, 121/50. p.
78. Barna Júlia: *hullámzás.* = Napút-füzetek, 121/8. p.
79. Barna Júlia: *jelen lenni.* = Napút-füzetek, 121/3–4. p.
80. Barna Júlia: *József Attila Úr!* = Napút-füzetek, 121/30. p.
81. Barna Júlia: *képek villanások alkonyat.* = Napút-füzetek, 121/11. p.
82. Barna Júlia: *a kezdet álma.* = Napút-füzetek, 121/48–49. p.
83. Barna Júlia: *kiegyenesedni.* = Napút-füzetek, 121/33–32. p.
84. Barna Júlia: *madár koppan az ablakon.* = Napút-füzetek, 121/15. p.
85. Barna Júlia: *a meg nem történt dolgok.* = Napút-füzetek, 121/32. p.
86. Barna Júlia: *miért félsz a szabadságtól?* = Napút-füzetek, 121/42. p.
87. Barna Júlia: *miközben.* = Napút-füzetek, 121/10. p.
88. Barna Júlia: *mozdulatlan nyár.* = Napút-füzetek, 121/6. p.
89. Barna Júlia: *nyugtalan öregség.* = Napút-füzetek, 121/18. p.
90. Barna Júlia: *oldódj magaddá.* = Napút-füzetek, 121/23. p.
91. Barna Júlia: *rémálom.* = Napút-füzetek, 121/38. p.
92. Barna Júlia: *a remény labirintusa.* = Napút-füzetek, 121/2. p.
93. Barna Júlia: *rendeződés.* = Napút-füzetek, 121/44. p.
94. Barna Júlia: *részlet az egészben.* = Napút-füzetek, 121/10. p.
95. Barna Júlia: *szavak erejével.* = Napút-füzetek, 121/35. p.
96. Barna Júlia: *szemek.* = Napút-füzetek, 121/39. p.
97. Barna Júlia: *személyes dimenzió.* = Napút-füzetek, 121/9. p.
98. Barna Júlia: *szócséplés.* = Napút-füzetek, 121/40. p.
99. Barna Júlia: *teát főzök.* = Napút-füzetek, 121/16. p.
100. Barna Júlia: *történelem.* = Napút-füzetek, 121/30. p.
101. Barna Júlia: *újrahasznosított életek.* = Napút-füzetek, 121/20. p.
102. Barna Júlia: *utolsó morzsák.* = Napút-füzetek, 121/19. p.
103. Barna Júlia: *üres tér.* = Napút-füzetek, 121/27–28. p.
104. Barna Júlia: *vers-kiterjedés.* = Napút-füzetek, 121/41–42. p.
105. Barna Júlia: *viszonylag boldogan.* = Napút-füzetek, 121/22. p.
106. Barna T. Attila: *hajnali csend.* = Agria, 2017.4/59. p.
107. Barna T. Attila: *Nagyvárosi este.* = Agria, 2017.4/59. p.
108. Barok Márk: *Nagypapa.* = Várad, 1/11–12. p.
109. Barok Márk: *Sötét Benő.* = Várad, 1/14–17. p.
110. Barok Márk: *Szépláb báró.* = Várad, 1/12–13. p.
111. Bartal Klára: *Érzelmek fogságában.* = Agria, 2017.4/72. p.
112. Bartal Klára: *Hihetetlen hittel.* = Agria, 2017.4/72. p.
113. Bartal Klára: *Pogány ébresztő.* = Agria, 2017.4/72. p.
114. Becsy András: *A Kör.* = Irodalmi Jelen, 1/28–29. p.
115. Bék Timur: *A bika monológja #1.* = Bárka, 1/33. p.
116. Bék Timur: *Szakadékokat keresünk.* = Bárka, 1/32. p.

117. Bék Timur: *A szomor.* = Bárka, 1/33. p.
118. Bék Timur: *Terraformálás.* = Irodalmi Jelen, 1/32. p.
119. Benedek Miklós: *Böndör Pál: Finis.* = Híd, 2017.9/14–15. p.
120. Bertók László: *Ahogy a vak tyúk is.* (Firkák a szalmaszálra). Nocsak! Meglepődik. Elindul. Aztán. Észreveszi a nőt. Méregeti. Megtorpan. Hangot hall, messziről. Felnéz az égre. = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 27. p.
121. Bertók László: *Mégiscsak a beszéd.* (Firkák a szalmaszálra). Szavak. Körbe-körbe. Arany. Szép. Trójai. Ki-be. A hajó. A vége. Ne félj! = Jelenkor, 2017.12//1265–1266. p.
122. Bertók László: *Ugyanúgy cseng a csönd.* (Firkák a szalmaszálra). Közel s távol. Úsznod kéne. Hívjál föl. Mutatványos. Következtetni? Csak pislogsz? Kulcsok. A végén. Tükör előtt. = Kortárs, 1/3. p.
123. Bíró József: *25 / SZÓVAL.* = Agria, 2017. 4/167. p.
124. Bíró József: *Alexander Calder … –, hogy.* = Látó, 2/57. p.
125. Bíró József: *Fernand Léger … –, hogy.* = Látó, 2/58. p.
126. Bíró József: *Gabriel García Márquez … –, hogy.* = Látó, 2/59. p.
127. Bíró József: *Jackson Pollock … –, hogy.* = Látó, 2/60. p.
128. Bíró József: *Mario Lanza … –, hogy.* = Látó, 2/59. p.
129. Bíró József: *Pier Paolo Pasolini … –, hogy.* = Látó, 2/58. p.
130. Bíró József: *Spencer Tracy … –, hogy.* = Látó, 2/57. p.
131. Bíró József: *Szívbezárt.* = Életünk, 2017. 12/3. p.
132. Bíró József: *SZÓVAL / 25.* = Agria, 2017. 4/167. p.
133. Birtalan Ferenc: *Apura Zsilvölgyében.* = Liget, 2/66–67. p.
134. Birtalan Ferenc: *Corpus delicti.* = Műút, 2017.6/3.p
135. Birtalan Ferenc: *Vesperás.* = Irodalmi Jelen, 2/48. p.
136. Bobory Zoltán: *A györöki temetőben,* Raksányi „Kutyu" sírjánál. = Életünk, 1/7. p.
137. Bobory Zoltán: *Lefagyott csillagképek.* = Életünk, 1/8–9. p.
138. Bobory Zoltán: *Limerickek.* = Agria, 2017. 4/64. p.
139. Bobory Zoltán: *Négysorosok.* = Életünk, 1/10. p.
140. Bobory Zoltán: *A pele…* (Muscardinus Avellanarius). = Életünk, 1/8. p.
141. Bobory Zoltán: *Tóth Adrien rajzaihoz.* = Agria, 2017.4/64. p.
142. Bobory Zoltán: *Zeusz-isten vágyálma.* = Agria, 2017.4/63. p.
143. Boda Edit: *Néhány igaz barát, akire mindig számíthatok.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 33. p.
144. Bognár Anna: *Jób.* = Agria, 2017.4/31. p.
145. Bognár Anna: *Néma várrom.* = Agria, 2017.4/31. p.
146. Bors Anna: *Gyász.* = Magyar Napló, 2/23. p.
147. Bors Anna: *Halál.* = Magyar Napló, 2/23. p.
148. Bors Anna: *Szépség.* = Magyar Napló, 2/23. p.
149. Botár Attila: *Három arc.* = Hitel, 1/118. p.
150. Botár Attila: *Kitartasz.* = Hitel, 1/119. p.
151. Botár Attila: *Sátorfánk, zöldellj!* = Hitel, 1/118. p.
152. Botár Attila: *Télvég.* = Hitel, 1/119. p.
153. Both Balázs: *In memoriam F. Gy.* = Magyar Napló, 2/53. p.
154. Both Balázs: *Káin álma.* = Magyar Napló, 2/53. p.
155. Both Balázs: *Paul Cézánne: Almák és narancsok (1900).* = Magyar Napló, 2/53. p.
156. Bozók Ferenc: *Gyerekversek.* Lovak a farsangi bálon. Séta a réten. Zebra. Májusi szerelem. Pillangó. = Agria, 2017.4/29–30. p.
157. Böszörményi Zoltán: *Simogató.* = Irodalmi Jelen, 1/3. p.
158. Böszörményi Zoltán: *Torontói levél.* = Irodalmi Jelen, 2/3–5. p.
159. Brassó Anna: *Légzésvédelem.* = Liget, 1/17–18. p.
160. Czilcer Olga: *Folyó.* = Liget, 1/87. p.
161. Csák Gyöngyi: *Kétezertizenhét.* = Agria, 2017.4/132. p.
162. Csák Gyöngyi: *Kivet magából.* = Agria, 2017.4/132. p.
163. Csák Gyöngyi: *Madárvárta.* = Agria, 2017.4/132. p.
164. Csáky Anna: *Csillag-szem égbolt alatt.* = Agria, 2017.4/60. p.
165. Csáky Anna: *Három hattyú.* = Agria, 2017. 4/60. p.
166. Csáky Anna: *Varjú-idő.* = Agria, 2017.4/60. p.
167. Csáky Károly: *Egyszerű látomás.* = Agria, 2017.4/61. p.
168. Csáky Károly: *Kódolt kis üzenet.* = Agria, 2017.4/61. p.

169. Csáky Károly: *A palóc kutyikáknál.* = Agria, 2017.4/61. p.
170. Csatáné Bartha Irénke: *A bűvös ajtó.* = Agria, 2017.4/207. p.
171. Csatáné Bartha Irénke: *Hópelyhek.* = Agria, 2017.4/206. p.
172. Csatáné Bartha Irénke: *Szorítsd szívedre.* = Agria, 2017.4/206. p.
173. Cseke J. Szabolcs: *Ha lebben ő!* (Szapphó búcsúéneke). = Agria, 2017.4/124. p.
174. Cseke J. Szabolcs: *Utca, város, nyolcadik nap.* = Agria, 2017.4/124. p.
175. Csíki András: *folyton úgy jössz meg.* = Hitel, 1/93–94. p.
176. Csíki András: *haláloddal kezdődött.* = Hitel, 1/93. p.
177. Csíki András: *Lesz, mint az ég.* = Hitel, 1/94. p.
178. Csikós Attila: *Üres.* = Új Forrás, 2/80. p.
179. Csongor Andrea: *Unoka.* = Liget, 1/38–39. p.
180. Csontos János: *Hangya.* = Magyar Napló, 1/55. p.
181. Csontos János: *Végakarat.* = Magyar Napló, 1/55. p.
182. Csontos Márta: *Ady Endre naplójából.* a „Rettegek az élettől" nyomán. = Várad, 2017.12/10–11. p.
183. Csontos Márta: *Álmodik a valóság.* = Várad, 1/32–33. p.
184. Csontos Márta: *Az átváltozás metafilozófiája.* = Helikon, január 10. 18. p.
185. Csontos Márta: *Azonosítás helyett.* = Agria, 2017.4/53. p.
186. Csontos Márta: *A bűnbeesés harmóniája.* = Helikon, január 10. 18. p.
187. Csontos Márta: *Holnap elindulok érted.* = Agria, 2017.4/54. p.
188. Csontos Márta: *Holnap elindulok érted.* = Helikon, január 10. 18. p.
189. Csontos Márta: *Egy ismeretlen festőnek.* = Várad, 1/33. p.
190. Csontos Márta: *Jegyzetfüzet.* = Helikon, január 10. 18. p.
191. Csontos Márta: *A nyolcadik napon.* = Helikon, január 10. 18. p.
192. Csontos Márta: *Összeesküvés.* = Várad, 1/31. p.
193. Csorba Piroska: *Miskolci limerickek.* (részletek). = Agria, 2017.4/65. p.
194. Csorba Piroska: *Egy nyári délután.* (Nibelungizált alexandrinok). = Agria, 2017.4/66. p.
195. Csordás Gábor: *A dög.* = Jelenkor, 1/8. p.
196. Csordás Gábor: *Levél a tengerész-szeretetotthonból.* = Jelenkor, 1/8–9. p.
197. Csornyij Dávid: *Én mindig csak hazudok neked.* = Magyar Napló, 1/28. p.
198. Csukás István: *A nagy, édes nyári szeretkezések.* = Agria, 2017.4/52. p.
199. Csukás István: *Te mire gondolsz közben?* = Agria, 2017.4/51. p.
200. Deák Botond: *Diagnózis.* = Műút, 2017.6/4. p.
201. Deák Botond: *Szerelem vő.* = Műút, 2017.6/5. p.
202. Deák-Sárosi László: *A szelfi bárd.* = Agria, 2017.4/87. p.
203. Demény Péter: *Apazsoltárok.* Sorompó. Méh. = Vigilia, 1/41. p.
204. Demény Péter: *Egy kuruc beszélget.* = Várad, 2017.12/12. p.
205. Demény Péter: *Az Ovidius bolygó.* = Jelenkor, 1/24–25. p.
206. Demeter József: *Versiáda.* = Agria, 2017.4/88–89. p.
207. Deres Kornélia: *Szívkirály.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 38. p.
208. Dezső Katalin: *Ahogy esni szokott.* = Tempevölgy, 2017.4/18. p.
209. Dezső Katalin: *Buborék.* = Tempevölgy, 2017.4/20. p.
210. Dezső Katalin: *Idegenek.* = Tempevölgy, 2017.4/19–20. p.
211. Dezső Katalin: *Ingovány.* = Tempevölgy, 2017.4/18–19. p.
212. Dobi Eszter: *Képek és képzetek I.* Viszonyítva. Rajzok. Csigaházak. Vezeklő. Aki érti… Állandóság s a szűnő. Amarillisz. Toll és kavicságy. Láthatatlan köldökzsinór. Álom. [Versciklus]. = Forrás, 1/10–12. p.
213. Dobozi Eszter: *én/te/ő.* = Magyar Napló, 1/6. p.
214. Dobozi Eszter: *fehérben – feketében.* = Magyar Napló, 1/5. p.
215. Drenyovszki Andrea: *Bandi.* = Jelenkor, 2/150. p.
216. Drenyovszki Andrea: *Gyűjtő.* = Jelenkor, 2/152. p.
217. Drenyovszki Andrea: *Hobbi.* = Jelenkor, 2/151. p.
218. Drenyovszki Andrea: *Pilóta.* = Jelenkor, 2/150–151. p.
219. Egressy Zoltán: *Olvadáspont.* = Jelenkor, 2017.12//1305. p.
220. Egressy Zoltán: *Szólt időben.* = Jelenkor, 2017.12//1306. p.
221. Egyed Emese: *Szürke árny.* = Helikon, február 25. 4. p.
222. Erdős Virág: *2017.* = Élet és Irodalom, január 5. 17. p.

223. Erdős Virág: *mini.* = Élet és Irodalom, január 5. 17. p.
224. Erdős Virág: *ötven.* = Élet és Irodalom, január 5. 17. p.
225. Erdős Virág: *pünkösd.* = Élet és Irodalom, január 5. 17. p.
226. Erdős Virág: *taccs.* = Élet és Irodalom, január 5. 17. p.
227. Erdős Virág: *térfigyelő.* = Élet és Irodalom, január 5. 17. p.
228. Erdős Virág: *test.* = Élet és Irodalom, január 5. 17. p.
229. Falcsik Mari: *Balkonládák.* = Kortárs, 1/29. p.
230. Falcsik Mari: *Keresztapám.* = Kortárs, 1/30–31. p.
231. Falcsik Mari: *Ki tudja.* = Kortárs, 1/29. p.
232. Faludy Ádám: *Adydas.* = Új Forrás, 1/60. p.
233. Faludy Ádám: *Függő változó.* = Új Forrás, 1/61. p.
234. Faludy Ádám: *Mária szakadék.* = Új Forrás, 1/62. p.
235. Faludy Ádám: *Megálmodott.* = Új Forrás, 1/63. p.
236. Faludy Ádám: *Tavaszi vagdalt.* (megrongálási kísérlet)= Új Forrás, 1/64–65. p.
237. Falusi Márton: *Orpheusz és.* = Székelyföld, 2/26–29. p.
238. Falusi Márton: *Találkozás a Délceg Úrral kétezer-ötvenből.* Utópia-töredék. = Hitel, 2/154–158. p.
239. Farkas Gábor: *Hét hang.* = Agria, 2017.4/70–71. p.
240. Fazekas Attila: *fejek.* = Helikon, február 10. 16. p.
241. Fazekas Attila: *füst.* = Helikon, február 10. 16. p.
242. Fazekas Attila: *mindennapi solaris.* = Helikon, február 10. 16. p.
243. Fazekas József: *Elrejt.* = Agria, 2017.4/56. p.
244. Fazekas József: *Fohász a megnyugvásért.* = Agria, 2017.4/55. p.
245. Fazekas József: *A minden semmije.* = Agria, 2017.4/57. p.
246. Fazekas József: *Mintha tudná.* = Agria, 2017.4/56. p.
247. Fazekas József: *Szél szövi sálam.* = Agria, 2017.4/55. p.
248. Fecske Csaba: *A 75 éves Serfőző Simonnak.* = Agria, 2017.4/13. p.
249. Fecske Csaba: *Anyegin elkallódott levele.* = Vigilia, 1/47–48. p.
250. Fehér Miklós: *mi lesz belőlem.* = Híd, 2017.9/22. p.
251. Fehér Miklós: *rólatok sosem.* = Híd, 2017.9/21. p.
252. Fehér Miklós: *teherszállító.* = Híd, 2017.9/21–22. p.
253. Fehér Renató: *Echo.* = Helikon, február 25. 11. p.
254. Fehér Renató: *Hagyaték, 1901.* = Helikon, február 25. 11. p.
255. Fehér Renató: *Nighthawks.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 28. p.
256. Fekete Richárd: *Láthatás.* = Jelenkor, 2/149. p.
257. Fekete Richárd: *Nyár, fogantatás.* = Jelenkor, 2/148–149. p.
258. Fekete Vince: *Vályásút.* = Bárka, 1/7–8. p.
259. Fellinger Károly: *Bevásárlószatyor.* = Látó, 1/59–60. p.
260. Fellinger Károly: *Búcsú.* = Helikon, január 25. 17. p.
261. Fellinger Károly: *Bűnbánat.* = Várad, 1/27. p.
262. Fellinger Károly: *(cím nélkül).* = Várad, 1/28. p.
263. Fellinger Károly: *Csendélet.* Nagypéntek. Normálméret. Fölolvasás. Aszúsodás. Pompa. Zsákmány. Szilvamag. Napraforgó. Négysoros. = Kortárs, 2/18–20. p.
264. Fellinger Károly: *Ékszíj.* = Helikon, január 25. 17. p.
265. Fellinger Károly: *Elágazás.* = Várad, 1/29. p.
266. Fellinger Károly: *Fasírt.* = Helikon, január 25. 17. p.
267. Fellinger Károly: *Globális felmelegedés.* = Helikon, január 25. 17. p.
268. Fellinger Károly: *A gyengébbek kedvéért.* = Agria, 2017.4/33. p.
269. Fellinger Károly: *Harangszó.* = Agria, 2017.4/32. p.
270. Fellinger Károly: *Kerek.* = Korunk, 2017.12/62. p.
271. Fellinger Károly: *Készülődünk.* = Korunk, 2017.12/61. p.
272. Fellinger Károly: *Közös.* = Agria, 2017.4/32. p.
273. Fellinger Károly: *Látszattükör.* = Agria, 2017.4/32. p.
274. Fellinger Károly: *Megoldás.* = Helikon, január 25. 17. p.
275. Fellinger Károly: *Mészkő.* = Korunk, 2017.12/62. p.
276. Fellinger Károly: *Rágcsálás.* = Korunk, 2017.12/61. p.

277. Fellinger Károly: *Rózsafüzér.* = Látó, 1/59. p.
278. Fellinger Károly: *Szecesszió.* = Helikon, január 25. 17. p.
279. Fellinger Károly: *Szép versek 2017.* = Helikon, január 25. 17. p.
280. Fellinger Károly: *Térjünk a tárgyra.* = Helikon, január 25. 17. p.
281. Fellinger Károly: *A test kisebbségtudata.* = Agria, 2017.4/32. p.
282. Fellinger Károly: *Töredék.* = Agria, 2017.4/32. p.
283. Fellinger Károly: *Tünetmentés.* = Helikon, január 25. 17. p.
284. Fellinger Károly: *Vendégjáték.* = Helikon, január 25. 17. p.
285. Fenyvesi Orsolya: *János evangéliuma.* = Élet és Irodalom, január 12. 14. p.
286. Fenyvesi Orsolya: *A tó hölgye.* = Élet és Irodalom, január 12. 14. p.
287. Fenyvesi Ottó: *Halott vajdaságiakat olvasva.* Sziráky Dénes Sándor. Koncz István. Judita Šalgo. = Forrás, 2/37–42. p.
288. Fenyvesi Ottó: *Tolnaival a riviérán.* = Jelenkor, 1/12–16. p.
289. Ferencz Imre: *Ivan Seholov füzetéből.* Blues. Élesben. Lábbeli. Hajós. Űrben. Szülőfalu. = Látó, 1/34–39. p.
290. Filip Tamás: *Alázatos.* = Hitel, 1/88. p.
291. Filip Tamás: *Fekete riasztás.* = Új Forrás, 2/34. p.
292. Filip Tamás: *A látás: zavar.* = Új Forrás, 2/32. p.
293. Filip Tamás: *Míg túljutunk.* = Új Forrás, 2/33. p.
294. Filip Tamás: *Nyom nélkül.* = Hitel, 1/88. p.
295. Filip Tamás: *Saját kötél.* = Hitel, 1/87. p.
296. Filip Tamás: *Teljes töredék.* = Hitel, 1/87. p.
297. Főcze Kornélia: *Egy görög rózsáról.* = Székelyföld, 2/52. p.
298. Főcze Kornélia: *„Ha meghal a Nap”.* = Székelyföld, 2/53. p.
299. Főcze Kornélia: *Parúzia.* = Székelyföld, 2/54. p.
300. Főcze Kornélia: *Utazás.* = Székelyföld, 2/54. p.
301. Fucskó Miklós: *Archaikus imádság.* = Agria, 2017.4/288. p.
302. Fucskó Miklós: *Csipkelángban.* = Agria, 2017.4/288. p.
303. Füzesi Magda: *A formán innen.* = Magyar Napló, 2/17. p.
304. Füzesi Magda: *Hibernáció.* = Magyar Napló, 2/17. p.
305. Füzesi Magda: *Holt idő.* = Magyar Napló, 2/17. p.
306. Gál Csaba: *Égiháború.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/51. p.
307. Gál Csaba: *Fussatok ki Babilonból.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/48. p.
308. Gál Csaba: *Gőte tüdősejtje a mitózis anafázisában.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/52. p.
309. Gál Csaba: *Háromigenes* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/49–50. p.
310. Gál Csaba: *Imaginació tűzben.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/50. p.
311. Gál Csaba: *A lepel lehull.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/51. p.
312. Gál Csaba: *Vasárnap nagy a veszély.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/49. p.
313. Gál Csaba: *Világállat.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/53. p.
314. Gál Ferenc: *Ház körüli munkák.* = Alföld, 2/7. p.
315. Gál Sándor: *Máglya.* = Agria, 2017.4/11. p.
316. Gál Sándor: *Néha.* = Agria, 2017.4/12. p.
317. Géczi János: *Baziliszkusz.* = Alföld, 1/38–39. p.
318. Géczi János: *Csöndes* = Bárka, 1/43–44. p.
319. Géczi János: *Mandragóra.* = Bárka, 1/43. p.
320. Géczi János: *M. I. N. D.* = Látó, 2/71–72.
321. Géczi [János –] Marno János: *Értekezés a szonettről.* = Forrás, 2/3. p.
322. Gellén-Miklós Gábor: *Esti Kornél éneke 2.0.* = Élet és Irodalom, február 23. 14. p.
323. Gellén-Miklós Gábor: *Osztályrészem.* = Élet és Irodalom, február 23. 14. p.
324. Gellén-Miklós Gábor: *A terület bejárása.* = Élet és Irodalom, február 23. 14. p.
325. Gellén-Miklós Gábor: *Üres kézzel.* = Élet és Irodalom, február 23. 14. p.
326. Gerlei Dávid: *Osztódás.* = Új Forrás, 1/52. p.
327. Gerlei Dávid: *Repedések.* = Új Forrás, 1/51. p.
328. Gothár Tamás: *ahogy telünk.* = Helikon, február 10. 13. p.
329. Gothár Tamás: *akkord.* = Helikon, február 10. 13. p.
330. Gothár Tamás: *arc.* = Helikon, február 10. 13. p.
331. Gothár Tamás: *ha lehetnél csak.* = Helikon, február 10. 13. p.
332. Gothár Tamás: *háttérvokál.* = Helikon, február 10. 13. p.
333. Gömöri György: *Hatvannyolcadik születésnapomra.* = Bárka, 1/17. p.
334. Gömöri György: *Pilinszky szerelmei.* = Bárka, 1/17. p.
335. Gömöri György: *Premier.* = Bárka, 1/17–18. p.

336. Gősi Vali: *Inverziók.* = Agria, 2017.4/58. p.
337. Gősi Vali: *Te vagy.* = Agria, 2017.4/58. p.
338. Gősi Vali: *Túlélés.* = Agria, 2017.4/58. p.
339. Grecsó Krisztián: *kerítés.* = Bárka, 1/11–12. p.
340. Gyóni Géza: *Puskin nagy lelke, Tolsztoj, Turgenyew.* = Magyar Napló, 1/46. p.
341. Győrfi Kata: *Én és a bőröm.* = Látó, 2/20. p.
342. Hadabás Ildikó, H.: *Anyámra emlékezem.* = Életünk, 2017.12/25. p.
343. Handi Péter: *Szürreál.* = Liget, 1/4–5. p.
344. Háy János: *Vers életért.* = Bárka, 1/9–10. p.
345. Holló József: *A jelen emlékezetével…* gondolatok a reformáció 500 éves évfordulóján. = Agria, 2017.4/142–143. p.
346. Holló József: *Párhuzamtalan párhuzamok…* avagy Adyval egy egri őszben. = Agria, 2017.4/141–142. p.
347. Horváth Benji: *Konteó Rodeó.* = Tiszatáj, 2/61–62. p.
348. Horváth Máté: *abszolút igazság.* = Irodalmi Jelen, 2/117–118. p.
349. Horváth Máté: *Anya beteg.* = Irodalmi Jelen, 2/120. p.
350. Horváth Máté: *hazugságok.* = Irodalmi Jelen, 2/117. p.
351. Horváth Máté: *Jogom önmagamhoz.* = Irodalmi Jelen, 2/119. p.
352. Horváth Máté: *Mi lenne, ha…* = Irodalmi Jelen, 2/119. p.
353. Horváth Máté: *Panelzaj.* = Irodalmi Jelen, 2/118. p.
354. Hörcher László: *Metal mezőgazdaság.* = Magyar Műhely, 2017.4/1. p.
355. Iancu Laura: *Fecskék.* = Vigilia, 1/30. p.
356. Iancu Laura: *A Kálvária út.* = Vigilia, 1/29. p.
357. Iancu Laura: *Neved.* = Vigilia, 1/30. p.
358. Iancu Laura: *Ta-ní-tás.* = Vigilia, 1/29. p.
359. Imre Ábris: *Matt.* = Helikon, január 25. 11. p.
360. Imre Ábris: *Hazaérsz.* = Helikon, január 25. 11. p.
361. Imre Ábris: *Hullamosó.* = Helikon, január 25. 11. p.
362. Izsó Zita: *Ivadékaikat a bölcsőszájú halak.* = Jelenkor, 2017.12/1307–1308. p.
363. Izsó Zita: *Minden házból elviszik a lányokat.* = Jelenkor, 2017.12/1307. p.
364. Jász Attila: *Fák a teraszon.* (derékfájás). (életrajz). (sziget, bója). (korszak, váltás). (eső, idő). (álom, álom). (ősz, napfény). (élet, halál). = Tempevölgy, 2017.4/3–5. p.
365. Jódal Rózsa: *Padlón.* = Híd, 2017.9/54–60. p.
366. Juhász Anikó: *Konfetti.* = Vigilia, 1/53. p.
367. Juhász Anikó: *Mandulafán a hó.* = Vigilia, 1/52–53. p.
368. Juhász Róbert: *Zárvatermők.* = Kortárs, 28. p.
369. Kabai Csaba: *Cave Bestlam.* = Tempevölgy, 2017.4/8–9. p.
370. Kabai Csaba: *Egyedül a végig.* = Tempevölgy, 2017.4/9. p.
371. Káliz Sajtos József: *Fohász.* = Agria, 2017.4/108. p.
372. Káliz Sajtos József: *Füstölgő mécses.* = Agria, 2017.4/108. p.
373. Káliz Sajtos József: *Lopózkodó tél.* = Agria, 2017.4/108. p.
374. Káliz Sajtos József: *Váltott lovakon.* = Agria, 2017.4/108. p.
375. Kállay Eszter: *konzultáció.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 28. p.
376. Kántor Péter: *Nyár volt.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 29. p.
377. Kántor Péter: *Tropeában a kék tenger.* = Mozgó Világ, 1/3–5. p.
378. Kántor Péter: *A vízesésnél.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 29. p.
379. Király László: *Az „Aranykor” ragályai.* = Székelyföld, 2/11–12. p.
380. Király László: *Ellenőrző dolgozat.* = Székelyföld, 2/9–10. p.
381. Király László: *A Hacsek Adolf fedőnevű ember.* = Székelyföld, 2/11. p.
382. Király László: *Hölgyek! Urak!* = Székelyföld, 2/7. p.
383. Király László: *Otthoni. Idill.* = Székelyföld, 2/8–9. p.
384. Kis Pál István: *Három vers a diófaságról.* Az út menti diófa. Szögek a diófából. Jel a szőlőhegyen. = Agria, 2017.4/73–75. p.
385. Kiss Anna: *(Szerelmes földrajz).* A rongybabák nem sírnak. = Kortárs, 2/3–7. p.
386. Kiss Georgina: *A varjú születése.* = Alföld, 1/5–6. p.
387. Kiss Georgina: *Viharvarjú.* = Alföld, 1/5. p.
388. Kókai János: *fehér szó.* = Műút, 2017.6/17. p.
389. Kollár Dávid: *Tandori variációk.* 1. Randevú. 2. Tájkép. 3. Refrén. 4. Zenón futása. = Helikon, február 10. 13. p.
390. Kollár Dávid: *Újabb változatok Bernadettre.* Szultán szving. Moszkva 79-ben. Borges-parafrázis. Tulajdonságok nélküli szerelem. Western. Zohár. 20170211. Szerelem. = Vár Ucca Műhely, 2017.4/38–40. p.

391. Kollár Dávid: *Változatok Bernadettre 2.* Hidegháború. A múzsa. Első. Pierre Menard: A 19. század költői. Mítosz. Egyetlen. = Helikon, február 10. 13. p.
392. Kontra Attila: *Dekódolás.* = Új Forrás, 1/58. p.
393. Kontra Attila: *Elmozdulás.* = Új Forrás, 1/57. p.
394. Kontra Attila: *Exit.* = Új Forrás, 1/59. p.
395. Kontra Attila: *Főcím.* = Új Forrás, 1/56. p.
396. Kopriva Nikolett: *Kiittam a tintát.* = Magyar Műhely, 2017.4/9. p.
397. Kopriva Nikolett: *Mocsár.* = Magyar Műhely, 2017.4/10. p.
398. Kopriva Nikolett: *Némaság.* = Magyar Műhely, 2017.4/9. p.
399. Kopriva Nikolett: *téboly/1.* = Magyar Műhely, 2017.4/11. p.
400. Kopriva Nikolett: *Tetraktüsz.* = Magyar Műhely, 2017.4/11. p.
401. Korpa Tamás: *6 db történet a Szádelői-völgyből.* A víz megverése gondolatban a Blatnica patakon. Hárfákat úsztatok le a Blatnicán. Csendőrök állják körül a bezáruló léket. Cukorová Homola (105 M). Jerikó-effektus. Játék vakokkal Okrúhly Laz környékén. = Látó, 2/5–7. p.
402. Kovács András Ferenc: *András-nap, ködben himnuszok.* = Élet és Irodalom, február 23. 17. p.
403. Kovács Daniela: *Én továbbviszem fáklyád lángját.* = Agria, 2017.4/114. p.
404. Kovács István: *A nagy háború utolsó napja Cattaróban.* = Forrás, 2/30. p.
405. Kovács István: *A porondmesterből lepke lesz.* = Forrás, 2/31. p.
406. Kölcsey Ferenc: *Rebellis vers.* = Magyar Napló, 1/4. p.
407. Kőrizs Imre: *Körző.* = Alföld, 2/21. p.
408. Kőrizs Imre: *Olvasó.* = Alföld, 2/20–21. p.
409. Kőrizs Imre: *Toldi sestinája.* = Jelenkor, 2017.12/1272–1273. p.
410. Kőrizs Imre: *Van.* = Alföld, 2/22. p.
411. Kőrössi P. József: *Piros limuzin.* = Élet és Irodalom, január 12. 17. p.
412. Krusovszky Dénes: *Faun.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 34. p.
413. Kukorelly Endre: *Cé cé cé pé.* = Jelenkor, 2/116–117. p.
414. Kukorelly Endre: *Herbsttag.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 32. p.
415. Kürti László: *dózsa györgy utca 12.* = Magyar Napló, 2/26. p.
416. Lackfi János: *Óvatos duhaj.* = Irodalmi Jelen, 1/34–36. p.
417. Lakinger Tibor: *Szép ősz.* = Irodalmi Jelen, 1/41–42. p.
418. Láng Eszter: *Adyval a délutánban.* = Várad, 2017.12/14. p.
419. Lengyel János: *Elgyönyört élet.* = Agria, 2017.4/135. p.
420. Lengyel János: *Sorozatok.* = Agria, 2017. 4/135. p.
421. Lengyel Tamás: *2. ábra.* Bátyám mint Pollock. = Életünk, 2017.12/50–51. p.
422. Lengyel Tamás: *44. ábra.* M. mint. = Életünk, 2017.12/51–52. p.
423. Lengyel Tamás: *82. ábra.* Lesz még egy zuhanás. = Életünk, 2017.12/52–53. p.
424. Lengyel Tamás: *83. ábra.* Digit(aliz) álom. = Életünk, 2017.12/53–54. p.
425. Lennert-Móger Tímea: *Látomás.* = Irodalmi Jelen, 1/27. p.
426. Lesi Zoltán: *Háború, egy hamis kép.* = Élet és Irodalom, február 16. 17. p.
427. Lesi Zoltán: *Az öröklét kódja.* = Élet és Irodalom, február 16. 17. p.
428. Lipcsey Emőke: *Kéz a kézben.* = Agria, 2017.4/25–27. p.
429. Lovász Krisztina: *Szavadat ne feledd…* = Helikon, január 25. 16. p.
430. Lőrincz P. Gabriella: *Alba.* = Irodalmi Jelen, 2/24. p.
431. Lőrincz P. Gabriella: *Párnák és tömegsírok.* = Irodalmi Jelen, 2/24. p.
432. Lövétei Lázár László: *Csillag Bár.* = Bárka, 1/50–51. p.
433. Lövétei Lázár László: *Földszag.* Töredék egy szatírából. = Kortárs, 1/27–28. p.
434. Lövétei Lázár László: *Vintage.* Töredék egy szatírából. = Magyar Napló, 1/14. p.
435. Lukács Flóra: *Fénytörés.* = Irodalmi Jelen, 1/45–46. p.
436. Lukács Flóra: *Rózsaszín.* = Irodalmi Jelen, 1/48. p.
437. Lukács Flóra: *Tekintet.* = Irodalmi Jelen, 1/47. p.
438. Lukács Flóra: *Vörös és fehér.* = Irodalmi Jelen, 1/46–47. p.
439. Madár János: *Keserű föld.* = Agria, 2017. 4/107. p.
440. Madár János: *Meg kellene.* = Agria, 2017. 4/107. p.
441. Madár János: *Tanyavég.* = Agria, 2017.4/107. p.
442. Madár János: *Végtelen hajnalok.* = Agria, 2017.4/106. p.
443. Magyar Eszter Csenge: *A mélyvíz-fesztiválon.* = Irodalmi Jelen, 1/39–40. p.

444. Makai Máté: *Az egyetem falánál.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/29–30. p.
445. Makai Máté: *A Keselyűkő meséje.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/30. p.
446. Makai Máté: *Egy másik bolygó közelsége.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/28. p.
447. Maklári Éva, P.: *Szabadság-dal 2017.* = Agria, 2017.4/28. p.
448. Marcsák Gergely: *Alkony a vitrinben.* = Magyar Napló, 1/27. p.
449. Markó Béla: *Délutáni remény.* = Tiszatáj, 2/19. p.
450. Markó Béla: *Dezodor.* = Élet és Irodalom, január 19. 17. p.
451. Markó Béla: *Hiába.* = Tiszatáj, 2/20. p.
452. Markó Béla: *Kérés.* = Bárka, 1/15–16. p.
453. Markó Béla: *Oldtimer.* = Tiszatáj, 2/19–20. p.
454. Markó Béla: *Repedés.* = Tiszatáj, 2/21. p.
455. Marno János: *Az árva szó.* = Alföld, 2/3–4. p.
456. Marno János: *Darázsfuvola.* = Tiszatáj, 2/9–13. p.
457. Marnó János: *Emphysema.* = Jelenkor, 2017.12/1271. p.
458. Marno János: *Falfirka.* = Élet és Irodalom, február 23. 17. p.
459. Marno János: *A forma.* = Élet és Irodalom, február 23. 17. p.
460. Marno János: *Az ismerős ismeretlen.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 30. p.
461. Marno János: *Kosztmodern.* = Élet és Irodalom, február 23. 17. p.
462. Marno János: *Örök témák.* Elégiák. = Jelenkor, 2017.12//1269–1271. p.
463. Marno János: *Vissza az elemibe.* = Élet és Irodalom, február 23. 17. p.
464. Marton Árpád: *Juhász Gyula folyója.* = Vigilia, 2/118. p.
465. Marton Árpád: *Pascal.* = Vigilia, 2/118. p.
466. Marton Árpád: *Retrospektív.* = Vigilia, 2/118. p.
467. Marton Árpád: *Zarándokok.* = Vigilia, 2/117. p.
468. Mátyás Zsolt Imre: *Árnyék a ködben.* (ü-dur fantázia és füge, avagy négykezes Ady-átirat, op. 140. no. 01). = Várad, 2017. 12/15–23. p.
469. Meliorisz Béla: *Zárókövek.* = Jelenkor, 1/9–10. p.
470. Meliorisz Béla: *Zárókövek.* = Mozgó Világ, 2/54–56. p.
471. Mesterházi Mónika: *Május lesz.* = Élet és Irodalom, január 5. 14. p.
472. Mesterházi Mónika: *Mit is.* = Élet és Irodalom, január 5. 14. p.
473. Mohai V. Lajos: *Főhajtás Weöres Sándornak.* = Magyar Napló, 2/44. p.
474. Molnár Krisztina Rita: *Január.* = Bárka, 1/60. p.
475. Molnár Krisztina Rita: *Kis rőzse dalok.* = Bárka, 1/59. p.
476. Molnár Krisztina Rita: *A lila nyakkendő dala az akáchoz.* = Bárka, 1/59. p.
477. Molnár Krisztina Rita: *Pók-bók.* = Bárka, 1/59. p.
478. Molnár Zsolt: *2 Balatonszárszó – József Attila emlékére.* A vasútállomás. Az emlékház. = Várad, 2017.11/33–34. p.
479. Molnár Zsolt: *A csendevő.* = Várad, 2017.11/32. p.
480. Molnár Zsolt: *Kiáltásmaradék.* = Látó, 2/31. p.
481. Molnár Zsolt: *Lejátszások.* = Várad, 2017. 12/24. p.
482. Molnár Zsolt: *Tájékoztató.* = Látó, 2/30. p.
483. Molnár Zsolt: *Tájékoztató.* = Várad, 2017. 11/31. p.
484. Müller Dezső: *Csak vagyok.* = Várad, 2017.11/22. p.
485. Müller Dezső: *Dekoráltak.* = Várad, 2017. 11/23. p.
486. Müller Dezső: *Ejtenek.* = Várad, 2017.11/24. p.
487. Müller Dezső: *Előttem.* = Várad, 2017.11/21. p.
488. Müller Dezső: *Harapások.* = Várad, 2017. 11/21–22. p.
489. Müller Dezső: *Koporsót ácsol.* = Várad, 2017.11/25. p.
490. Müller Dezső: *Mindig.* = Várad, 2017.11/22. p.
491. Nádasdy Ádám: *Csak kirándul.* = Jelenkor, 1/5. p.
492. Nádasdy Ádám: *Egy fiókban.* = Jelenkor, 1/4. p.
493. Nádasdy Ádám: *Mellé.* = Jelenkor, 1/5. p.
494. Nádasdy Ádám: *Otthon.* = Jelenkor, 1/4. p.
495. Nagy Gábor: *Nyárelő.* = Kortárs, 2/16. p.
496. Nagy Gábor: *Tintapacák.* A művész élte. Az életművész. A kritikus. Lélekbúvár. Örökség. Teremtés. Temetés. Elme. = Kortárs, 2/17. p.
497. Nagy Tamás: *a fecskék visszajönnek.* = Magyar Napló, 1/24. p.
498. Nagy Tamás: *szélcsend.* = Magyar Napló, 1/24. p.
499. Nagypál István: *Margitsziget.* = Irodalmi Jelen, 1/38–39. p.
500. Nemes Z. Márió: *Filmezés Dórival.* = Alföld, 1/23–24. p.

501. Nemes Z. Márió: *Plüss.* = Alföld, 1/23. p.
502. Németh András: *Kardaltöredék Euripidésztől?* = Tempevölgy, 2017.4/10–11. p.
503. Németh András: *Klóthó az emberi létről, akár egy cérnaszálról.* = Tempevölgy, 2017. 4/11. p.
504. Németh András: *A legidősebb upanisád.* = Tempevölgy, 2017.4/10. p.
505. Németh Bálint: *akadémiai székfoglaló.* = Élet és Irodalom, február 9. 17. p.
506. Németh Bálint: *Dead but dreaming.* = Élet és Irodalom, február 9. 17. p.
507. Németh Bálint: *Nyitva.* = Élet és Irodalom, február 9. 17. p.
508. Németh Bálint: *Egy szemléletes példa.* = Élet és Irodalom, február 9. 17. p.
509. Németh István Péter: *Egy kisvárosi betlehemes dalaiból.* = Agria, 2017.4/40–45. p.
510. Nyilas Attila: *Kis kalendárium.* = Műút, 2017.6/28. p.
511. Oláh András: *Csalásaink.* = Látó, 2/46. p.
512. Oláh András: *[emlékszem].* = Mozgó Világ, 2/57. p.
513. Oláh András: *Fegyverletételeink.* = Látó, 2/45. p.
514. Oláh András: *[hátrahagytalak].* = Irodalmi Jelen, 2/38. p.
515. Oláh András: *Illúzióink.* = Látó, 2/46. p.
516. Oláh András: *Őszeink.* = Látó, 2/45–46. p.
517. Oláh András: *újraélesztve.* = Irodalmi Jelen, 2/38–39. p.
518. Olasz Valéria: *Hagyaték.* = Agria, 2017.4/62. p.
519. Olasz Valéria: *Karácsony azelőtt.* = Agria, 2017.4/62. p.
520. Olasz Valéria: *Őslelet.* = Agria, 2017.4/62. p.
521. Olty Péter: *Amfóra-rajz.* = Új Forrás, 2/732. p.
522. Olty Péter: *Flashmob.* = Új Forrás, 2/72. p.
523. Olty Péter: *Zarándok-sziget.* = Új Forrás, 2/74. p.
524. Orcsik Roland: *Rozsdafoltok.* = Híd, 2017. 9/19–20. p.
525. Ozsváth Zsuzsa: *Doppelgänger.* a föltámadás szomorúsága. = Várad, 2017.12/25–26. p.
526. Őry István: *detonáció.* = Élet és Irodalom, január 26. 14. p.
527. Őry István: *fehéregyensúly.* = Élet és Irodalom, január 26. 14. p.
528. Őry István: *gázlómadár.* = Élet és Irodalom, január 26. 14. p.
529. Parti Nagy Lajos: *A fiumei kettes számú tengerész-szeretetotthon teraszáról látni a tengert.* = Látó, 2/105–107. p.
530. Parti Nagy Lajos: *Holnap indul a század csuklógyakorlatra.* Írta Troppauer Hümér. = Látó, 2/108–110. p.
531. Pataki István: *a déer da hálája ciklusból.* elmélyülten. lassan csak lassan. felvezető. továbbgondolom. ünnepi hangulat. = Agria, 2017.4/189. p.
532. Payer Imre: *Abroncs.* = Alföld, 2/6. p.
533. Payer Imre: *Arany őszhöz.* = Irodalmi Jelen, 1/37–38. p.
534. Payer Imre: *Beadvány.* = Élet és Irodalom, február 9. 14. p.
535. Payer Imre: *Bel-magas.* = Agria, 2017.4/125. p.
536. Payer Imre: *Bikakirály bevonulása.* = Élet és Irodalom, február 9. 14. p.
537. Payer Imre: *Fekete kutya.* = Alföld, 2/5–6. p.
538. Payer Imre: *Között.* = Agria, 2017.4/126. p.
539. Payer Imre: *Látogatás egy k.-európai agglomerációban.* = Agria, 2017.4/125. p.
540. Payer Imre: *A munkanaplóból.* = Alföld, 2/5. p.
541. Payer Imre: *Szárnyakká lesznek.* = Alföld, 2/6. p.
542. Payer Imre: *Szögmérő-idő.* = Élet és Irodalom, február 9. 14. p.
543. Pencs Attila: *Duplax.* = Helikon, január 25. 13. p.
544. Pencs Attila: *Évente majd.* = Új Forrás, 1/46. p.
545. Pencs Attila: *A feszülés következménye.* = Új Forrás, 1/44. p.
546. Pencs Attila: *Forrófürdő.* = Helikon, január 25. 13. p.
547. Pencs Attila: *A háttérben 000-000-01.* (000-000-01-1-000-000). = Helikon, január 25. 13. p.
548. Pencs Attila: *Panelsurf.* = Új Forrás, 1/43. p.
549. Pencs Attila: *A szinusz függvény periódusa.* = Új Forrás, 1/45. p.
550. Pethő Lorand: *Első és utolsó szerenád.* = Irodalmi Jelen, 2/30–31. p.
551. Petőcz András: *A Kastély falai.* = Alföld, 1/7–9. p.
552. Petőcz András: *A költő a magasban.* = Alföld, 1/9–10. p.
553. Petőcz András: *Nyáridőn.* = Irodalmi Jelen, 1/30–31. p.
554. Petőcz András: *Qatúl, a macska.* = Alföld, 1/10–11. p.
555. Petőcz András: *Találkozás a Kastélyban.* = Alföld, 1/11–12. p.
556. Pollágh Péter: *Metafőb.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 33. p.

557. Pődör György: *Konvertálás.* emlékek a szülői házból. = Agria, 2017.4/133. p.
558. Pődör György: *Strasszerek.* emlékek a szülői házból. = Agria, 2017.4/133. p.
559. Purosz Leonidasz: *Ny.* = Műút, 2017.6/18. p.
560. Radnai István: *Bukások hősi halmaza.* = Agria, 2017.4/134. p.
561. Radnai István: *Letakarva.* = Agria, 2017. 4/134. p.
562. Radnóti Ádám: *Citadella.* = Új Forrás, 1/50. p.
563. Radnóti Ádám: *Folyamat.* = Új Forrás, 1/49. p.
564. Radnóti Ádám: *Lúgszoba.* = Új Forrás, 1/47. p.
565. Radnóti Ádám: *Szaggat.* = Új Forrás, 1/48. p.
566. Rákóczi Zoltán: *Időtlen.* = Alföld, 1/27–28. p.
567. Rákóczi Zoltán: *Tartás.* = Alföld, 1/28. p.
568. Rákóczi Zoltán: *Teremtmény.* = Alföld, 1/27. p.
569. Ratkó József: *Szatmárcseke.* = Magyar Napló, 1/4. p.
570. Rékai Anett: *Alvadás.* = Élet és Irodalom, február 2. 14. p.
571. Rékai Anett: *Horácnak rossz napja van.* = Irodalmi Jelen, 1/128. p.
572. Rékai Anett: *Jóslat.* = Élet és Irodalom, február 2. 14. p.
573. Rékai Anett: *Kiszámolósdi.* = Irodalmi Jelen, 1/127. p.
574. Rékai Anett: *Tiszta apja.* = Irodalmi Jelen, 1/125–126. p.
575. Rékai Anett: *Vonalrajz.* = Irodalmi Jelen, 1/126. p.
576. Sajgó Szabolcs: *halálos jelenlét.* = Agria, 2017.4/14. p.
577. Sajó László: *Gilisztás ballada.* = Jelenkor, 2/113–114. p.
578. Sajó László: *Rozvány Erzsébet.* = Jelenkor, 2/114–115. p.
579. Sánta Miriám: *Év végén.* = Helikon, február 25. 13. p.
580. Sebestény-Jager Orsolya: *Advent.* = Agria, 2017.4/23. p.
581. Sebestény-Jager Orsolya: *Az erdő.* = Agria, 2017.4/22. p.
582. Sebestény-Jager Orsolya: *Karácsony.* = Agria, 2017.4/23. p.
583. Sebestény-Jager Orsolya: *Keresztelő János.* (Mt 3). = Agria, 2017.4/22. p.
584. Sebestény-Jager Orsolya: *A poéta imája.* = Agria, 2017.4/23. p.
585. Sebestény-Jager Orsolya: *A válasz.* = Agria, 2017.4/23. p.
586. Serfőző Simon: *Kibírom.* = Magyar Napló, 2/8. p.
587. Serfőző Simon: *Koldusok.* = Magyar Napló, 2/8. p.
588. Simek Valéria: *Érintésétől.* = Vigilia, 2/111. p.
589. Simek Valéria: *Esti csendben.* = Vigilia, 2/111. p.
590. Simek Valéria: *Megérkeztél.* = Vigilia, 2/110. p.
591. Simek Valéria: *Oldódás.* = Vigilia, 2/111. p.
592. Simon Adri: *János legyen.* = Irodalmi Jelen, 1/33–34. p.
593. Simon Bettina: *tíz igaz állítás.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 38. p.
594. Simon István, Cs.: *Csókai utca.* = Tempevölgy, 2017.4/30. p.
595. Simon István, Cs.: *Szindikalista vers 69-ben.* = Tempevölgy, 2017.4/32. p.
596. Simon István, Cs.: *Terján.* = Tempevölgy, 2017.4/30. p.
597. Simon István, Cs.: *Válaszlevelek.* = Tempevölgy, 2017.4/31–32. p.
598. Simon Márton: *Arról, hogy mi jó.* = Jelenkor, 2/146. p.
599. Simon Márton: *A rókák esküvője.* = Jelenkor, 2/145. p.
600. Simon Márton: *Szeretni.* = Jelenkor, 2/146–147. p.
601. Simonfy József: *amit.* = Helikon, február 10. 9. p.
602. Simonfy József: *esemény.* = Helikon, február 10. 9. p.
603. Simonfy József: *ki vesz.* = Helikon, február 10. 9. p.
604. Simonfy József: *közelebb.* = Helikon, február 10. 9. p.
605. Simonfy József: *leveled.* = Helikon, február 10. 9. p.
606. Simonfy József: *lyuk a.* = Helikon, február 10. 9. p.
607. Simonfy József: *rúzsozza.* = Helikon, február 10. 9. p.
608. Simonfy József: *valami most.* = Helikon, február 10. 9. p.
609. Sipos Erzsébet: *Hór-völgyi hóvirág.* = Agria, 2017.4/200. p.
610. Sipos Erzsébet: *Hóvirág etűdök.* = Agria, 2017.4/200. p.
611. Skobrák Máté: *ami történt.* = Új Forrás, 1/53. p.
612. Skobrák Máté: *bújócska.* = Bárka, 5/4. p.
613. Skobrák Máté: *Csak mondatok.* = Bárka, 1/4. p.

614. Skobrák Máté: *koronazene.* = Bárka, 1/6. p.
615. Skobrák Máté: *mi ami amit.* = Új Forrás, 1/54. p.
616. Skobrák Máté: *minek néz.* = Bárka, 1/5. p.
617. Skobrák Máté: *mit is.* = Új Forrás, 1/55. p.
618. Sólyom Sándor: *Kászon utolsó levele.* = Agria, 2017.4/157. p.
619. Suhai Pál: *Arany és ólom.* = Agria, 2017.4/173. p.
620. Suhai Pál: *Don Quijote de la Mancha.* = Agria, 2017.4/173. p.
621. Suhai Pál: *Konok.* = Agria, 2017.4/173. p.
622. Sumonyi Zoltán: *Oly korban élek.* = Alföld, 2/19–20. p.
623. Sumonyi Zoltán: *A Stockholm-szindróma.* = Alföld, 2/19. p.
624. Svébis Bence: *…körömmel.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 28. p.
625. Szabó Palócz Attila: *Bor és zsongás.* = Magyar Napló, 2/49. p.
626. Szabó Palócz Attila: *Fogalmak.* = Magyar Napló, 2/49. p.
627. Szabó Palócz Attila: *Fordulatszám.* = Magyar Napló, 2/49. p.
628. Szabó Palócz Attila: *Kárókatonák.* = Magyar Napló, 2/49. p.
629. Szabó Palócz Attila: *A kibicnek mindegy.* = Magyar Napló, 2/49. p.
630. Szabó Palócz Attila: *Mutatványos bódé.* = Magyar Napló, 2/49. p.
631. Szabó Palócz Attila: *Sarki fény.* = Magyar Napló, 2/49. p.
632. Szabó Palócz Attila: *Szédült mámor.* = Magyar Napló, 2/49. p.
633. Szabó Palócz Attila: *A téboly metszete.* = Magyar Napló, 2/49. p.
634. Szabó Palócz Attila: *Virrasztás.* = Magyar Napló, 2/49. p.
635. Szabó T. Anna: *Ez a csend.* = Bárka, 1/31. p.
636. Szabó T. Anna: *Hétfátyoltánc.* = Bárka, 1/30. p.
637. Szabó T. Anna: *Űr.* = Bárka, 1/31. p.
638. Szántai János: *Élet a gázlón.* = Helikon, január 10. 4. p.
639. Szántai János: *Halak, emlősök.* = Helikon, január 10. 4. p.
640. Szántai János: *Idegenvezetés.* = Helikon, január 10. 4. p.
641. Szántai János: *A Santa Maria útra kel.* = Helikon, január 10. 4. p.
642. Szegedi Fanni: *Tonhal.* = Műút, 2017.6/6–7. p.
643. Székely Örs: *Sivatag-triptichon.* = Látó, 1/90–91. p.
644. Székelyhidi Zsolt: *Évszakos.* = Székelyföld, 2/47–48. p.
645. Székelyhidi Zsolt: *Tengerszép.* = Székelyföld, 2/47. p.
646. Szekeres Mária: *Éduének szeretettel.* = Agria, 2017.4/195. p.
647. Szekeres Mária: *(h)arcok.* = Agria, 2017.4/195. p.
648. Szekeres Mária: *vakfoltban.* = Agria, 2017.4/195. p.
649. Szén Benjamin: *az ideális háziállat.* = Alföld, 1/7. p.
650. Szén Benjamin: *vadászidény.* = Alföld, 1/6. p.
651. Szénási Miklós: *Elfog a szédülés.* = Magyar Napló, 2/46. p.
652. Szénási Miklós: *Partik helyett üldögélek itt.* = Magyar Napló, 2/46. p.
653. Szénási Miklós: *Úgyis elveszi.* = Magyar Napló, 2/46. p.
654. Szente B. Levente: *(tapad ránk a sok kereszt).* = Agria, 2017.4/156. p.
655. Szente B. Levente: *Vívódások jelenkorra írva.* (részlet a Sárgaház folyosója című naplóból). = Agria, 2017.4/156. p.
656. Szijj Ferenc: *Félbehagyott tájképek.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 41. p.
657. Szokolay Zoltán: *Hazamennék.* = Irodalmi Jelen, 1/26–27. p.
658. Szondy György: *Párhuzamosok.* = Helikon, január 10. 8. p.
659. Szondy György: *Szín.* = Helikon, január 10. 8. p.
660. Szondy György: *A világ összes széke, s nemcsak.* = Helikon, január 10. 8. p.
661. Szondy György, J.: *Ebben a kertben.* = Székelyföld, 1/32. p.
662. Szondy György, J.: *Holtpont.* = Székelyföld, 1/34–35. p.
663. Szondy György, J.: *Tücsök és bogár.* = Székelyföld, 1/33. p.
664. Szondy György, J.: *Zöld pántlika.* = Székelyföld, 1/33–34. p.
665. Szöllősi Zoltán: *Elhullajtott versek.* 1967–2017. = Hitel, 1/73–76. p.
666. Szőllőssy Balázs: *Kés a vajon.* = Várad, 2017.11/9. p.
667. Szőllőssy Balázs: *A kontinens szélén.* = Várad, 2017.11/8–9. p.
668. Szőllőssy Balázs: *Mohamed hazahúz.* = Várad, 2017.11/10. p.
669. Szőllőssy Balázs: *Négy Bugge Wesseltoft-koncert között.* = Várad, 2017.11/7–8. p.
670. Szőllőssy Balázs: *Viszlát, és kösz.* = Várad, 2017.11/10–11. p.

671. Szűk Balázs: *azóta.* = Agria, 2017.4/196. p.
672. Szűk Balázs: *Éjszakai nap.* = Agria, 2017.4/196. p.
673. Szűk Balázs: *Niké hajója…* = Agria, 2017.4/196. p.
674. Szűk Balázs: *Után.* = Agria, 2017.4/196. p.
675. Tabacu, Marius: *Arioso dolente.* = Helikon, február 25. 16. p.
676. Tábor Ádám: *hőségben.* = Új Forrás, 2/23. p.
677. Tábor Ádám: *otthonos kárhozat.* = Új Forrás, 2/22. p.
678. Tábor Ádám: *A rövid napok verseiből.* = Új Forrás, 2/24. p.
679. Takács Zsuzsa: *A bukott angyal.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 26. p.
680. Takács Zsuzsa: *Díszelőadás.* = Élet és Irodalom, február 16. 14. p.
681. Takács Zsuzsa: *Egy tibeti.* = Élet és Irodalom, február 16. 14. p.
682. Tamás Tímea: *A sírás országa.* (vakondnóta). = Agria, 2017.4/19. p.
683. Tari István: *Zsilipelve.* = Magyar Napló, 1/21. p.
684. Tasnády-Sáhy Péter: *Születésnapodra.* = Várad, 2017.12/33–34. p.
685. Tatár Sándor: *Don't worry, be boorish!* = Mozgó Világ, 2/58–59. p.
686. Tatár Sándor: *ne_kapa_p,* = Élet és Irodalom, január 26. 17. p.
687. Tatár Sándor: *Nehogy már húslakodásba tékozoljuk!* = Mozgó Világ, 2/57–58. p.
688. Tatár Sándor: *[szilánkok].* = Mozgó Világ, 2/58. p.
689. Térey János: *A Júdás-kos.* = Élet és Irodalom, február 2. 17. p.
690. Térey János: *Kétféle sötét.* = Élet és Irodalom, február 2. 17. p.
691. Térey János: *Müezzinbe feledkezni.* = Élet és Irodalom, február 2. 17. p.
692. Tornai József: *Kétsoros.* = Magyar Napló, 2/19. p.
693. Tornai József: *A zene vőlegénye.* = Magyar Napló, 2/19. p.
694. Toroczkay András: *Ezen a képen hallgatok.* = Helikon, január 10, 11. p.
695. Toroczkay András: *A ház nagy volt nekünk.* = Helikon, január 10, 11. p.
696. Tóth Ágnes: *Badar uralom.* (A magyar Ugaron parafrazálása). = Várad, 2017.12/35–36. p.
697. Tóth Dominika: *kollázs.* = Irodalmi Jelen, 1/14. p.
698. Tóth Dominika: *márványdal.* = Irodalmi Jelen, 1/15. p.
699. Tóth Kinga: *Közben.* = Alföld, 1/24–26. p.
700. Tóth Krisztina: *Fogas kérdés.* = Bárka, 1/61. p.
701. Török Nándor: *Születésnapomra.* = Agria, 2017.4/113. p.
702. Tőzsér Árpád: *Az átlátszó patkány.* = Bárka, 1/45. p.
703. Tőzsér Árpád: *Iuvenalis a női hűségről és a senator szaváról.* = Alföld, 2/36. p.
704. Tőzsér Árpád: *Világ-advent.* = Alföld, 2/35. p.
705. Tőzsér Árpád: *Vörös és fekete.* Fejezet egy virtuális magyar irodalomtörténetbe. = Kortárs, 1/25–26. p.
706. Túri Tímea: *Méreghinta.* = Élet és Irodalom, január 5. 17. p.
707. Vajna Ádám: *Balaton.* = Kortárs, 2/26–27. p.
708. Vajna Ádám: *Lent a Duna mentiben…* = Székelyföld, 1/53–54. p.
709. Vajna Ádám: *A Longobárdok rövid története.* = Székelyföld, 1/52. p.
710. Vajna Ádám: *Történelem.* = Székelyföld, 1/51–52. p.
711. Varga Melinda: *Cicero átnéz az idők közötti résen.* = Irodalmi Jelen, 1/57–59. p.
712. Varga Melinda: *kora tél hamis szivárványnyal.* = Irodalmi Jelen, 2/42. p.
713. Varga Melinda: *Versek kisestélyiben.* = Irodalmi Jelen, 1/60–62. p.
714. Vári Fábián László: *Kék tó, tiszta tó.* = Bárka, 1/20–21. p.
715. Vári Fábián László: *Közelít valaki.* = Bárka, 1/19. p.
716. Vári Fábián László: *Szoborbeszéd.* = Magyar Napló, 1/47. p.
717. Vári Fábián László: *Szöknek már számból.* = Bárka, 1/20. p.
718. Vasadi Péter: *A kert-kápolna orgonája a szél.* = Magyar Napló, 1/52. p.
719. Vass Norbert: *Felé.* = Tiszatáj, 2/3–4. p.
720. Vass Tibor: *Adyzóbb variáns az El plázakondor című elmélyült Vass-versre.* = Várad, 2017.12/39–40. p.
721. Vermesser Levente: *Dalok Szantoriniról.* Miénk, ővék. A döntés. Fordulat. Királyi üzenet. Szerelem. Sztélé. = Látó, 1/5–7. p.
722. Villányi G. András: *El.* = Élet és Irodalom, január 19. 14. p.
723. Villányi G. András: *Létcsuszamlás.* = Élet és Irodalom, január 19. 14. p.
724. Villányi G. András: *Remény.* = Élet és Irodalom, január 19. 14. p.
725. Villányi László: *Többes szám első.* = Vigilia, 2/110. p.

726. Viola Szandra: *avignoni sárga.* = Irodalmi Jelen, 2/17–18. p.
727. Viola Szandra: *egy hely.* = Irodalmi Jelen, 2/18. p.
728. Viola Szandra: *naplementeszobor.* = Irodalmi Jelen, 2/18. p.
729. Viola Szandra: *az origó körül.* = Irodalmi Jelen, 2/17. p.
730. Viola Szandra: *a tenger lebegés.* = Irodalmi Jelen, 2/17. p.
731. Blumm, Aaron [Virág Gábor]: *Eső volt.* = Híd, 2017.9/17–18. p.
732. Visky András: *Egymást végre.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 38. p.
733. Vörös István: *A gondolások éneke.* = Alföld, 2/24–25. p.
734. Vörös István: *Gondold a világ dolgait.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 38. p.
735. Vörös István: *Megzavart évszakok.* = Irodalmi Jelen, 1/25. p.
736. Vörös István: *Növényi és egyéb jogok.* = Alföld, 2/22–23. p.
737. Vörös István: *Tétova apai szó.* = Mozgó Világ, 2/53–54. p.
738. Wirth Imre: *Előző este.* = Jelenkor, 1/11. p.
739. Zalán Péter: *Szorongás.* = Alföld, 1/45–47. p.
740. Zalán Tibor: *Az érkező hiánya.* = Jelenkor, 2017.12/1266–1268. p.
741. Zalán Tibor: *Irgalom.* = Bárka, 1/52–54. p.
742. Zalán Tibor: *Jegyzetek a némaságról.* = Forrás, 1/7–9. p.
743. Zalán Tibor: *Karnyújtásnyi idő.* = Helikon, február 10. 1. p.
744. Zalán Tibor: *Vergődés.* = Bárka, 1/54–56. p.
745. Zsille Gábor: *Az idők…* = Irodalmi Jelen, 2/16. p.
746. Zsirai László: *Küldetés.* = Agria, 2017.4/174. p.
747. Zsirai László: *Vívódás.* = Agria, 2017.4/174. p.

Rövidpróza

748. Abafáy-Deák Csillag: *Norvég minta.* = Helikon, február 10. 17. p.
749. Amran, Ahmed: *Zebra.* = Magyar Napló, 1/32. p.
750. Balogh Dávid: *Totally wired.* = Új Forrás, 2/82–85. p.
751. Bán Zsófia: *Dűne.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 40. p.
752. Batári Gábor: *Yesabel mesél, mesél és mesél.* Ezenközben de Floraga herceg jellemére is némi fény derül. = Helikon, február 10. 17. p.
753. Beke Ottó: *Doktor bácsi, ne gyógyítsa meg!* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/23–27. p.
754. Benedek Szabolcs: *Mindegyik egyforma.* = Műút, 2017.6/20–25. p.
755. Benedek Szabolcs: *Vézna, alacsony ember.* = Élet és Irodalom, január 19. 15. p.
756. Bérczessy Lajos: *A bordó Pobjeda.* = Agria, 2017.4/136–140. p.
757. Berta Ádám: *1975. július–december.* = Élet és Irodalom, február 23. 15. p.
758. Bíró Gergely: *Az egyenruha.* = Helikon, február 25. 17–18. p.
759. Borcsa Imola: *Otthon.* = Irodalmi Jelen, 2/40–41. p.
760. Borsodi L. László: *Crypta franciscanorum.* A templomszolga. Csuhában, priccses nadrágban. Szakácsbarát. Fekete-fehér fényképek. Fényben, csendben. = Látó, 1/67–75. p.
761. Centauri: *Chatkarácsony.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 39. p.
762. Czellár Judit: *Partizánok pedig nincsenek.* = Várad, 1/34–35. p.
763. Csabai László: *Hajnalhágó.* = Kortárs, 1/4–8. p.
764. Csaplár Vilmos: *Bangbang Puller.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 30. p.
765. Cseke Tamás: *Nyitány.* Didergő király. A csend meg a zaj. = Székelyföld, 2/85–89. p.
766. Csender Levente: *Üzbég mazsola.* = Irodalmi Jelen, 1/4–13. p.
767. Cserna-Szabó András: *A negyedik pecsét.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 32. p.
768. Csikós Attila: *Mért nem szövi be a pók önmagát?* = Élet és Irodalom, február 23. 16. p.
769. Csikós Attila: *Várakozás a szépre.* = Magyar Napló, 1/29–31. p.
770. [Darvasi László] Szív Ernő: *Amikor elmennek a magyarok.* = Jelenkor, 2017.12/1274–1278. p.
771. Darvasi László: *Apa.* = Tiszatáj, 2/14–18. p.
772. [Darvasi László] Szív Ernő: *Feleségemmel az ágyban.* = Élet és Irodalom, január 12. 14. p.
773. Darvasi László: *A gróf úr meghal.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 37. p.
774. [Darvasi László] Szív Ernő: *Egy jelentéktelen hang.* = Tiszatáj, 2/utolsó oldalon
775. [Darvasi László] Szív Ernő: *Koszorúk.* = Élet és Irodalom, február 16. 14. p.
776. [Darvasi László] Szív Ernő: *Mandulafa.* = Tiszatáj, 1/utolsó oldalon

777. Dinók Zoltán: *Az élet szép, csak Károlyé nem.* = Várad, 1/7–8. p.
778. Dinók Zoltán: *Sanyi színműve.* = Várad, 1/10. p.
779. Dinók Zoltán: *Szilvia.* = Várad, 1/8–9. p.
780. Domonkos László: *Jövőnapló.* = Hitel, 2/89–97. p.
781. Doncsev Toso: *Öt deka parizer.* = Magyar Napló, 2/54. p.
782. Döme Barbara: *Felettem.* = Magyar Napló, 2/20–22. p.
783. Döme Barbara: *Jobb lesz így neked.* = Irodalmi Jelen, 2/19–23. p.
784. Erdei Tamás: *(Aphrodité).* = Tempevölgy, 2017.4/6–7. p.
785. Erdősi M. Rita: *Gyöngy.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/54–56. p.
786. Faludi Ádám: *Fekete Péter pápa.* = Életünk, 1/4–6. p.
787. Faludi Ádám: *Repeszállás.* = Életünk, 1/2–4. p.
788. Faludi Ádám: *Szekeres a falon.* = Életünk, 1/1–2. p.
789. Fecske Csaba: *Arcunkkal eltakarva.* = Agria, 2017.4/110–111. p.
790. Fecske Csaba: *Gyerekköltők.* = Agria, 2017.4/109–110. p.
791. Fecske Csaba: *Hétköznapi történet.* = Élet és Irodalom, február 2. 15. p.
792. Fecske Csaba: *A kis sakkmester.* = Agria, 2017.4/111–112. p.
793. Ferdinandy György: *Vilma.* = Vigilia, 1/49–52. p.
794. Finta Klára-Enikő: *Kiadó.* = Székelyföld, 2/65–70. p.
795. Fischer Botond: *Black Hole Sun.* = Helikon, február 25. 12–13. p.
796. Fodor Janka: *Marit.* = Jelenkor, 2/132–135. p.
797. Garaczi László: *Fogak.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 36. p.
798. György Alida: *A sapka.* = Helikon, január 10. 10. p.
799. Halász Rita: *Herminamező.* = Jelenkor, 2017.12//1301–1304. p.
800. Hartay Csaba: *Mint amit a csiga húz maga után.* = Élet és Irodalom, január 12. 15. p.
801. Hartay Csaba: *Svájcinéger bever egy csomó mindenkinek.* = Bárka, 1/48–49. p.
802. Hartay Csaba: *Te szoktad siratni a disznót?* = Bárka, 1/46–48. p.
803. Háy János: *Farkasrét.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 37. p.
804. Hegedűs Imre János: *Banguzia.* = Hitel, 2/57–69. p.
805. Hegedűs Imre János: *Gerlék és galambok.* = Hitel, 1/77–86. p.
806. Hegedűs Imre János: *A szobrok néha elmozdulnak.* = Kortárs, 1/15–24. p.
807. Hernyák Zsóka: *Visszaút.* = Élet és Irodalom, január 19. 16. p.
808. Hidas Judit: *Különóra.* = Élet és Irodalom, február 9. 15. p.
809. Hidas Judit: *Szeretni egy szegény ördögöt.* = Látó, 2/8–19. p.
810. Horváth Benji: *Álomláz.* = Helikon, február 25. 10. p.
811. Horváth Sz. István: *Csaszi.* = Helikon, január 25. 10–11. p.
812. Horváth Sz. István: *Torontó.* = Helikon, január 25. 11–12. p.
813. Inczédy Tamás: *Egyszer fent.* = Liget, 2/68–72. p.
814. Jakab-Köves Gyopárka: *Időhirdetés.* = Hitel, 2/164–169. p.
815. Jámborné Balog Tünde: *Imprimé.* = Liget, 1/66–77. p.
816. Jászberényi Sándor: *Szerelem.* = Élet és Irodalom, február 16. 15. p.
817. Juhász Tibor: *Ágyas Jani otthonai.* = Új Forrás, 2/77–79. p.
818. Juhász Tibor: *Az iráni hercegnő.* = Székelyföld, 2/49–51. p.
819. Kácsor Zsolt: *Csendélet utoljára.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 31. p.
820. Kalapos Éva Veronika: *Melyik az a szó.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 40. p.
821. Kalász István: *Halálkanyar.* = Irodalmi Jelen, 2/25–29. p.
822. Kapitány Máté: *Hideg, hideg.* = Liget, 2/76–84. p.
823. Kassay Anna: *Lebegés.* = Székelyföld, 2/80–84. p.
824. Kávai Katalin: *Kenyér és élet.* = Élet és Irodalom, február 23. 15. p.
825. Kele Fodor Ákos: *A szív vége. Cigány újmesék.* Mincseszkre. = Helikon, február 10. 6–8. p.
826. Kemendy Zsuzsa: *Pillangók.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/33–37. p.
827. Kemény Zsófi: *Életvezetési gyakorlat.* = Élet és Irodalom, január 26. 14. p.
828. Kemény Zsófi: *Nyuszika.* = Élet és Irodalom, február 23. 14. p.
829. Kenéz Ferenc: *Helyrajzok 1.* Galamb a kőkockán. = Székelyföld, 2/55–56. p.
830. Kenéz Ferenc: *Helyrajzok 3.* Mademoiselle Muskátli vendégei. = Székelyföld, 2/57–58. p.

831. Kenéz Ferenc: *Helyrajzok 5.* A boldog rádiózásról. = Székelyföld, 2/58–60. p.
832. Kenéz Ferenc: *Helyrajzok 10.* A hárombetűs rizs. = Székelyföld, 2/60–62. p.
833. Kiss László: *Itt vannak.* = Élet és Irodalom, január 12. 15. p.
834. Kiss Ottó: *A fekete esernyő.* [Mesenovella]. = Bárka, 1/58. p.
835. Kiss Ottó: *Kovács János beszéde.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 27. p.
836. Kiss Ottó: *A szandálfa.* [Mesenovella]. = Bárka, 1/57. p.
837. Kiss Ottó: *Színek háborúja.* [Mesenovella]. = Bárka, 1/57–58. p.
838. Kóbor Adriána: *A seb.* = Magyar Műhely, 2017.4/12–14. p.
839. Kókai János: *Hol van Goldberg?* = Magyar Napló, 2/18–19. p.
840. Kolozsi László: *Molnárkatelep.* = Élet és Irodalom, január 26. 15. p.
841. Konczek József: *Ő.* = Agria, 2017.4/127–131. p.
842. Kontra Ferenc: *Boldog almafák.* = Vigilia, 1/119–126. p.
843. Kontra Ferenc: *A fiú neve.* = Tempevölgy, 2017.4/12–17. p.
844. Kovács Eleonóra: *Visszavonulás.* = Magyar Napló, 1/27. p.
845. Kötter Tamás: *A Pokolba vezető út.* = Forrás, 2/36–43. p.
846. Kutas József: *Úton-útfélen.* = Élet és Irodalom, február 16. 16. p.
847. Lackó Emőke: *Apró szerelmek.* = Székelyföld, 2/90–94. p.
848. Lőnhárt Melinda: *Az a néhány szó.* = Várad, 2017.11/19–20. p.
849. Magyar Ágnes: *A meghasonlás pokla.* = Látó, 2/47–56. p.
850. Makai Máté: *Arnold Layne.* = Új Forrás, 2/63–71. p.
851. Marosi Gyula: *Az első.* = Magyar Napló, 2/3–8. p.
852. Marton-Ady Edina: *A pillanat.* = Élet és Irodalom, január 26. 15. p.
853. Márton Evelin: *Tél eleji könnyedség.* = Várad, 1/18–22. p.
854. Márton László: *A fuldokló.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 27. p.
855. Matuszka Máté: *A gruffacsór.* = Liget, 1/19–37. p.
856. Medgyesi Emese: *Élesben a sorssal.* = Korkárs, 2/8–15. p.
857. Medgyesi Emese: *Nyári menet.* = Székelyföld, 1/17–25. p.
858. Mihálycsa Erika: *Rómaég.* = Látó, 1/8–23. p.
859. Mikus Anikó: *Holnap.* = Liget, 2/41–47. p.
860. Móger Tímea, L.: *Öröknyár.* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/41. p.
861. Molnár Erzsébet: *Advent.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 12. p.
862. Molnár Erzsébet: *Erős kezdés.* = Élet és Irodalom, február 16. 12. p.
863. Molnár Erzsébet: *Haditudósítás.* = Élet és Irodalom, február 2. 5. p.
864. Molnár Erzsébet: *Méregtelenítés.* = Élet és Irodalom, január 12. 12. p.
865. Nádasdy Ádám: *Mire való a nyelv?* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 39. p.
866. Nagy Gerzson: *Zarándok lelked.* = Élet és Irodalom, január 12. 16. p.
867. Nagy Tamás: *Törésveszély.* = Helikon, február 10. 10. p.
868. Oberczián Géza: *Megálló.* = Irodalmi Jelen, 1/43–44. p.
869. Oberczián Géza: *Őszi képeslapok Liechtensteinből.* = Liget, 2/48–65. p.
870. Podolszky Zsolt: *A hírlapíró és a halál.* háromnegyedes dolgozat. = Székelyföld, 2/30–46. p.
871. Pozsonyi Ádám: *Jönnek a kispolgárok.* = Hitel, 2/148–149. p.
872. Pozsonyi Ádám: *A komédiás.* = Hitel, 2/139–147. p.
873. Pruzsinszky Sándor: *Jó halál.* = Kortárs, 2/21–25. p.
874. Rigó Kata: *Anyai.* = Liget, 1/46–50. p.
875. Ross Károly: *Vidékhatár.* = Irodalmi Jelen, 2/6–15. p.
876. Sándor Iván: *A helytartó pecsétje.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 34. p.
877. Sántha József: *Téli látogatás.* = Tiszatáj, 2/5–8. p.
878. Sárfi N. Adrienn: *Boldogok, akik…* = Irodalmi Jelen, 2/43–47. p.
879. Sarusi Mihály: *Ezek az utópisták, ezek…* = Hitel, 2/118–129. p.
880. Schein Gábor: *Dörrenések a parkban.* = Alföld, 1/3–4. p.
881. Schreiner Dénes: *Dedi.* = Élet és Irodalom, január 26. 16. p.
882. Sebestyén Mihály: *Pergamon indokolatlan ragyogása.* = Helikon, január 10. 8–9. p.
883. Shrek Tímea: *A fiú.* Freskó. Cirkusz. Megálló. = Magyar Napló, 1/25–26. p.
884. Simonyi Emö: *Neumann Róbert.* = Agria, 2017.4/98–105. p.
885. Somorjai Réka: *Sárga, piros, kék.* = Irodalmi Jelen, 1/22–23. p.
886. Spiró György: *Alapmű a semmiből.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 41. p.

887. Szabó Dénes, P.: *A rovarfestő.* = Alföld, 1/29–37. p.
888. Szabó R. Ádám: *Rozsé leltára.* = Látó, 1/67–68. p.
889. Szabó T. Anna: *Harag.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 31. p.
890. Szakács István Péter: *Az isten háta mögött.* = Székelyföld, 1/28–31. p.
891. Szakács István Péter: *A vágy kusza vonalai.* = Látó, 1/40–58. .
892. Szántó Péter: *Hamupipőke, pontban éjfélkor.* = Élet és Irodalom, február 2. 15. p.
893. Szántó T. Gábor: *A fürdőmester.* = Élet és Irodalom, február 9. 16. p.
894. Szappanos Gábor: *A legboldogabb üdvözültek.* Magyarország 2050-ben. = Hitel, 2/170–182. p.
895. Szathmári István: *A sziget.* = Élet és Irodalom, február 2. 16. p.
896. Székely Márton: *Ősz.* = Élet és Irodalom, január 19. 16. p.
897. Szente Anita: *Posztolj, babám!* = Irodalmi Jelen, 1/123–124. p.
898. Szente Anita: *Szerződés.* = Irodalmi Jelen, 1/123. p.
899. Szerényi Tamás: *Buenosz nocsesz.* = Látó, 1/25–27. p.
900. Szerényi Tamás: *Utolsó mondatok.* = Látó, 1/28–33. p.
901. Szilágyi P. Katalin: *Szabadítás.* = Liget, 1/40–45. p.
902. Szilasi László: *Hédervár Orsolya kiszabadítása.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 36. p.
903. Szirmai Péter: *A belső sivatag.* = Agria, 2017.4/67–69. p.
904. Szvoren Edina: *Hálára kötelezett emberek.* = Bárka, 1/13–14. p.
905. Támba Renató: *Apa vár…* = Várad, 2017. 11/35. p.
906. Támba Renató: *Kishajó.* = Várad, 2017. 11/37. p.
907. Támba Renató: *A maradék öt percben.* = Várad, 2017.11/36. p.
908. Támba Renató: *Zsebszövegek.* = Várad, 2017.11/35. p.
909. Tem Edit: *Mély levegőt!* = Vár Ucca Műhely, 2017.4/42–47. p.
910. Térey János: *Dicsőség, dicsőség!* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 29. p.
911. Toroczkay András: *A macskák 1001 élete.* = Alföld, 1/13–16. p.
912. Tóth Krisztina: *Vevők.* = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 35. p.
913. Tóth Vivien: *Postaláda.* = Élet és Irodalom, február 23. 15. p.
914. Totth Benedek: *Hullámsírfelirat.* = Élet és Irodalom, január 5. 14. p.
915. Triceps [Lantos László]: *Én nem tudtam azt, kérem.* Summa alternative. = Magyar Műhely, 2017.4/35–37. p.
916. Vági János: *Orgia.* = Alföld, 1/40–44. p.
917. Vámos Miklós: *Három piczi.* = Élet és Irodalom, január 19. 15. p.
918. Váradi Nagy Pál. *Két utca találkozásánál.* = Látó, 1/61–66. p.
919. Vári Attila: *Zsuzsanna és a vének.* = Székelyföld, 2/13–25. p.
920. Vas Máté: *Ihlet.* = Látó, 2/32–44. p.
921. Veres Zsuzsanna: *Tercio de la muerte.* (A halál harmada). = Életünk, 1/75–84. p.
922. Vida Gábor: *Impromptu.* = Várad, 2017. 11/4–6. p.
923. Vida Gábor: *Tengerleves.* = Műút, 2017.6/10–14. p.
924. Voloncs Attila: *Hőesés.* = Székelyföld, 2/71–79. p.
925. Zelei Miklós: *Glamour.* = Korunk, 2017. 12/3.–5. p.
926. Zentai László: *Abortusz meg egy üveg konyak.* második olvasatban és negyven évvel később. = Agria, 2017.4/158–166. p.

Hosszúpróza

927. Bogdán László: *Utazás a másik világba.* Részlet A katona és a démon című regényből. = Helikon, január 25. 14–16. p.
928. Borbáth Péter: *Sündör és Niru 2. – A Pöffenő Hegyek felé.* Hetedik rész: A néma város. Nyolcadik rész: Elhagyni Ushgulit. = Várad, 2017.11/12–14. p.
929. Brém-Nagy Ferenc: *E.* [Regényrészlet]. = Életünk, 1/11–22. p.
930. Csikós Attila: *Kedves emberek.* [Regényrészlet – Zselatinos ezüst]. = Életünk, 2017.12/55–59. p.
931. Darvasi László: *Akik áttáncolják a háborút.* (regényrészlet). = Bárka, 1/22–27. p.
932. Garaczi László: *Hasítás.* regényrészlet. = Jelenkor, 1/26–32. p.
933. Grecsó Krisztián: *Vera könyve.* = Élet és Irodalom, január 5. 15. p.
934. Győri László: *A káder.* Regényrészlet. = Új Forrás, 1/66–74. p.
935. Handó Péter: *Körök a mindenségben.* (Részlet). = Magyar Műhely, 2017.4/2–8. p.
936. Jahoda Sándor: *A kezdetekről és más nehézségekről.* [Regényrészlet – Mozart ütései]. = Magyar Napló, 2/24–25. p.

937. Janáky Marianna: *a partra.* (verses elbeszélés, II. rész). = Tiszatáj, 2/52–60. p.
938. Jásdi István: *A katona.* I. rész. [Regényrészlet – Mi madarunk]. = Kortárs, 1/32–47. p.
939. Jásdi István: *A katona.* II. rész. [Regényrészlet – Mi madarunk]. = Kortárs, 2/29–40. p.
940. Király Farkas: *Sortűz.* Részletek a szerző készülő kisregényéből. = Irodalmi Jelen, 1/49–56. p.
941. Király Kinga Júlia: *Akkor jó a csólent, ha sír.* Részlet Az újrakezdés receptjei című könyvből. = Jelenkor, 2/153–163. p.
942. Kiss Noémi: *Lámpaoltó Pöttyös néni.* A béka gyomrában. Gülüt iskolába kell vinni. [Meseregényrészlet]. = Alföld, 1/17–22. p.
943. Koppány Zsolt: *Volt egyszer egy Kocsis Zoltán.* Szilveszter a negyediken. [Regényrészlet]. = Vár Ucca Műhely, 2017.4/16–22. p.
944. Kun Árpád: *Aki bújt.* regényrészlet. = Jelenkor, 2/127–131. p.
945. Kun Árpád: *Aki bújt.* (regényrészlet). = Vigilia, 1/43–46. p.
946. Lanczkor Gábor: *Szaturnuszi mesék.* IV. [Regényrészlet]. = Alföld, 2/8–18. p.
947. Lászlóffy Aladár: *Dühöng a déli szél.* (Részlet). = Helikon, február 25. 14–16. p.
948. Márton László: *Az éjszaka szövedéke.* Egy készülő regényből. = Új Forrás, 2/25–31. p.
949. Méhes Károly: *A halak tudják.* részlet. = Jelenkor, 1/40–51. p.
950. Nagy Zopán: *Látens, no II. – XXVII. rész.* Gyoma – Gyoma állomás, V. fejezet. [Regényrészlet]. = Irodalmi Jelen, 2/32–37. p.
951. Oravecz Imre: *Ókontri.* [Regényrészlet]. = Élet és Irodalom, 2017. december 20. 26. p.
952. Oravecz Imre: *Ókontri.* 43. 44. [Regényrészlet]. = Jelenkor, 1/33–39. p.
953. Oravecz Imre: *Ókontri.* 45. 46. [Regényrészlet]. = Jelenkor, 2/118–126. p.
954. Oravecz Imre: *Ókontri.* 47. 48. [Regényrészlet]. = Alföld, 2/26–34. p.
955. Oravecz Imre: *Ókontri.* (Regényrészlet). 26. = Tiszatáj, 2/25–35. p.
956. Orbán János Dénes: *Székely ökumenizmus.* (nyeletlenkedés). [Részlet – Véres képeslap Erdélyből]. = Irodalmi Jelen, 2/49–54. p.
957. Pataki Tamás: *Hungarooptimizmus.* Részlet a Murokffyban vérré válik az abszint, és lóvá teszi az ördögöt című regényből. = Bárka, 1/34–37. p.
958. Péterfy Gergely: *Abszolút* – avagy a golyó, amely megölte Puskint. (regényrészlet). = Mozgó Világ, 1/66–74. p.
959. Pilizota Szandra: *Pepe Canalejo: Akinek két anyja van.* (regényrészlet). = Várad, 2017. 11/26–30. p.
960. Sándor Iván: *A kezdet.* [Regényrészlet – A hetedik nap]. = Forrás, 1/3–6. p.
961. Sarusi Mihály: *Hozz bort a magyarnak.* (Pinceszer II). = Életünk, 1/46–58. p.
962. Sarusi Mihály: *Nehéz halál.* [Regényrészlet – Életszomj]. = Magyar Napló, 2/9–16. p.
963. Sarusi Mihály: *Pinceszer, vagy amit akartok.* Folyt. köv. [Regényrészlet]. = Agria, 2017.4/175–188. p.
964. Schein Gábor: *Billenések, koppanások.* [Regényrészlet]. = Jelenkor, 2017.12/1279–1287. p.
965. Solymár András: *Büszkeség.* (Részlet). = Helikon, január 10. 12–13. p.
966. Solymár András: *Büszkeség.* (Részlet). = Helikon, február 10. 11–12. p.
967. Szántó T. Gábor: *Hajnali vendégségben.* [Részlet – Nem alszik, nem szunnyad]. = Jelenkor, 2017.12//1288–1293. p.
968. Szegedi-Szabó Géza: *Balzsam.* Regényrészlet. = Híd, 2017.9/47–52. p.
969. Szegedi-Szabó Béla: *A Winne-ház.* (részlet). = Új Forrás, 2/35–42. p.
970. Tamás Dénes: *(a híd).* Részlet az Élő ház című regényből. = Látó, 1/76–86. p.
971. Tárnok Zoltán: *Forgácsok.* (II. rész). = Életünk, 2017.12/72–84. p.
972. Tárnok Zoltán: *Forgácsok.* III. rész. = Életünk, 1/30–44. p.
973. Térey János: *Fly Emirates.* Részletek a Káli holtak című regényből. = Tiszatáj, 2/43–46. p.
974. Térey János: *Le Cool.* Részlet a regényből. = Látó, 2/21–29. p.
975. Tolnai Ottó: *A vezérkar.* [Regényrészlet – Szeméremékszerek]. = Forrás, 2/4–27. p.
976. Toroczkay András: *Mondd, hogy nem bolondultam meg.* = Élet és Irodalom, január 5. 16. p.
977. Zelei Miklós: *A diktatúragyár bevétele.* [Regényrészlet – Mandulafecske]. = Forrás, 2/32–35. p.

Közönség előtti előadásra szánt mű

978. Morócz Zsolt: *Örök-befogadás, 2050.* Realista utópia, profán misztériumjáték. [Részletek]. = Hitel, 2/8–21. p.
979. Zalán Tibor: *Nyerésre áll a saját csatájában.* [Dráma]. = Életünk, 2017.12/30–49. p.

Átmeneti műfajok

980. Tandori Dezső: *Időtéridő.* = Kortárs, 1/9–10. p.
981. Tandori Dezső: *Mit is?* = Kortárs, 1/11–14. p.
982. Csontos Márta: *Aforizmák II.* = Várad, 1/30–31. p.

Kevert műfajok

983. Hegedűs Gyöngyi versmontázsai Váli Dezső mondataiból: *Válima.* kettős portré. súlyos előny. Talán hadnagy. trombózis környék. Alvásidőben asztalépítés. A K meghajtó. nem én mondtam. Útközben percenként. Jász Attila. = Új Forrás, 2/86–95
984. Hegedűs Mária: Válogatás az *Összeszőtt éjszaka* (2016) vizuális versciklusból. = Magyar Műhely, 2017.4/15–20. p.

Képregény

985. Lakatos István: *Bab2: Lángos.* = Műút, 2017.6/82–88. p.
986. Vincze Ferenc – Csillag István: *Telikmúlik.* = Helikon, február 25. 22. p.
987. Vincze Ferenc – Csillag István: *Történelmi találkozás.* = Helikon, január 10. 22. p.
988. Vincze Ferenc – Csillag István: *A tragmúra természetrajza.* = Helikon, január 25. 22. p.
989. Vincze Ferenc – Csillag István: *Világirodalom vizsga.* = Helikon, február 10. 22. p.

(Összeállította: Zahari István)

SZÁMUNK SZERZŐI

Farkas Balázs (1987) író

Juhász Ernő (1983) grafikus

Kálai Sándor (1974) kultúrakutató, a Debreceni Egyetem oktatója

Keszeg Anna (1981) kultúrakutató, a Debreceni Egyetem oktatója

Kovács Boglárka (1996) a Babeş–Bolyai Tudományegyetem végzős hallgatója

Péter Róbert (1975) eszmetörténész, a Szegedi Tudományegyetem oktatója

Helmut Reinalter (1943) történész, filozófus, az Universität Innsbruck oktatója

Réti Zsófia (1986) kultúrakutató, a Debreceni Egyetem oktatója

Szarvas Melinda (1988) az University of Jyväskylä doktorandája

Tóth Anikó (1989) szerkesztő, kritikus

Varga Kinga (1987) az ELTE doktorjelöltje

Vári László (1954) művelődéstörténész, független kutató

Vidosa Eszter (1991) kritikus, az ELTE doktorandája

MESÉL A KASTÉLY

Állandó kiállítás nyílt
a **Halász-kastély**ban
Kápolnásnyéken

Csodálja meg
az eredeti pompájában felújított épületet,
fedezze fel újjászületett parkját
és ismerje meg a kastély
és a benne valaha élők történetét!

HALÁSZ KASTÉLY KÁPOLNÁSNYÉK

2475 Kápolnásnyék, Deák Ferenc u. 10.
Telefon: +36 21 292 0471
E-mail: info@halaszkastely.hu

Nyitva tartás: minden nap 9.00-17.00 óráig

MŰVÉSZET *közelben*

Új kiállítás nyílik a kápolnásnyéki Halász-kastélyban
2018. május 5-től szeptember 28-ig

A festészet győri mesterei:
Cziráki Lajos (1917–2003) és Tóvári Tóth István (1909–2004) válogatott alkotásai

Cím: 2475 Kápolnásnyék, Deák Ferenc u. 10.
Telefon: +36 21 292 0471, **E-mail:** info@halaszkastely.hu
Nyitva: minden nap 10.00–18.00 óráig
www.halaszkastely.hu

WHB CSOPORT
Maradandót alkotunk

ISSN 1585-3829
9 771585 382140 18002

Ára: 600 Ft

Emberi Erőforrások Minisztériuma